

Izvještaj o finansijskoj stabilnosti

2017

IZVJEŠTAJ O FINANSIJSKOJ STABILNOSTI ZA 2017. GODINU

IZDAVAČ

Centralna banka Bosne i Hercegovine

Maršala Tita 25, 71000 Sarajevo

tel. (387 33) 278 100

faks (387 33) 278 299

Internet: www.cbbh.ba

e-mail: publications@cbbh.ba

Za sve informacije u vezi sa ovom publikacijom kontaktirati sa:

Odjeljenjem za finansijsku stabilnost

Uredništvo:

dr. Senad Softić

dr. Milica Lakić

Želimira Raspudić

mr. Ernadina Bajrović

Vesna Papić

Dejan Kovačević

dr. Belma Čolaković

mr. Amir Hadžiomerađić

Priprema za štampu:

MINT d.o.o Banja Luka

Štampa:

Štamparija Fojnica d.d.

Tiraž:

90 primjeraka

ISSN 1840-4103

Publikovanje i umnožavanje u obrazovne i nekomercijalne
svrhe je dozvoljeno uz obavezno navođenje izvora.

© Centralna banka Bosne i Hercegovine | sva prava zadržana

Sadržaj:

Skraćenice	7
Uvod	9
Izvršni sažetak	10
1. Trendovi i rizici iz međunarodnog okruženja	12
1.1 Trendovi u međunarodnom okruženju	12
1.2 Pregled glavnih rizika u EU i eurozoni	15
1.2.1 Efekti na bankarski sektor	15
1.2.2 Efekti na realni sektor	17
2. Makroekonomski trendovi u BiH	21
3. Vlada	28
4. Domaćinstva	33
5. Preduzeća	42
6. Finansijski posrednici	51
6.1 Bankarski sektor	51
<i>Testovi na stres</i>	61
6.2 Nebankarski finansijski sektor	63
7. Finansijska infrastruktura	67
7.1 Platni sistem	67
7.2 Regulatorni okvir	68
STATISTIČKI DODATAK	70

Tabele:

Tabela 1.1: Realni BDP, godišnja stopa rasta

Tabela 3.1: Pokazatelji rizika fiskalne održivosti

Tabela 3.2: Plan otplate stand-by aranžmana prema MMF-u

Tabela 3.2: Potraživanja komercijalnih banaka od sektora vlade

Tabela 4.1: Potraživanja od stanovništva, kartice

Tabela 4.2: Iskorišteni limit po debitnoj kartici

Tabela 4.3: Krediti stanovništvu, ročna i valutna struktura

Tabela 5.1: Krediti preduzećima – ročna i valutna struktura ostatka duga

Tabela 6.1: Vrijednost imovine finansijskih posrednika

Tabela 6.2: Pojednostavljeni bilans stanja komercijalnih banaka

Tabela 6.3: Osnovne karakteristike bankarskog sektora

Tabela 6.4: Osnovne pretpostavke u testovima na stres

Tabela 6.5: Rezultati testova na stres

Tabela 6.6: Pojednostavljeni bilans stanja mikrokreditnih organizacija

Tabela 7.1: Transakcije u međubankarskom platnom prometu

Tabela 7.2: Koncentracija transakcija u međubankarskom platnom prometu (HHI)

Grafikoni:

Grafikon 1.1: Promjena godišnje stope rasta realnog BDP-a u 2017. godini

Grafikon 1.2: Kretanje kursa USD prema EUR

Grafikon 1.3: Cijene hrane i nafte

Grafikon 1.4: Učešće nekvalitetnih u ukupnim kreditima u odabranim zemljama EU

Grafikon 1.5: Kretanje cijena dionica banaka majki domaćih banaka

Grafikon 1.6: Promjene u javnom dugu izraženom u procentima BDP-a u 2017.

Grafikon 1.7: Raspon u odnosu na desetogodišnje njemačke državne obveznice

Grafikon 1.8: Kretanje glavnih tržišnih indeksa

Grafikon 1.9: Stopa nezaposlenosti u EU

Grafikon 1.10: Izvoz BiH u zemlje glavne trgovinske partnere

Grafikon 2.1: Finansiranje deficita tekućeg računa

Grafikon 2.2: Prosječna nominalna neto plata i indeks potrošačkih cijena

Grafikon 2.3: Stope rasta prosječne neto plate i nezaposlenosti

Grafikon 2.4: Promjene u broju zaposlenih po djelatnostima

Grafikon 2.5: Stopa nezaposlenosti u zemljama iz okruženja, Q4 2017

Grafikon 2.6: Dugoročna nezaposlenost i odnos radne snage prema neaktivnom stanovništvu

Grafikon 2.7: Indeks cijena nekretnina

Grafikon 3.1: Budžetski saldo sektora generalne vlade BiH, u procentima BDP-a

Grafikon 3.2: Javni dug BiH, u procentima BDP-a

Grafikon 3.3: Struktura vanjskog duga prema namjeni

Grafikon 3.4: Troškovi servisiranja vanjskog duga, u procentima BDP-a

Grafikon 4.1: Zaduženost stanovništva prema finansijskim institucijama

Grafikon 4.2: Zaduženost stanovništva prema institucijama i tipu zaduženja, 2017

Grafikon 4.3: Krediti stanovništvu po namjeni i kreditni rast

Grafikon 4.4: Novoodobreni krediti stanovništvu

Grafikon 4.5: Valutna struktura kredita stanovništvu

Grafikon 4.6: Nekvalitetni krediti u sektoru stanovništva po namjeni

Grafikon 4.7: Nekvalitetni u ukupnim kreditima stanovništvu, po bankama

Grafikon 4.8: Kvartalna stopa defaulta

Grafikon 4.9: Stopa defaulta po bankama u 2017. godini

Grafikon 4.10: Novoodobreni krediti i prosječne ponderisane kamatne stope

Grafikon 4.11: Prosječne kamatne stope na dugoročne kredite stanovništvu odobrene u 2017. godini, po bankama

Grafikon 4.12: Kamatne stope na novoodobrene dugoročne kredite prema obimu kreditiranja stanovništva, po bankama

Grafikon 4.13: Novoodobreni dugoročni krediti prema periodu fiksacije kamatne stope

Grafikon 4.14: Depoziti stanovništva po ročnosti

Grafikon 4.15: Oročeni depoziti stanovništva i kamatne stope na depozite

Grafikon 5.1: Potraživanja od preduzeća prema tipu zaduženja na kraju 2017.

Grafikon 5.2: Potraživanja od preduzeća prema tipu i djelatnosti

Grafikon 5.3: Prosječna zaduženost po djelatnostima u 2016. i 2017.

Grafikon 5.4: Ugovorena i preostala ročnost klasičnih kredita po djelatnostima u 2016. i 2017.

Grafikon 5.5: Prosječno dospijeće po kreditima

Grafikon 5.6: Učešće nekvalitetnih u ukupnim kreditima preduzećima, po djelatnostima

Grafikon 5.7: Stopa defaulta po bankama u 2017. godini

Grafikon 5.8: Kamatne stope na kredite preduzećima, po bankama

Grafikon 5.9: Novoodobreni krediti prema periodu fiksacije kamatne stope

Grafikon 6.1: Promjena najvažnijih stavki bilansa bankarskog sektora

Grafikon 6.2: Aktiva bankarskog sektora

Grafikon 6.3: Strana aktiva i pasiva komercijalnih banaka

Grafikon 6.4: Tokovi strane pasive u bankarskom sektoru

Grafikon 6.5: Sektorska struktura depozita

Grafikon 6.6: Struktura ukupnih depozita po preostaloj ročnosti

Grafikon 6.7: Dijagram indikatora finansijskog zdravlja bankarskog sektora

Grafikon 6.8: Promjena CAR u udjela NPL u odnosu na prethodnu godinu, po bankama

Grafikon 6.9: Kvalitet kreditnog portfolija

Grafikon 6.10: Učešće nekvalitetnih u ukupnim kreditima

Grafikon 6.11: Indikatori profitabilnosti

Grafikon 6.12: Indikatori likvidnosti

Grafikon 6.13: Nekvalitetni krediti i udio nekvalitenih u ukupnim kreditima

Grafikon 6.14: Učešće vladinih vrijednosnih papira u ukupnoj tržišnoj kapitalizaciji

Grafikon 7.1: Učešće banaka u međubankarskom platnom prometu u 2017. godini

Tekstni okvir:

Tekstni okvir 1: Okvir za rješavanje pitanja nekvalitetnih kredita u EU i eurozoni

Tekstni okvir 2: Mapa makrofinansijskih rizika

Tekstni okvir 3: Mrežna analiza prelijevanja sistemskih rizika

Statistički dodatak:

Tabela A1: Promjene suverenog rejtinga

Tabela A2: Indeks cijena nekretnina

Tabela A3: Pregled najvećih zaduženosti po klasičnim kreditima prema KD BiH 2010., 31.12.2017.

Tabela A4: Glavne stavke vanjskotrgovinske razmjene roba

Tabela A5: Pregled potraživanja od preduzeća po tipu i djelatnosti

Tabela A6: Krediti preduzećima, valutna struktura duga po djelatnostima na kraju 2017.

Tabela A7: Statusne promjene u bankama u periodu od 2001. do 2017. godine

Tabela A8: Stanje nevladinog vanjskog duga po NACE Rev 2 klasifikaciji djelatnosti dužnika

Skraćenice

ABRS	Agencija za bankarstvo Republike Srpske	ECB	Evropska centralna banka
AOD	Agencija za osiguranje depozita	EDIS	Evropski sistem osiguranja depozita (European Deposit Insurance System)
AQR	Procjena kvaliteta aktive (Asset Quality Review)	EFTA	Evropsko udruženje za slobodnu trgovinu (European Free Trade Association)
BAM	Konvertibilna marka	EFF	Prošireni aranžman MMF-a (Extended Fund Facility)
BDP	Bruto domaći proizvod	ERS	Indeks preduzeća elektroprivrede RS
BHAS	Agencija za statistiku BiH	EU	Evropska unija
BIFX	Indeks investicijskih fondova u FBiH	EUR	Euro
BiH	Bosna i Hercegovina	FATF	Radna grupa za finansijske mjere protiv pranja novca (Financial Action Task Force)
BIRS	Berzanski indeks RS	FBA	Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine
BLSE	Banjalučka berza	FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
CAC 40	Indeks francuske berze (Cotation As sistée en Continu)	FED	Sistem federalnih rezervi
CAR	Stopa adekvatnosti kapitala (Capital Adequacy Ratio)	FTSE	Indeks londonske berze (Financial Times Stock Exchange)
CBBiH	Centralna banka Bosne i Hercegovine	GBP	Britanska funta
CEFTA	Ugovor o slobodnoj trgovini zemalja članica Centralne Evrope (Central European Free Trade Agreement)	GRECO	Grupa država protiv korupcije (Group of States against Corruption)
CET 1	Osnovni kapital prvog reda (Common Equity Tier 1)	HHI	Herfindahl–Hirschman Indeks
CHF	Švicarski franak	ILO	Međunarodna organizacija rada (International Labor Organization)
CPI	Indeks potrošačkih cijena	JRTR	Jedinstveni registar transakcijskih računa
CRD IV	EU direktiva o kapitalnim zahtjevima (Capital Requirements Directive)	KM	Konvertibilna marka
CRK	Centralni registar kredita	KWD	Kuvajtski dinar
CRR	Regulativa o kapitalnim zahtjevima (Capital Requirements Regulations)	MFT BiH	Ministarstvo finansija i trezora BiH
DAX	Indeks na berzi vrijednosnih papira u Frankfurtu (Deutscher Aktien Index)	MKD	Mikrokreditno društvo
EBA	Evropska bankarska agencija (European Banking Authority)	MKF	Mikrokreditna fondacija
ECAI	Eksterna kreditna rejting agencija (External Credit Assessment Institutions)	MKO	Mikrokreditne organizacije
		MMF	Međunarodni monetarni fond

MONEYVAL	Komiteet Vijeća Evrope za evaluaciju borbe protiv pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti	S&P	Standard & Poor's
		SAD	Sjedinjene Američke Države
MRS 39	Međunarodni računovodstveni standard 39	SASE	Sarajevska berza
MSFI 9	Međunarodni standard finansijskog izvještavanja 9	SASX – BBI	Indeks sarajevske berze BBI
		SASX 10	Indeks sarajevske berze 10
NACE	Statistička klasifikacija ekonomskih djelatnosti u EU	SASX 30	Indeks sarajevske berze 30
NPL	Nekvalitetni krediti (Nonperforming loans)	SBA	Stand-by aranžman
OPEC	Organizacija zemalja izvoznica nafte	SDR	Specijalna prava vučenja
ORS	Indeks obveznica RS	SSM	Jedenstveni mehanizam supervizije (Single Supervisory Mechanism)
ROAA	Povrat na prosječnu aktivu (Return on Average Assets)	USD	Američki dolar
ROAE	Povrat na prosječni kapital (Return on Average Equity)	WEO	Svjetski ekonomski pregled (World Economic Outlook)
RS	Republika Srpska	ZMIF	Zatvoreni mješoviti investicijski fond
RTGS	Bruto poravnanje u realnom vremenu (Real Time Gross Settlement)		

Zemlje:

AT	Austrija	IE	Irska
BG	Bugarska	IT	Italija
CY	Kipar	PT	Portugal
DE	Njemačka	RS	Srbija
ES	Španija	SI	Slovenija
FR	Francuska	SK	Slovačka
GR	Grčka	TR	Turska
HR	Hrvatska		

Uvod

Pod finansijskom stabilnošću CBBiH podrazumijeva stanje u kojem finansijski sistem može apsorbovati šokove bez značajnih poremećaja u svom trenutnom i budućem funkcionisanju i čije funkcionisanje nema negativne uticaje na ekonomiju.

Mandat CBBiH za praćenje stabilnosti finansijskog sistema indirektno proizlazi iz Zakona o CBBiH. CBBiH ima aktivnu ulogu u razvoju i implementaciji politike stabilnosti i održivog ekonomskog rasta BiH, kroz osiguranje stabilnosti domaće valute i ukupne finansijske i ekonomske stabilnosti u zemlji. Jedna od temeljnih zadaća CBBiH je uspostava i održavanje odgovarajućih platnih i obračunskih sistema kao dijela finansijske infrastrukture. CBBiH doprinosi očuvanju finansijske stabilnosti kroz zakonom utvrđenu nadležnost koordinacije djelatnosti entitetskih agencija za bankarstvo. CBBiH, u skladu s odlukom Upravnog vijeća, učestvuje u radu međunarodnih organizacija koje rade na učvršćivanju finansijske i ekonomske stabilnosti kroz međunarodnu monetarnu saradnju. Aktivnosti CBBiH na polju praćenja stabilnosti finansijskog sistema obuhvataju i specijalizovanu komunikaciju s relevantnim međunarodnim i domaćim institucijama kojom se osigurava kontinuitet procesa praćenja sistemskih rizika. Doprinos očuvanju finansijske stabilnosti CBBiH daje u okviru članstva u Stalnom komitetu za finansijsku stabilnost BiH.

Publikovanjem Izvještaja o finansijskoj stabilnosti CBBiH nastoji doprinijeti finansijskoj stabilnosti u BiH kroz:

- Unapređenje razumijevanja i podsticanje dijaloga o rizicima za finansijske posrednike u makroekonomskom okruženju;
- Upozoravanje finansijskih institucija i drugih učesnika na tržištu na mogući kolektivni uticaj njihovih pojedinačnih akcija;
- Stvaranje konsenzusa o finansijskoj stabilnosti i poboljšanje finansijske infrastrukture.

Iako je fokus ovog izvještaja na događajima iz 2017. godine, njegov obuhvat je proširen i na najvažnija dešavanja iz prve polovine 2018. godine, u skladu s dostupnim podacima u vrijeme izrade. Izvještaj o finansijskoj stabilnosti za 2017. godinu je organizovan po poglavljima kako slijedi. U izvršnom sažetku su naglašeni najvažniji rizici po stabilnost finansijskog sistema. U prvom poglavlju su predstavljeni glavni trendovi i rizici iz međunarodnog okruženja. U sklopu ovog poglavlja posebno su izdvojeni glavni rizici iz EU i eurozone te su opisani njihovi efekti na bankarski sektor i realnu ekonomiju ovog geografskog područja, s fokusom na rizike koji mogu imati uticaj na bankarski sektor i realnu ekonomiju BiH. Drugo poglavlje daje pregled trendova i potencijalnih rizika iz domaćeg okruženja koji se odražavaju na funkcionisanje finansijskog sistema u BiH. Treće poglavlje daje pregled glavnih trendova i rizika koji dolaze iz fiskalnog sektora. Četvrto poglavlje ilustruje efekte rizika identifikovane u prethodnim poglavljima na potraživanja od stanovništva. Fokus petog poglavlja su efekti identifikovanih rizika na sektor pravnih lica. U šestom poglavlju se ocjenjuju efekti rizika na stabilnost finansijskog sektora, s fokusom na bankarski sektor. Testovi na stres su sastavni dio šestog poglavlja i služe kako bi se utvrdila sposobnost bankarskog sektora da apsorbuje ekstremne, ali ipak moguće šokove iz makroekonomskog okruženja. Sedmo poglavlje ilustruje osnovne trendove u finansijskoj infrastrukturi: platnim sistemima i regulatornom okviru. Izvještaj o finansijskoj stabilnosti za 2017. godinu sadrži dva tekstna okvira: Okvir za rješavanje pitanja nekvalitetnih kredita u EU i eurozoni i Mapa makrofinansijskih rizika.

Na kraju, potrebno je naglasiti da se ovaj izvještaj bavi isključivo pitanjima od značaja za sistemski rizik, jer je nadzor poslovanja finansijskih posrednika, u skladu s važećim zakonima u BiH, zadatak nadležnih supervizora za finansijski sektor. Njegov osnovni cilj je da ukaže na rizike koji dolaze iz finansijskog sistema kao i makroekonomskog okruženja te procijeni sposobnost sistema da apsorbuje te šokove.

Izvršni sažetak

Ubrzavanje rasta globalne ekonomije, prvenstveno pod uticajem snažnijeg rasta ekonomske aktivnosti eurozone i američke ekonomije u odnosu na prethodnu godinu, kao i ubrzanog ekonomskog rasta zemalja u razvoju i zemalja glavnih izvoznica sirovina, rast inflacije potaknut rastom cijena nafte i drugih sirovina te normalizacija monetarne politike FED-a i nastavak provođenja nekonvencionalnih mjera monetrane politike ECB-a osnovne su karakteristike globalne ekonomije u 2017. i prvoj polovini 2018. godine. Neizvjesnost u vezi s efektima odluke SAD o uvođenju uvoznih tarifa, eskalacija trgovinskog rata između SAD i Kine sredinom 2018. godine kao i potencijalna mogućnost pokretanja trgovinskog rata između SAD i Evropske unije ukoliko SAD nastavi zaoštravati vanjskotrgovinske odnose, predstavljaju rizik za nastavak oporavka globalne ekonomije u narednom periodu. Najznačajnije rizike u EU i eurozoni i dalje predstavlja usporeno provođenje fiskalnih i strukturnih reformi u pojedinim zemljama, čime se nastavlja višegodišnji pritisak na održivost javnog duga ovih zemalja, političke neizvjesnosti vezane za ishoda Brexita te i dalje visok nivo nekvalitetnih potraživanja u bankarskom sektoru u pojedinim zemljama eurozone koji značajno utiče na visinu troškova poslovanja banaka.

Unatoč pozitivnim kretanjima u ekonomiji BiH u 2017. godini koja se ogledaju kroz rast realnog BDP-a, rast industrijske proizvodnje, smanjenje javnog duga, ostvareni fiskalni suficit te pojačanim aktivnostima na tržištu nekretnina i blagom poboljšanju indikatora s tržišta rada, rizici iz domaćeg okruženja po finansijsku stabilnost nisu značajnije ublaženi. Budžetski suficit u 2017. godini ostvaren je zahvaljujući snažnom rastu prihoda u budžetu i nastavku politike ograničenja tekuće potrošnje, a zaduženost sektora opšte vlade smanjena je i na domaćem i vanjskom tržištu, dijelom i uslijed zastoja u realizaciji aranžmana s MMF-om. Unatoč nešto blažim rizicima po finansijsku stabilnost koji proizlaze iz fiskalnog sektora, produbljenje trgovinskog deficita, kontinuirano loši indikatori životnog standarda te nepovoljno poslovno okruženje i loša konkurentska pozicija predstavljaju i dalje značajnu prijetnju za stabilnost finansijskog sektora BiH. Smanjenje rizika po finansijsku stabilnost povezanih s fiskalnom politikom u najvećoj mjeri je rezultat nastavka procesa fiskalne konsolidacije koji traje od 2015. godine. Međutim, vodeće agencije za rejting i dalje zadržavaju ocjene suverenog rejtinga BiH u zoni špekulativne kreditne sposobnosti, s visokim kreditnim rizikom.

Blagi rast potrošnje u sektoru domaćinstava, potaknut nešto povoljnijim uslovima na tržištu rada u odnosu na prethodne periode, dao je doprinos porastu ukupne zaduženosti kod domaćih finansijskih institucija. Rast zaduženosti domaćinstava u najvećoj mjeri je posljedica rasta zaduženosti stanovništva po kreditima od banaka. Snižavanje aktivnih kamatnih stopa doprinijelo je nešto većoj tražnji za kreditima, a banke su u velikoj mjeri nudile i zamjenske kredite s povoljnijim uslovima otplate. U 2017. godini zabilježen je rast ukupnih depozita stanovništva, međutim, štednja stanovništva u vidu oročenih depozita se može ocijeniti stagnirajućom, čemu je, uz postojeći nizak nivo raspoloživog dohotka, doprinio i nastavak snižavanja pasivnih kamatnih stopa.

Rast ekonomske aktivnosti zabilježen u gotovo svim djelatnostima pozitivno se reflektirao na jačanje kreditne potražnje u sektoru preduzeća. Uz to, i istorijski niske kamatne stope dodatno su podržale oporavak kreditne aktivnosti u ovom sektoru. U finansiranju svojih poslovnih aktivnosti korporativni sektor se i u 2017. godini u najvećoj mjeri oslanjao na kreditnu podršku banaka, dok je zaduženost prema inostranim kreditorima smanjena. Potencijalni rizik za sektore domaćinstava i preduzeća predstavlja jačanje kamatnog rizika uslijed očekivanja rasta referentnih kamatnih stopa u eurozoni, što bi posljedično moglo voditi jačanju kreditnog rizika u bankarskom sektoru.

U 2017. godini nastavljeno je slabljenje rizika po finansijsku stabilnost u bankarskom sektoru. Primjena novog računovodstvenog standarda (MSFI 9), koji podrazumijeva da banke prilikom vrednovanja finansijskih instrumenata moraju u obzir uzimati i buduće očekivane gubitke, trebala bi doprinijeti većoj otpornosti bankarskog sektora u narednim periodima. Na kraju godine, bankarski sektor bio je dobro kapitalizovan i sve banke su ispunjavale regulatorne zahtjeve po pitanju adekvatnosti kapitala, a zabilježeno je i poboljšanje kvalitete aktive, rast profitabilnosti i visoka likvidnost. Značajnije jačanje kreditne aktivnosti posebno je izraženo u sektoru nefinansijskih privatnih preduzeća uslijed nastavaka pozitivnih trendova u makroekonomskom okruženju. Posljedično, poboljšani su indikatori kvaliteta kredita, ali je nivo nekvalitetnih kredita još uvijek visok, naročito u sektoru nefinansijskih preduzeća. Dodatno, prekomjeran kreditni rast u pojedinim bankama mogao bi rezultirati akumulacijom i materijalizacijom kreditnog rizika u narednim periodima.

Aktivne kamatne stope bilježe opadajući trend i nalaze se na najnižem nivou zabilježenom u BiH, ali se i dalje značajan broj kreditnih ugovora zaključuje uz promjenjivu kamatnu stopu, što u slučaju rasta kamatnih stopa u budućnosti može dodatno doprinijeti jačanju kreditnog rizika. Istovremeno, pasivne kamatne stope nastavljaju se smanjivati bržim intenzitetom u odnosu na aktivne kamatne stope te slabi interes deponenata za oročavanje depozita, što predstavlja ograničavajući faktor stabilnom finansiranju iz domaćih izvora. U uvjetima niskih kamatnih stopa banke i dalje nastoje kompenzovati slab rast prihoda iz svoje osnovne djelatnosti oslanjanjem na izvore prihoda po osnovu naknada i provizija, iz čega proizlazi rizik održivosti stabilnog nivoa dobiti.

U skladu sa svojom zakonskom obavezom, CBBiH je u 2017. godini nastavila uspješno održavati funkcije platnog prometa putem obračunskih i platnih sistema za izvršavanje

međubankarskih transakcija. Održavanjem Centralnog registra kredita s dnevno ažurnim podacima, CBBiH je omogućila finansijskim institucijama bolje upravljanje kreditnim rizikom kroz praćenje kreditne izloženosti i kreditne istorije klijenata. Takođe, održavajući Jedinstveni registar transakcijskih računa i jedinstvenu bazu podataka svih blokiranih računa poslovnih subjekata u BiH, poslovnim subjektima je omogućen uvid u status računa svojih postojećih ili potencijalnih poslovnih partnera.

U 2017. godini i prvoj polovini 2018. godine domaće institucije nastavile su s aktivnostima na izmjenama i dogradnji zakonskog i regulatornog okvira koji uređuje poslovanje finansijskog sektora BiH u cilju usklađivanja s najboljim evropskim praksama kao i poboljšanja poslovnog okruženja finansijskih posrednika.

1. Trendovi i rizici iz međunarodnog okruženja

Ubrzavanje rasta globalne ekonomije, rast inflacije te normalizacija monetarne politike FED-a i nastavak provođenja nekonvencionalnih mjera monetarne politike ECB-a osnovne su karakteristike globalne ekonomije u 2017. i prvoj polovini 2018. godine. Jedan od osnovnih rizika po nastavak oporavka globalne ekonomije u narednom periodu predstavlja neizvjesnost u vezi s efektima odluke SAD o uvođenju uvoznih tarifa, eskalacija trgovinskog rata između SAD i Kine sredinom 2018. godine, kao i zaoštavanje vanjskotrgovinskih odnosa između SAD i Evropske unije. Najznačajniji rizici u EU i eurozoni i dalje su usporeno provođenje fiskalnih i strukturnih reformi u pojedinim zemljama, čime se nastavlja višegodišnji pritisak na održivost njihovog javnog duga, političke neizvjesnosti vezane za ishoda Brexita, kao i dalje visok nivo nekvalitetnih potraživanja u bankarskom sektoru u pojedinim zemljama eurozone, koji značajno utiče na visinu troškova poslovanja banaka.

1.1 Trendovi u međunarodnom okruženju

Snažniji ekonomski rast u odnosu na prethodnu godinu u svim grupama zemalja prema nivou ekonomske razvijenosti jedna je od osnovnih karakteristika globalne ekonomije u 2017. godini. Bržem oporavku svjetske ekonomije doprinio je snažniji rast ekonomske aktivnosti eurozone i američke ekonomije u odnosu na prethodnu godinu, kao i dinamizacija rasta zemalja u razvoju i zemalja izvoznica sirovina. U 2017. godini je nastavljena postepena normalizacija monetarne politike FED-a. Dok je FED nastavio s podizanjem referentnih kamatnih stopa, ECB je zadržala kamatne stope na istom nivou te je postepeno smanjivala mjesečne vrijednosti otkupa obveznica. Globalna inflacija je porasla zahvaljujući rastu cijena nafte i drugih sirovina, međutim, bazna inflacija u gotovo svim razvijenim ekonomijama i dalje je ostala prigušena i ispod ciljanog nivoa. Godinu je obilježila i relativno niska volatilnost na tržištima kapitala te značajna ekonomska i politička neizvjesnost koja je slabila pred kraj godine.

Ekonomski oporavak u svijetu u 2017. godini nešto je snažniji u odnosu na prethodnu godinu, a stopa ekonomskog rasta je iznosila 3,8%. U narednom periodu očekuje se daljnje jačanje globalnog ekonomskog rasta zahvaljujući rastu globalne tražnje, oporavku investicija i trgovine, a prema projekcijama MMF-a rast realnog BDP-a u 2018. i 2019. godini će iznositi 3,9% (tabela 1.1). Ipak, neizvjesnost u vezi s efektima odluke SAD o uvođenju tarifa na uvoz metala te eskalacija trgovinskog rata između SAD i Kine sredinom 2018. godine i potencijalna mogućnost pokretanja

trgovinskog rata između SAD i EU, predstavljaju realan rizik za nastavak oporavka globalne ekonomije u narednom periodu.

Tabela 1.1: Realni BDP, godišnja stopa rasta

	Realni BDP, godišnja stopa rasta				Promjena u odnosu na projekciju iz oktobra 2017.	
	2016.	2017.	2018.	2019.	2017.	2018.
Svijet	3,2	3,8	3,9	3,9	0,2	0,2
Razvijene ekonomije	1,7	2,3	2,5	2,2	0,3	0,5
SAD	1,5	2,3	2,9	2,7	0,1	0,6
EU	2,0	2,7	2,5	2,1	0,4	0,4
Eurozona	1,8	2,3	2,4	2,0	0,2	0,5
Velika Britanija	1,9	1,8	1,6	1,5	0,2	0,4
Japan	0,9	1,7	1,2	0,9	0,2	0,5
Zemlje u razvoju	4,4	4,8	4,9	5,1	0,2	0,0
Rusija	-0,2	1,5	1,7	1,5	-0,3	0,1
Kina	6,7	6,9	6,6	6,4	0,1	0,1
Centralna i istočna Evropa	3,2	5,8	4,3	3,7	1,3	0,8
Glavni vanjskotrgovinski partneri						
Njemačka	1,9	2,5	2,5	2,0	0,5	0,7
Hrvatska	3,2	2,8	2,8	2,6	-0,1	0,1
Srbija	2,8	1,8	3,5	3,5	-1,2	0,0
Italija	0,9	1,5	1,5	1,1	0,0	0,4
Slovenija	3,1	3,1	4,0	2,5	-0,9	1,5
Austrija	1,5	2,9	2,6	1,9	0,6	0,7
Crna Gora	2,9	4,2	3,1	2,4	1,2	0,3

Izvor: World Economic Outlook, IMF, April 18, kalkulacija CBBiH

Ubrzani rast ekonomske aktivnosti podržan je rastom kako razvijenih ekonomija tako i ekonomija u razvoju.

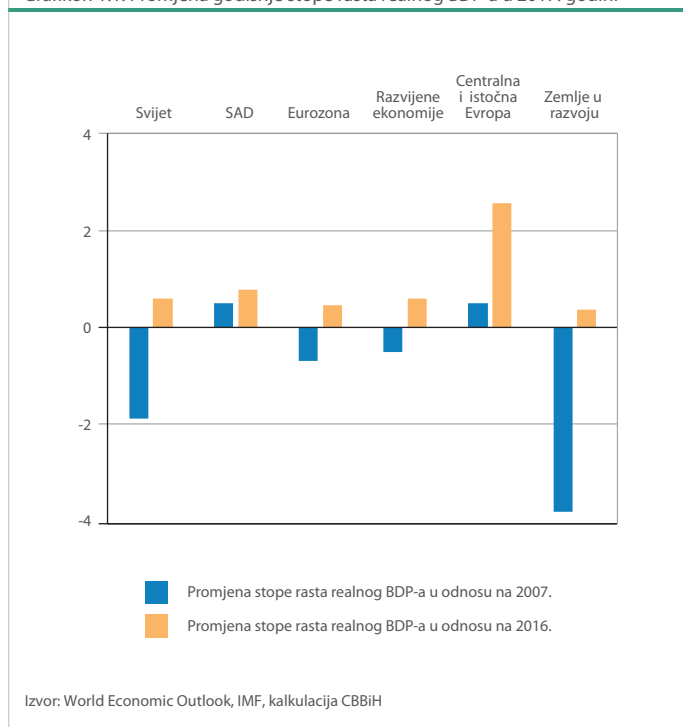
U grupi zemalja u razvoju najpovoljnija kretanja zabilježena su u Kini, čiji je ekonomski rast u 2017. godini iznosio 6,9%, što je najveći godišnji rast od 2015. godine. Ekonomije Rusije i Turske takođe su ubrzano rasle zahvaljujući rastu domaće i inostrane potražnje. Rusija je u 2017. godini izašla iz recesije te je bilježila rast ekonomske aktivnosti od 1,5%, čemu je pored rasta domaće i inostrane potražnje doprinio i rast cijena nafte na svjetskim tržištima. U zemljama Latinske Amerike koje su bile pogođene krizom takođe su zabilježena povoljnija ekonomska kretanja. Brazil je izašao iz recesije i ostvario ekonomski rast od 1% u 2017. godini zahvaljujući rastu izvoza te ublaženom trendu pada domaće potražnje.

U grupi razvijenih ekonomija, pozitivan trend rasta ekonomske aktivnosti posebno je izražen u eurozoni.

Ekonomski oporavak gotovo svih zemalja članica eurozone

u 2017. godini je bio ubrzan uslijed stimulativnih mjera ekonomske politike usmjerenih na oporavak investicija i jačanje ekonomskog rasta.

Grafikon 1.1: Promjena godišnje stope rasta realnog BDP-a u 2017. godini

Takođe, na rast ekonomske aktivnosti uticali su i dalje povoljni uslovi finansiranja podržani nastavkom provođenja mjera akomodativne monetarne politike ECB-a. Stopa rasta zemalja eurozone u 2017. godini iznosila je 2,3%, a najveći doprinos jačanju ekonomske aktivnosti eurozone dale su najrazvijenije članice eurozone Njemačka, Francuska i Italija. Realni rast najvećih ekonomija eurozone se u toku 2017. godine ubrzao, čemu je najviše doprinio rast izvoza i domaće potrošnje uslijed poboljšanih uslova na tržištu rada. Rast ekonomije Španije, koji je u prethodnoj godini bio iznad potencijalnog, u 2017. godini je neznatno usporen uslijed jačanja političkog rizika i iznosio je 3,1%, a očekuje se da će u 2018. godini ekonomija Španije nastaviti sa sličnom dinamikom rasta. Nakon višegodišnje recesije te stagnacije u prethodnoj godini, ekonomija Grčke je u 2017. godini zabilježila rast od 1,4%, čemu je doprinijela i smanjena politička neizvjesnost. Program finansijske pomoći Grčkoj trebao bi biti okončan u augustu 2018. godine. S druge strane, odluka o izlasku Velike Britanije iz EU počela se odražavati na pad investicija i usporavanje ekonomskog rasta koji je na kraju godine iznosio 1,8%, a prema projekcijama MMF-a, usporavanje ekonomskog rasta očekuje se i u narednim periodima.

Nakon usporavanja u prvom kvartalu 2017. godine, ekonomski rast SAD-a je ubrzan u drugom dijelu godine,

prvenstveno pod uticajem oporavka privatne potrošnje i investicija. Godišnji rast realnog BDP-a u 2017. godini je iznosio 2,3%. Prema projekcijama MMF-a, u 2018. godini očekuje se nastavak ubrzanog ekonomskog rasta. Ova procjena temeljena je prvenstveno na osnovu provedbe mjera ekspanzivne fiskalne politike i paketa poreznih reformi usvojenog u decembru 2017. godine. Porezna reforma odnosi se na porezna rasterećenja ostvarenog dohotka stanovništva i realizovane dobiti preduzeća, a ima za cilj podsticanje rasta privatne potrošnje, investicija i produktivnosti. Ipak, na ekonomski rast SAD i na globalni ekonomski rast, značajno će uticati trgovinski protekcionizam SAD-a prema Kini i EU, imajući u vidu da BDP SAD, Kine i EU čini preko 55% globalnog BDP-a.

U toku 2017. godine i prvog polovini 2018. godine nastavila su se divergentna kretanja monetarnih politika vodećih svjetskih centralnih banaka. FED je u toku 2017. godine nastavio s pooštavanjem monetarne politike te je u tri navrata povisio referentne kamatne stope za po 25 baznih poena na raspon od 1,25% do 1,50%. Od oktobra 2017. godine obim reinvestiranja sredstava koja FED prima po dospijeću državnih i hipotekarnih obveznica je smanjen za 10 milijardi dolara na mjesečnom nivou. Dobri indikatori s tržišta rada te prognoze da će stopa inflacije u srednjem roku dosegnuti ciljanu stopu od 2% uticali su na odluku FED-a o dodatnom smanjenju iznosa reinvestiranja dospelih obveznica za 10 milijardi svaka tri mjeseca dok njihov ukupan mjesečni iznos ne dosegne 50 milijardi dolara. U martu 2018. godine FED je još jednom povećao referentne kamatne stope za 25 baznih poena, a do kraja godine se očekuju i nova povećanja referentne kamatne stope.

ECB je u toku 2017. i prvog polovini 2018. godine zadržala ključne kamatne stope na istom nivou. Referentna kamatna stopa zadržana je na nivou od 0%, kamatna stopa na depozite banaka kod ECB-a na nivou od -0,40%, dok je kamatna stopa po kojoj ECB kreditira komercijalne banke zadržana na 0,25%. Očekuje se da će kamatne stope ostati nepromijenjene i u narednom periodu, najmanje do završetka tekućeg programa otkupa obveznica, a vrlo moguće do sredine 2019. godine. Program otkupa državnih i korporativnih obveznica je nastavljen do kraja 2017. godine u ukupnoj mjesečnoj vrijednosti od 60 milijardi eura. U oktobru 2017. godine ECB je donijela odluku da se program kvantitativnih olakšica nastavlja i u 2018. godini, s tim da je ukupna mjesečna vrijednost otkupa obveznica, počev od januara 2018. smanjena sa 60 na 30 milijardi eura. U junu 2018. godine ECB je donijela odluku o ponovnom smanjenju ukupne mjesečne vrijednosti otkupa obveznica sa 30 na 15 milijardi eura, počevši od oktobra do kraja tekuće

godine kada će program biti okončan. Prema najavama ECB-a, normalizacija monetarne politike će nastupiti postepeno i kontrolisano, a u zavisnosti od ekonomskih kretanja u eurozoni, što se ponajviše odnosi na kretanje stope inflacije koja još uvijek nije dostigla ciljani nivo od blizu 2% u srednjem roku. Godišnja stopa inflacije u eurozoni je u decembru 2017. godine iznosila 1,4%, dok je bazna inflacija koja ne obuhvata cijene energenata i hrane u decembru iznosila 0,9%.

Banka Japana nastavila je provoditi akomodativnu monetarnu politiku u toku 2017. i prvoj polovini 2018. godine. Referentna kamatna stopa zadržana je na -0,1%. S druge strane, Banka Engleske je prvi put nakon deset godina, u novembru 2017. godine podigla referentnu kamatnu stopu za 25 baznih poena na 0,5%. Ključni razlog za podizanje referentne kamatne stope predstavljalo je jačanje inflatornih pritisaka, u značajnoj mjeri uzrokovano padom vrijednosti funte.

Dobri ekonomski indikatori kao i očekivanja o postepenom smanjenju programa otkupa obveznica od strane ECB-a te, s druge strane, neizvjesnost u pogledu ekonomskog rasta SAD-a uticali su na jačanje kursa eura prema dolaru u 2017. godini. Kurs EUR/USD je u junu 2017. godine iznosio 1,14 dok je na kraju decembra iznosio 1,20 EUR/USD, što je za 12% više u odnosu na kraj 2016. godine. Trend jačanja kursa eura prema dolaru nastavio se i u prvom kvartalu 2018. godine te je na kraju marta 2018. godine kurs EUR/USD iznosio 1,23. Nakon što su ekonomski indikatori za prvi kvartal 2018. godine ukazali na usporavanje ekonomskog rasta eurozone i uslijed povoljnih makroekonomskih uslova u SAD i rasta prinosa na američke obveznice, došlo je do jačanja dolara u drugom kvartalu 2018. Deprecijacijski pritisci na euro dodatno su pojačani pod uticajem političkih zbivanja u Italiji, a kurs EUR/USD na kraju maja je iznosio 1,17 (grafikon 1.2).

Povoljniji izgledi za ekonomski rast eurozone te veća sklonost investitora ka riziku, uticali su i na slabljenje švicarskog franka prema euru u drugom dijelu 2017. godine, pa je tako kurs franka prema euru na kraju decembra iznosio 1,17 EUR/CHF. Kurs funte prema euru je deprecirao u toku 2017. godine uslijed porasta političkih rizika u Velikoj Britaniji nakon odluke Evropske komisije za započne pregovore oko izlaska ove zemlje iz EU. Podizanje referentnih kamatnih stopa Banke Engleske uticalo je na rast vrijednosti funte u drugom dijelu godine, a kurs EUR/GBP na kraju decembra 2017. godine iznosio je 0,88, što je za 4% manje u odnosu na kurs na kraju augusta 2017. godine.

Grafikon 1.2: Kretanje kursa USD prema EUR

U prva tri kvartala 2017. cijene zlata su bilježile rast te su u septembru 2017. godine dostigle nivo od 1.314 USD za uncu uslijed povećane tražnje uzrokovane padom vrijednosti dolara od početka godine te jačanjem geopolitičkih rizika. Rast cijene zlata zaustavljen je u posljednjem kvartalu uslijed jačanja dolara i očekivanja o daljnjem podizanju referentnih kamatnih stopa FED-a, a cijena zlata je završila godinu na nivou od 1.264 USD za uncu. U prvoj polovini 2018. godine cijene zlata su ponovo rasle te su u maju 2018. godine dostigle nivo od 1.303 USD za uncu.

Nakon pada u prvoj polovini godine, cijene sirove nafte snažno su porasle u drugom dijelu 2017. godine te su nastavile rasti i u prvoj polovini 2018. godine. Na rast cijena nafte u drugoj polovini 2017. godine uticali su povećana tražnja, povoljni klimatski uslovi u SAD-u, dogovor članica OPEC-a, Rusije i drugih značajnih proizvođača o ograničenjima u proizvodnji nafte, kao i politička previranja na Srednjem Istoku. Cijena nafte je na kraju 2017. godine povećana na 64 dolara po barelu, što je za oko 30% više u odnosu na prosječnu cijenu u julu. Cijene nafte nastavile su rasti i u prvoj polovini 2018. te su u maju 2018. godine dostigle rekordnu vrijednost u posljednje tri godine od 76 dolara po barelu. Ovakav rast cijena nafte odraz je poremećaja u snabdijevanju tržišta iranskom naftom uslijed odluke američkog predsjednika o izlasku SAD-a iz nuklearnog sporazuma s Iranom te ponovnom uvođenju sankcija prema ovoj državi. Pored cijena energenata, u drugoj polovini 2017. i prvoj polovini 2018. godine rasle su i cijene ostalih sirovina i cijene hrane uslijed povećane potražnje.

Grafikon 1.3: Cijene hrane i nafte

1.2 Pregled glavnih rizika u EU i eurozoni

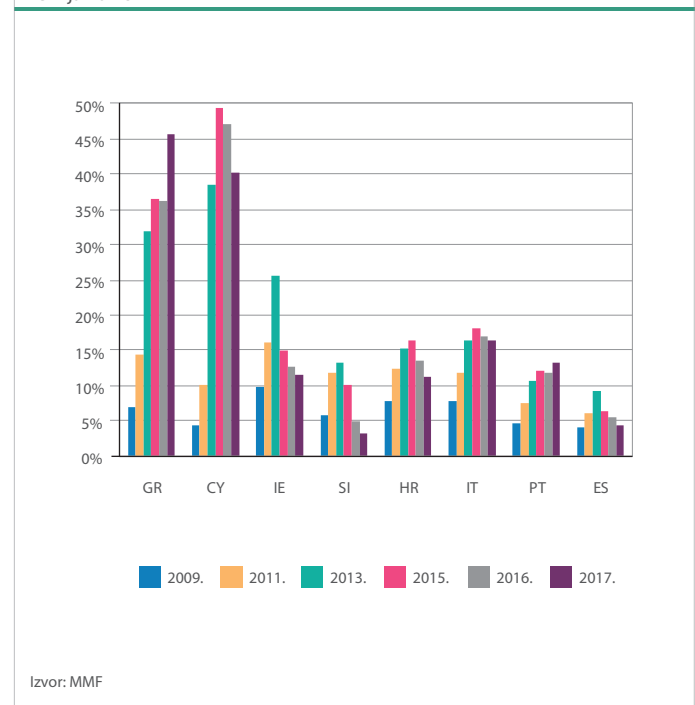
Najznačajniji rizici u EU i eurozoni su i dalje usporeno provođenje fiskalnih i strukturnih reformi, što bi uz potencijalno zaoštavanje uslova na finansijskim tržištima, odnosno ukidanje akomodativne monetarne politike i podizanje referentnih kamatnih ECB-a, moglo uticati na održivost javnog duga pojedinih zemalja članica EU. Iako su politički rizici unutar EU i eurozone ublaženi, i dalje nisu zanemarivi s obzirom na neizvjesnost oko ishoda Brexita, formiranja vlada u Francuskoj, Njemačkoj i Italiji te tenzija u Španiji. Rizici koji dolaze iz bankarskog sektora ogledaju se u još uvijek visokom nivou nekvalitetnih potraživanja u pojedinim zemljama eurozone, što ima za posljedicu nisku profitabilnost njihovog bankarskog sektora. Bankarska unija nije kompletirana ni u toku 2017. godine, a uvođenje trećeg nedostajućeg stuba koji se odnosi na osnivanje fonda za osiguranje depozita predstavlja izazov za EU i u narednom periodu.

1.2.1 Efekti na bankarski sektor

Rizici u bankama značajno su umanjeni u odnosu na prethodne periode, budući da su banke poduzimale aktivnosti na rješavanju nekvalitetnih kredita te su slijedeći regulatorne zahtjeve jačale kapitalne pozicije. Kvalitet aktive banaka eurozone nastavio se poboljšavati u 2017. godini, što se ogleda u značajnom smanjenju nekvalitetnih potraživanja od sredine 2016. godine. Prema podacima ECB-a, udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima za

bankarski sektor eurozone na kraju 2017. godine je iznosio 4,92%. Smanjenje nekvalitetnih potraživanja na nivou eurozone u najvećoj mjeri refleksija je nižeg kreditnog rizika u bankarskom sektoru Italije. Najveći udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima i dalje bilježe Grčka, Kipar i Italija (grafikon 1.4). I pored postepenog poboljšanja kvaliteta aktive, bankarski sistemi pojedinih zemalja eurozone i EU i dalje su opterećeni jako visokim nivoom nekvalitetnih potraživanja te je potrebno uložiti dodatne napore kako bi se iznos nekvalitetnih potraživanja sveo na održiv nivo. Važnost rješavanja pitanja nekvalitetnih kredita potvrđuje se i kroz niz poduzetih aktivnosti i predloženih mjera od strane ECB-a, EBA-e i Evropske komisije.

Grafikon 1.4: Učešće nekvalitetnih u ukupnim kreditima u odabranim zemljama EU

Bankarski sektor eurozone u 2017. godini bilježi blagi rast profitabilnosti koji je u najvećoj mjeri generisan rastom prihoda po osnovu naknada i provizija i nižim troškovima ispravke vrijednosti uslijed poboljšanja kvaliteta kreditnog portfolija. Iako je jačanje kreditne aktivnosti nastavljeno u 2017. godini, niske kamatne stope predstavljale su ograničavajući faktor za značajniji rast profitabilnosti banaka u eurozoni. I pored postepenog poboljšanja kvaliteta aktive, broj banaka u EU i eurozoni koje su opterećene visokim nivoom nekvalitetnih potraživanja i dalje je značajan, što stvara dodatni pritisak na njihovu profitabilnost. Dodatni pritisak na profitabilnost banaka s visokim nivoom nekvalitetnih potraživanja će vršiti troškovi rezervisanja koji će se povećati primjenom novog Međunarodnog standarda finansijskog izvještavanja (MSFI 9).

Tekstni okvir 1. Okvir za rješavanje pitanja nekvalitetnih kredita u EU i eurozoni

U toku 2017. i 2018. godine ECB, EBA i Evropska komisija nastavile su napore u rješavanju problema nekvalitetnih kredita u EU i eurozoni. Uspostavljena je sveobuhvatna evropska strategija za rješavanje problema nekvalitetnih potraživanja u tri ključna područja i to: nadzorne mjere; pravne i sudske reforme i razvoj sekundarnih tržišta za problematične kredite. Kada je riječ o nadzornim mjerama, ECB je u martu 2017. godine objavila Smjernice za rješavanje pitanja problematičnih kredita u eurozoni, koje sadrže najbolje alate, strategije i politike koje bi sistemski značajne banke pod nadzorom SSM-a trebale primjenjivati u procesu rješavanja problema nekvalitetnih potraživanja. Nakon objave smjernica, od sistemski značajnih institucija s visokim udjelima neprihodonosnih kredita zatraženo je da svoje strategije i operativne planove za smanjenje ovakvih potraživanja podnesu ECB-u, nakon čega su oformljeni zajednički nadzorni timovi koji su izvršili procjenu planova u skladu s nadzornim očekivanjima za svaku banku pojedinačno. Na osnovu dosadašnjih iskustava, ECB je nastavila rad na dodatnim mjerama za rješavanje problema nekvalitetnih potraživanja te je u martu 2018. godine objavila Dodatak na smjernice za rješavanje pitanja nekvalitetnih potraživanja. U osnovi, nastoje se potaknuti prakse pravovremenog rezervisanja za nove neprihodonosne kredite kako bi se spriječio prekomjeran rast ovakvih potraživanja u budućnosti. Provođenje mjera iz Dodatka

Bankarski sektor Italije se stabilizovao u 2017. godini, čime su sistemski rizici po stabilnost bankarskog sektora eurozone značajno umanjeni. Oporavak je rezultat uspješno provedenog programa spašavanja nekoliko problematičnih banaka u toku 2016. i u prvoj polovini 2017. godine te bržeg ekonomskog oporavka zemlje. Pored toga, vlada Italije preduzela je niz mjera kako bi podržala proces rješavanja nekvalitetnih potraživanja, što je rezultiralo značajnim smanjenjem iznosa nekvalitetnih potraživanja u posljednje dvije godine, s rekordnih 325 milijardi u 2015. na 252 milijarde na kraju 2017. godine. Udio nekvalitetnih u ukupnim potraživanjima smanjen je sa 17,1% na kraju 2016. godine na 14,4% na kraju 2017. godine. Monte dei Paschi di Siena S.p.A., prva banka koja je spašena koristeći sredstva vladinog fonda za podršku problematičnim bankama, na kraju 2017. godine je ostvarila pozitivan finansijski rezultat, a stopa adekvatnosti kapitala banke na kraju godine iznosila je 15,2%.

Cijene dionica banaka su rasle u 2017. godini uslijed ubrzanog ekonomskog oporavka u zemljama eurozone, smanjene političke neizvjesnosti, slabljenja sistemskih

na postojeće smjernice neće biti obavezujuće za banke nego će služiti kao platforma za raspravu s bankama o eventualnim odstupanjima od predviđenih prudencijalnih očekivanja kada su u pitanju rezervisanja za nekvalitetna potraživanja, uzimajući u obzir specifičnosti svake banke pojedinačno, kako bi se utvrdilo da li su supervizorske mjere adekvatne za određenu banku.

Evropska komisija je takođe u martu 2018. godine usvojila paket mjera za nastavak rješavanja postojećih i smanjenja rizika od nastanka novih nekvalitetnih potraživanja. Paket mjera uključuje nacrt za osnivanje nacionalnih društava za upravljanje imovinom, zakonodavne mjere za daljnji razvoj sekundarnih tržišta za nekvalitetne kredite i jačanje sposobnosti vjerovnika da ostvare povrat vrijednosti iz osiguranih zajmova te prijedlog za izmjenu Direktive o kapitalnim zahtjevima kako bi se uvele minimalne stope rezervisanja za pokriće nastalih i očekivanih gubitaka za nove nekvalitetne kredite, a nedostajuće rezerve prema zakonskom minimumu bi bile odbitna stavka od kapitala u okviru Stuba 1 kao zakonska zaštitna mjera protiv nedovoljnog izdvajanja rezervisanja za nove nekvalitetne kredite.

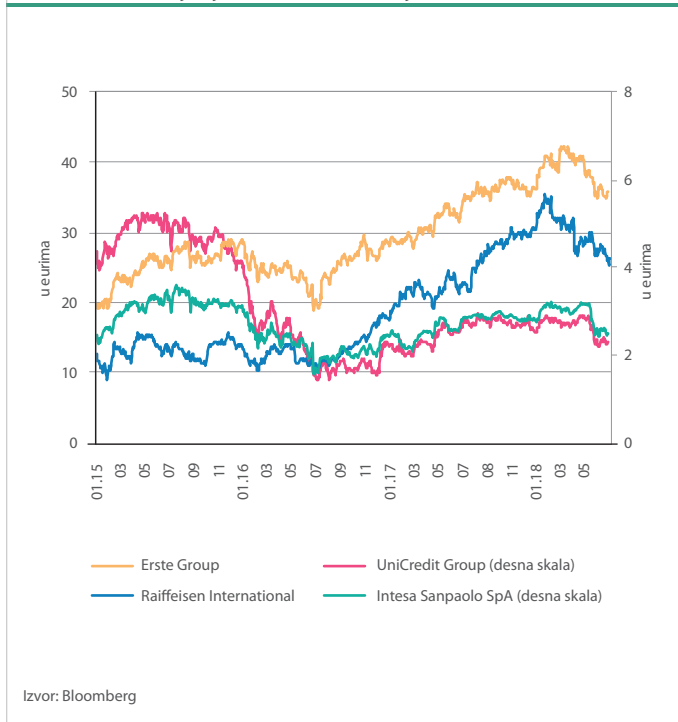
Evropsko nadzorno tijelo za bankarstvo – EBA, uz podršku ECB-a, takođe radi na izdavanju opštih smjernica za upravljanje nekvalitetnim kreditima koje će se odnositi na sve banke na području EU, kao i na detaljnim smjernicama o odobravanju i praćenju kredita banaka koje će se baviti pitanjima poput transparentnosti i procjene kreditne sposobnosti dužnika, s ciljem promicanja poboljšanja standarda odobravanja novih kredita.

rizika u bankarskom sektoru te blagog rasta profitabilnosti banaka eurozone. Kada je riječ o bankarskim grupacijama koje posluju u BiH, tržišna vrijednost italijanskih bankarskih grupacija UniCredit S.p.A i Intesa Sanpaolo S.p.A na kraju 2017. godine veća je za 14% u odnosu na kraj prethodne godine. Cijena dionica Erste Group krajem 2017. godine veća je za 30%, dok su najveći rast cijena ostvarile dionice Raiffeisen Bank International AG. Indikatori poslovanja Raiffeisen Bank International AG značajno su poboljšani u odnosu na 2016. godinu, naročito u pogledu ostvarene dobiti i smanjenja udjela nekvalitetnih u ukupnim kreditima, a cijene dionica na kraju 2017. bile su veće za 74% u odnosu na kraj prethodne godine.

Kreditni rejtinzi bankarskih grupacija koje posluju u BiH poboljšani su u toku 2017. godine. Rejting agencija S&P je u oktobru 2017. povećala kreditni rejting Italije na BBB, koji se sve od kraja 2014. godine nalazio na donjem investibilnom pragu te je istovremeno povećala kreditni rejting za dvije italijanske bankarske grupacije koje posluju u BiH, Intesa Sanpaolo S.p.A. i Unicredit S.p.A. Kreditni rejting Raiffeisen

Bank International AG je potvrđen, a izgledi su povećani s negativnih na pozitivne uslijed smanjene izloženosti banke ka stranim tržištima te stabilizaciji geopolitičkih i ekonomskih uslova u rizičnim zemljama u kojima banka posluje. Dugoročni kreditni rejting Nove Ljubljanske banke takođe je povećan u 2017. godini s BB- na BB s pozitivnim izgledima uslijed poboljšanih ekonomskih uslova i nastavka procesa restrukturisanja i efikasnog rješavanja problema nekvalitetnih potraživanja banke.

Grafikon 1.5: Kretanje cijena dionica banaka majki domaćih banaka

Uz ekonomski oporavak, jačanju otpornosti banaka EU i eurozone doprinijele su i prethodne aktivnosti regulatora na detaljnim pregledima stanja u pojedinačnim bankama, testiranjima na stres i kontinuiranom unapređenju regulatornog okvira, naročito kada je riječ o sistemskim bankama koje su pod okriljem SSM-a. Bankarske grupacije iz EU koje spadaju u grupu sistemskih banaka, dužne su primjenjivati regulatorne zahtjeve uspostavljene prema grupaciji u svim zemljama u kojima posluju, što je za značajan broj banaka koje posluju u BiH predstavljalo dodatni teret u poslovanju uslijed neusaglašenosti domaćeg regulatornog okvira s onim u EU. Uspostavljanjem novog zakonskog i regulatornog okvira u BiH, poslovanje ovih banaka trebalo bi biti olakšano, međutim, usklađivanja domaćeg regulatornog okvira s EU direktivama i bazelskim principima nije potpuno u svim segmentima. Tako i dalje značajno opterećenje troškova za banke, filijale EU banaka koje posluju u BiH i regionu, predstavlja primjena odredbi EU direktive CRR/CRDIV, člana 114. koja zahtijeva da se za izloženosti prema državama i

centralnim bankama država koje nisu članice EU primjenjuje ponder rizika od 100%. O ovoj temi raspravljalo se i na forumu Bečke inicijative u martu 2017. godine, budući da je prepoznat rizik mogućeg smanjenja internih limita u bankama za izloženosti prema domaćim vladama. Jedna od mogućnosti za prevazilaženje ovih problema je pribavljanje certifikata o ekvivalentnosti koji izdaje ECAI, što zahtijeva od domaćih regulatora da izvrše procjenu usaglašenosti lokalne regulative i praksi u nadzoru banaka s EU režimom te poduzmu aktivnosti na otklanjanju eventualnih odstupanja.

Kompletiranje bankarske unije uvođenjem trećeg nedostajućeg stuba koji se odnosi na osnivanje fonda za osiguranje depozita jedan je od predstojećih izazova za EU u narednom periodu. Evropski sistem osiguranja depozita (EDIS) predviđa jednak tretman svih zemalja članica nezavisno od njihove razvijenosti, veličine i sofisticiranosti bankarskog sistema te specifičnosti nacionalnih sistema osiguranja depozita. S obzirom na diferencirane premije u skladu s rizikom banaka te planiranim iznosom osiguranih depozita do 100.000 EUR, postoje brojna pitanja i sumnje u opravdanost ovakvog rješenja, zbog čega se evropski čelnici još uvijek nisu usaglasili da započnu s procesom uvođenja jedinstvenog mehanizma osiguranja depozita. S tim u vezi, Evropska komisija predlaže postepeno uvođenje EDIS-a do kraja 2018. godine i to u dvije faze, pri čemu bi prelazak u drugu fazu zavisio od postignutog napretka u smanjivanju rizika u bankarskoj uniji. U prvoj fazi reosiguranja evropski fond za osiguranje depozita bi pokrivaio isključivo likvidnost nacionalnih sistema osiguranja. To znači da bi se iz fonda privremeno osigurala sredstva za punu isplatu u slučaju banke u krizi, a nacionalni sistemi osiguranja morali bi otplatiti sredstva. S druge strane, u fazi suosiguranja iz EDIS-a bi se i postupno pokrivali gubici. Uvođenjem evropskog sistema osiguranja depozita nadogradiće se temelji bankarske unije, a to su: jedinstvena pravila, jedinstveni nadzorni mehanizam i jedinstveni sanacijski mehanizam te osigurati potpuna efikasnost arhitekture finansijske stabilnosti u EU.

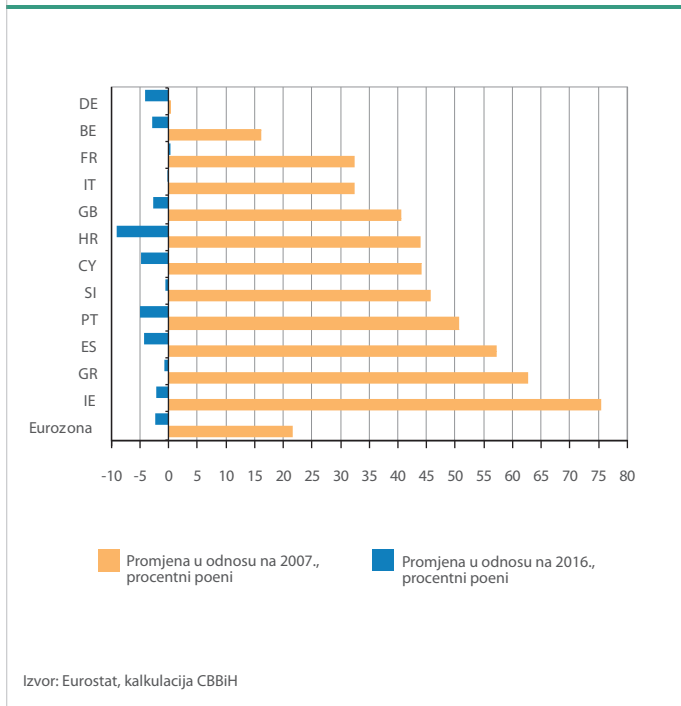
1.2.2 Efekti na realni sektor

Rast domaće potražnje bio je glavni pokretač ekonomskog rasta u eurozoni koji je u 2017. godini iznosio 2,3%. Povoljni uslovi finansiranja na tržištima kao i poboljšana profitabilnost sektora preduzeća uticali su na rast investicija, dok je daljnje poboljšanje uslova na tržištu rada uticalo na rast privatne potrošnje. Stopa inflacije, pod uticajem rasta cijena energenata i hrane je rasla u toku 2017. godine i u decembru 2017. godine je iznosila 1,4%, dok je u maju 2018. godine iznosila 1,9%. Baza inflacija, koja ne uključuje volatilne cijene

energenata, hrane i duhana, u decembru 2017. godine je iznosila 0,9%, dok je u maju 2018. godine iznosila 1,1%.

Javni dug zemalja članica eurozone izražen u procentima BDP-a se nastavio smanjivati u 2017. godini te je u odnosu na 2016. godini niži za 2,3 procentna poena na nivou eurozone te za 1,7 procentni poen na nivou EU. Najznačajnije smanjenje javnog duga u procentima BDP-a bilježe Kipar, Slovenija, Irska i Njemačka. Zaduženost u pojedinim zemljama je i dalje jako visoka, a javni dug Grčke, Italije, Portugala i Belgije premašuje iznos njihovog BDP-a. Pored navedenih zemalja, osam zemalja eurozone ističe se po visini javnog duga koji premašuje 60% BDP-a. Među posmatranim zemljama rast zaduženosti u odnosu na prethodnu godinu bilježi samo Francuska, i to za 0,4 procentna poena (grafikon 1.6).

Grafikon 1.6: Promjene u javnom dugu izraženom u procentima BDP-a u 2017.

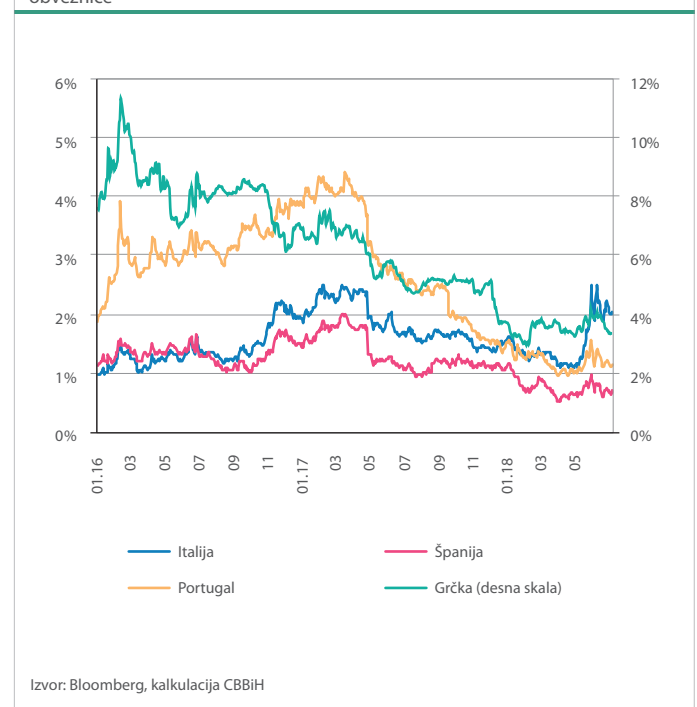

Budžetski deficit zemalja eurozone i EU izražen u procentima BDP-a takođe je smanjen, i to za 60 baznih poena u odnosu na 2016. godinu i iznosi 0,9% i 1,0% respektivno. Smanjenje budžetskog deficita na nivo ispod 3% BDP-a zabilježeno je kod gotovo svih zemalja članica eurozone izuzev Španije i Portugala, koje će i u narednom periodu trebati da nastave s procesom strukturnih reformi i fiskalne konsolidacije.

Ubrzani ekonomski oporavak zemalja eurozone, postepeni oporavak inflacije te rast prinosa na obveznice SAD-a uticali su i na rast prinosa na dugoročne obveznice

zemalja eurozone u 2017. godini. Prinosi na desetogodišnje obveznice Njemačke su se na kraju decembra 2017. godine nalazili na nivou od 0,43%. S druge strane, uslijed boljih ekonomskih indikatora i smanjenih rizika, prinosi zemalja s periferije EU, poput Italije, Grčke i Portugala, su padali, čime je smanjen raspon u odnosu na prinos na njemačke državne obveznice (grafikon 1.7). Prinosi na obveznice zemalja eurozone dodatno su rasli početkom 2018. godine nakon što je ECB počeo postepeno smanjivati kvantitativne olakšice. Međutim, politička neizvjesnost uzrokovana izborima u Italiji, kao i odluka SAD-a da uvede visoke trgovinske tarife na uvoz čelika i aluminija, bili su glavni pokretači volatilnosti na tržištima kapitala u prvoj polovini 2018. godine. Neizvjesnost u vezi s efektima odluke SAD o uvođenju tarifa na uvoz metala i eskalaciji trgovinskog rata između SAD i Kine, zajedno s izjavama zvaničnika ECB-a o potrebi zadržavanja aktuelne akomodativne monetarne politike uslijed i dalje niske stope inflacije, uticali su na pad prinosa na američke i njemačke obveznice. Prinosi na desetogodišnje obveznice Njemačke na kraju juna su dostigli najniži nivo od početka godine (0,30%). S druge strane, neizvjesnost da li će biti uspješno formiranje italijanske vlade te izglasavanje nepovjerenja aktuelnoj vladi Španije, izazvali su kratkotrajnu političku krizu u ovim zemljama, što se odrazilo na oštar rast prinosa na italijanske i španske državne obveznice. Krajem maja prinosi na desetogodišnje italijanske obveznice dostigli su nivo od čak 3,16% dok su prinosi na desetogodišnje španske obveznice iznosili 1,62%, što je i najviši nivo od početka godine.

Grafikon 1.7: Raspon u odnosu na desetogodišnje njemačke državne obveznice

U drugoj polovini 2017. i prvoj polovini 2018. godine rejting agencija S&P poboljšala je kreditni rejting Portugala, Italije, Kipra, Grčke i Španije uslijed bržeg ekonomskog oporavka te nastavka fiskalne konsolidacije u ovim zemljama. I pored poboljšanja rejtinga, kreditni rejting Grčke i Kipra se još uvijek nalazi u špekulativnom rangu (tabela A1 Statistički dodatak). Kreditni rejting Velike Britanije, AA s negativnim izgledima, potvrđen je od strane S&P agencije uslijed neizvjesnosti o rezultatima pregovora izlaska ove zemlje iz EU te ekonomskih odnosa između zemalja nakon što napusti EU u martu 2019. godine. Ako se posmatraju zemlje regiona, rejting agencije S&P i Fitch su u decembru 2017. godine podigle kreditni rejting Srbije na BB sa stabilnim izgledima, a početkom 2018. godine i kreditni rejting Hrvatske na BB+ sa stabilnim izgledima. Kreditna agencija S&P potvrdila je kreditni rejting Albanije B+ sa stabilnim izgledima počekom 2018. godine te je povećala izgleda za kreditni rejting Crne Gore s negativnih na stabilne.

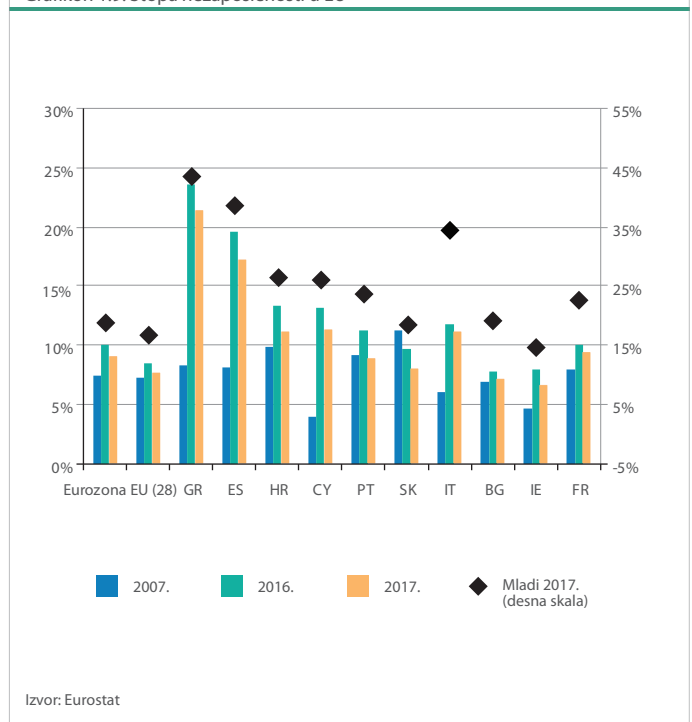
Oporavak ekonomske aktivnosti zemalja eurozone uticao je na oporavak tržišta dionica u 2017. godini, što se ogleda i u rastu glavnih tržišnih indeksa. Njemački DAX i francuski CAC40 su na godišnjem nivou zabilježili rast od 12,51%, odnosno 9,26%, što je najснаžniji godišnji rast od 2013. godine. Britanski FTSE100 je, uslijed neizvjesnosti uzrokovane pregovorima o Brexitu, zabilježio nižu godišnju stopu rasta u odnosu na prethodnu godinu (7,63%). Pogoršani trgovinski odnosi između SAD-a i Kine i jačanje političkih rizika izazvali su turbulencije na tržištima kapitala u prvom kvartalu 2018. godine. Pad vrijednosti američkih indeksa dionica negativno se odrazio i na vrijednost evropskih indeksa dionica uslijed zabrinutosti investitora da bi eskalacija trgovinskih napetosti između SAD-a i Kine mogla ugroziti globalni ekonomski rast. Jačanje političkih rizika unutar eurozone uzrokovanih neizvjesnošću oko formiranja nove njemačke, italijanske i španske vlade takođe je negativno uticalo na kretanje evropskih tržišnih indeksa u prvoj polovini 2018. godine.

Grafikon 1.8: Kretanje glavnih tržišnih indeksa

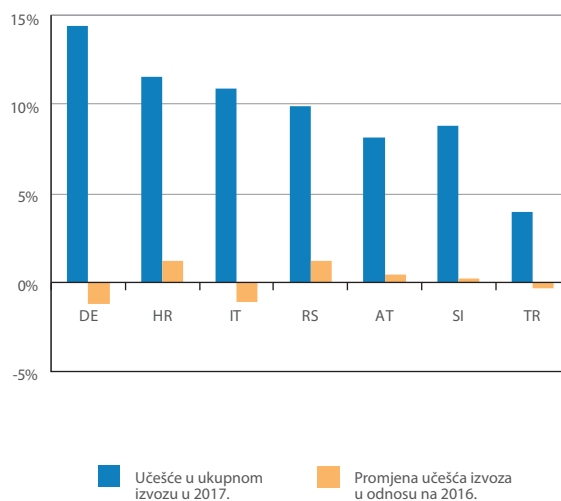
Uslovi na tržištu rada EU i eurozone u 2017. godini su se nastavili poboljšavati, što se ogleda u umjerenom rastu plata i smanjenju stope nezaposlenosti. Stopa nezaposlenosti u eurozoni u decembru 2017. godine iznosila je 9,1%, dok je stopa nezaposlenosti na nivou EU iznosila 7,7%, što su najniže stope od 2008. godine. I pored smanjenja u 2017. godini, nezaposlenost mladih u EU i eurozoni i dalje je visoka (grafikon 1.9).

Grafikon 1.9: Stopa nezaposlenosti u EU

Ekonomska kretanja u zemljama glavnim vanjskotrgovinskim partnerima BiH u 2017. godini su bila povoljna. Njemačka kao najznačajniji trgovinski partner BiH je ostvarila najveći ekonomski rast u posljednjih šest godina i to 2,5% uslijed snažnog rasta domaće potražnje podržanog jako povoljnim uslovima na tržištu rada, rasta investicija i izvoza. Ekonomija Italije takođe bilježi veći ekonomski rast u odnosu na prethodnu godinu i to 1,5%, ponajviše zahvaljujući rastu privatnih investicija i zaposlenosti. Ubrzan je ekonomski rast Slovenije, a stopa rasta u 2017. godini je iznosila 4%, što je znatno više u odnosu na prosjek eurozone. Hrvatska i Srbija su ostvarile stabilan ekonomski rast u 2017. godini i to 2,9% i 3,0% respektivno. U toku 2017. godine zabilježen je rast izvoza prema svim zemljama glavnim vanjskotrgovinskim partnerima. Rast izvoza podržan je ubrzanim ekonomskim oporavkom i povećanom tražnjom. Najveći rast izvoza u posmatranoj grupi zemalja ostvaren je prema Hrvatskoj i Srbiji, čije učešće u ukupnom izvozu BiH iznosi 11,6% i 9,9% respektivno.

Grafikon 1.10: Izvoz BiH u zemlje glavne trgovinske partnere

Izvor: BHAS, kalkulacija CBBiH

2. Makroekonomski trendovi u BiH

Iako je u 2017. godini nastavljen oporavak ekonomske aktivnosti u BiH, može se ocijeniti da je njegov intenzitet još uvijek nedovoljan da bi postojeći rizici iz domaćeg okruženja bili značajnije ublaženi. Iako se na tržištu rada bilježe pozitivni trendovi, niska kupovna moć i dalje predstavlja ograničavajući faktor domaće tražnje. Osnovni indikatori blagostanja stanovništva, stvarna individualna potrošnja po stanovniku i BDP po stanovniku i dalje su na niskom nivou. Strukturni problemi na tržištu rada u vidu visoke stope neaktivnosti, visoke dugoročne nezaposlenosti i visoke stope nezaposlenosti mladih onemogućavaju značajnije smanjenje rizika koji dolaze iz ovog segmenta ekonomije. I pored toga, u 2017. godini je nastavljeno blago jačanje aktivnosti na tržištu nekretnina, a oporavak ovog tržišta rezultirao je porastom cijena nekretnina stambene namjene. Nepovoljno poslovno okruženje i dalje predstavlja ograničavajući faktor privlačenju inostranog kapitala, a BiH bilježi tek blago poboljšanje pozicije na listi zemalja po konkurentnosti.

U 2017. godini nastavljen je blagi oporavak ekonomije u BiH, a prema preliminarnim podacima Agencije za statistiku BiH godišnja stopa rasta realnog BDP-a iznosila je 3%. Realni rast bruto dodane vrijednosti u 2017. godini zabilježen je u skoro svim područjima ekonomskih djelatnosti, izuzev djelatnosti: Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov, Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija, Poslovanje nekretninama te Stručne, naučne i tehničke djelatnosti. U 2017. godini najveći doprinos rastu realnog BDP-a su dale djelatnosti: Prerađivačka industrija i Trgovina na veliko i malo te je u odnosu na 2016. godinu povećano njihovo učešće u generisanju bruto dodane vrijednosti. U 2017. godini u BiH je registrovan rast industrijske proizvodnje. Na godišnjem nivou zabilježen je porast obima industrijske proizvodnje od 3,1%, a pad obima industrijske proizvodnje zabilježen je jedino u oblasti Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija.

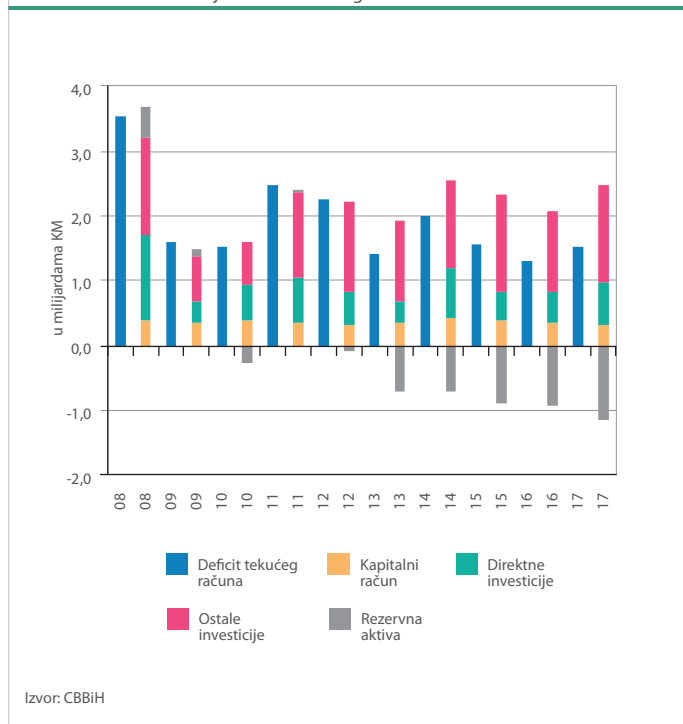
Vanjske ranjivosti koje proizlaze iz platnobilansne pozicije zemlje blago su ublažene uslijed blagog smanjenja udjela deficita tekućeg računa u odnosu na BDP. U odnosu na prethodnu godinu, deficit tekućeg računa,

mjeren udjelom u BDP-u, manji je za 5 baznih poena i na kraju 2017. iznosio je 4,8% BDP-a. Deficit na tekućem računu platnog bilansa iznosi 1,51 milijardu KM te je kao i prethodnih godina determinisan negativnim saldom na računu roba, koji je ublažen pozitivnim neto prilivima na računu usluga i računu sekundarnog dohotka. Oporavak ekonomske aktivnosti u zemlji i jačanje domaće tražnje pozitivno su se reflektovali na povećanje debitnih transakcija unutar tekućeg računa, dok se, s druge strane, jačanje potražnje i oporavak zemalja EU i CEFTA-e, kao glavnih izvoznih tržišta, povoljno reflektiralo na potražnu stranu tekućeg računa. U međunarodnoj razmjeni usluga, tokom 2017. ostvaren je suficit u iznosu od 2,23 milijardi KM, koji je u odnosu na prethodnu godinu veći za 184,4 miliona KM (9%). Ublažavanju deficita tekućeg računa doprinio je i pozitivan saldo na računu sekundarnog dohotka. Suficit na računu sekundarnog dohotka u 2017. godini iznosi 3,75 milijardi KM i u odnosu na prethodnu godinu veći je za 246,9 miliona KM (7,0%). Za razliku od prethodnih godina, račun primarnog dohotka nije imao značajnijeg uticaja na korekciju stanja na tekućem računu, budući da je pozitivan saldo na ovom računu iznosio gotovo zanemarivih 3,3 miliona KM.

Na finansijskom računu platnog bilansa registrovano je povećanje neto priliva od 115,8 miliona KM (12,6%) u odnosu na prethodnu godinu te je saldo ovog računa na kraju 2017. godine iznosio 1,03 milijardi KM. U okviru finansijskog računa došlo je do povećanja priliva po osnovu direktnih stranih ulaganja koja su u 2017. godini iznosila 758,4 miliona KM, od čega se na reinvestirane zarade odnosi 384,3 miliona KM a na ulaganja u formi vrijednosnih papira ili drugih oblika vlasničkog učešća 312,4 miliona KM. Dinamika kretanja portfolio investicija nije imala značajnijeg uticaja na promjene u stanju finansijskog računa. Neto prilivi po osnovu ostalih investicija veći su za 132,3 miliona KM (8,6%). Navedene promjene u platnobilansnim pozicijama rezultirale su neto prilivom deviza u zemlju te je dinamičan rast rezervne aktive zabilježen i u 2017. godini, koja je za 1,14 milijardi KM veća u odnosu na prethodnu godinu. Na grafikonu 2.1 prikazane su glavne stavke finansiranja deficita tekućeg računa¹.

¹Pozitivna vrijednost rezervne aktive na grafikonu 2.1 znači da je u toj godini zabilježeno njeno smanjenje, odnosno da je rezervnom aktivom djelimično finansiran deficit tekućeg računa, dok je u godinama kada rezervna aktiva nije učestvovala u pokrivanju deficita tekućeg računa njena promjena u toku godine prikazana ispod x-ose.

Grafikon 2.1: Finansiranje deficita tekućeg računa

Izvor: CBBiH

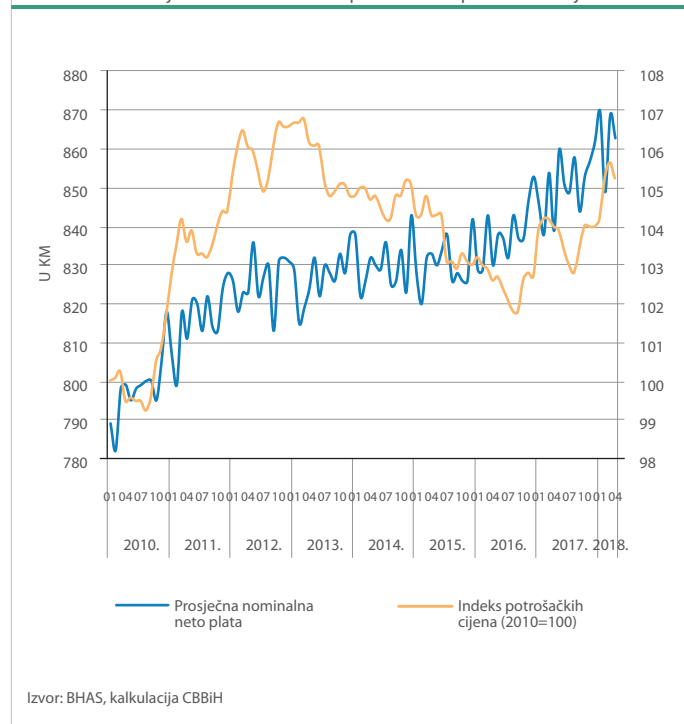
Nepovoljno poslovno okruženje i loša konkurentna pozicija zemlje predstavljaju značajnu slabost bh. ekonomije. U takvim okolnostima i sposobnost privlačenja inostranog kapitala je umanjena. Prema godišnjem izvještaju Svjetske banke o lakoći poslovanja – Doing Business 2018, BiH se nalazi na 86. mjestu u svijetu po lakoći poslovanja te je pogoršala svoju poziciju u odnosu na prošlogodišnji izvještaj za pet mjesta. Po ovom indikatoru, BiH zaostaje za svim zemljama regiona. BiH je posebno loše rangirana u oblasti pokretanja poslovanja (175. pozicija), dok je u segmentu rješavanja nesolventnosti i dobijanju kredita BiH plasirana na 40. i 55. mjesto u svijetu. Na nizak nivo konkurentnosti bh. ekonomije ukazuje i Izvještaj Svjetskog ekonomskog foruma o globalnoj konkurentnosti za 2017. - 2018. godinu, prema kojem se BiH nalazi na 103. mjestu od ukupno 137 zemalja koje su obuhvaćene istraživanjem.

U odnosu na prethodni Izvještaj, BiH je zabilježila poboljšanje pozicije na listi konkurentnosti i napredovala je za četiri mjesta. Ipak, i dalje su prisutni brojni faktori koji ograničavaju unapređenje konkurentnosti i poslovanja, a u Izvještaju su kao osnovni identificirani: neefikasnost državne administracije, korupcija, porezne stope, politička i vladina nestabilnost, loš pristup finansiranju i složenost poreznih propisa. Iako je prema ocjeni iz Izvještaja u većini oblasti zabilježen blagi napredak, finalna ocjena se nije mnogo promijenila, jer su druge zemlje napredovale brže od BiH. U poređenju s ostalim evropskim zemljama, BiH je i dalje najslabije konkurentna zemlja. Indikatori poslovnog okruženja

i konkurentne pozicije upućuju na zaključak da postoji snažna potreba za provođenjem strukturnih reformi koje bi osigurale povećanje stope rasta bh. ekonomije.

Iako su na tržištu rada primjetni pozitivni pomaci, još uvijek se ne može govoriti o značajnijem oporavku u pogledu rasta prosječnih mjesečnih primanja i zaposlenosti stanovništva. Prosječna nominalna neto plata u 2017. godini iznosila je 851 KM i u odnosu na prethodnu godinu porasla je za 1,5%. Rast prosječne nominalne neto plate evidentiran je u svim djelatnostima, izuzev djelatnosti *Obrazovanje i Ostale uslužne djelatnosti*. Najveći rast prosječnih mjesečnih primanja bilježi se u djelatnostima: *Stručne, naučne i tehničke djelatnosti (12,6%)* i *Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (7,5%)*, u kojima je zaposleno svega 4,5% od ukupno zaposlenih osoba. Iako se rast prosječne neto plate nastavio i u 2018. godini, još uvijek se radi o blagom rastu mjesečnih primanja koji je nedovoljan da bi se značajnije poboljšala kupovna moć zaposlenih, posebno ako se uzme u obzir jačanje inflatornih pritisaka u drugoj polovini 2017. i početkom 2018. godine (grafikon 2.2).

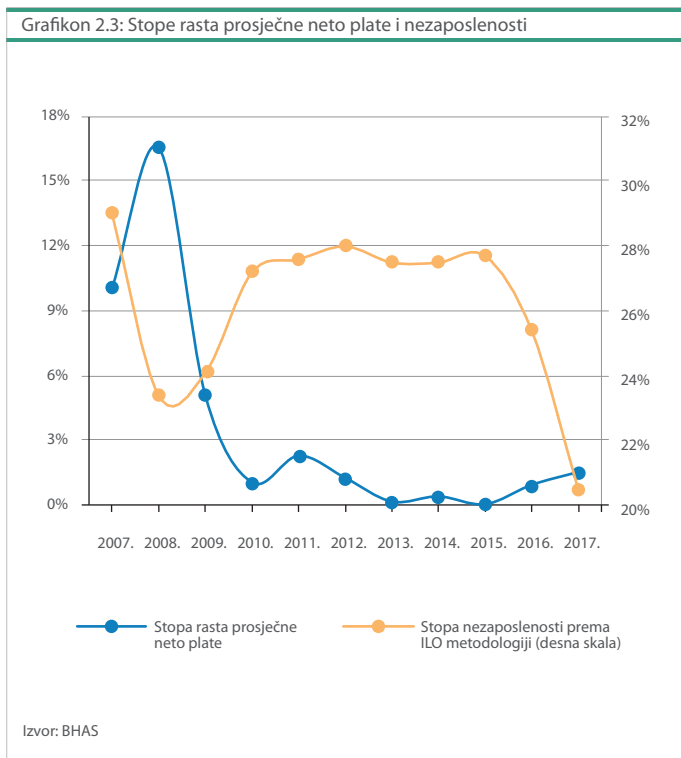
Grafikon 2.2: Prosječna nominalna neto plata i indeks potrošačkih cijena

Izvor: BHAS, kalkulacija CBBiH

Prema podacima iz Ankete o radnoj snazi provedene u aprilu 2017. godine, u skladu s metodologijom Međunarodne organizacije rada (ILO), kao i prema administrativnim podacima zavoda za zapošljavanje, nezaposlenost u BiH u 2017. godini nastavila se smanjivati. Prema Anketi o radnoj snazi, stopa nezaposlenosti u BiH je iznosila 20,5% i smanjena je za 4,9 procentnih poena u odnosu na prethodnu godinu.

Broj zaposlenih osoba prema anketnim podacima povećan je za 1,8%, dok je broj nezaposlenih u odnosu na prethodnu godinu smanjen za 22,8%. Iako se ne raspolaže podacima o broju osoba koje su u posmatranom periodu napustile BiH, podatak o manjem broju osoba koji se ubrajaju u radnu snagu u odnosu na podatak iz prošlogodišnje Ankete (-4,4%) ukazuje na to da je smanjenju nezaposlenosti jednim dijelom doprinijelo i iseljavanje stanovništva iz BiH.

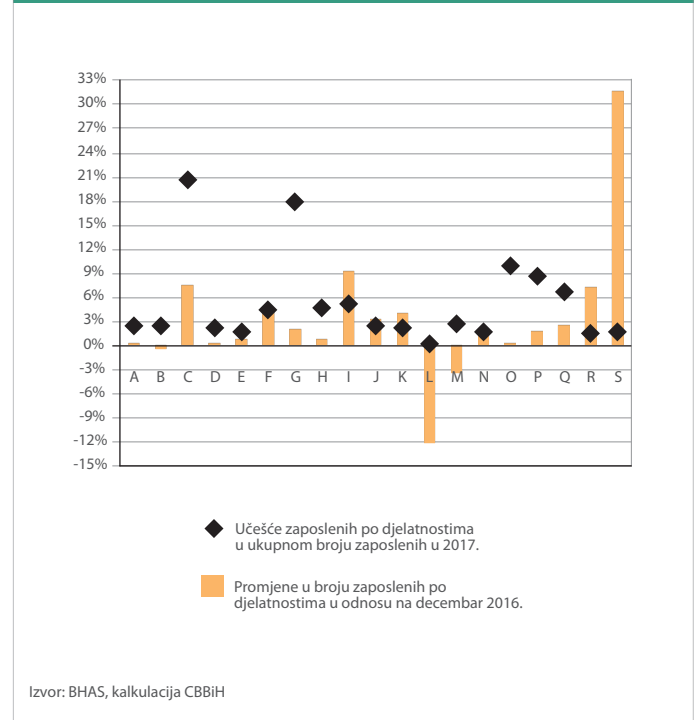

Stopa nezaposlenosti prema administrativnim podacima zavoda za zapošljavanje u 2017. godini niža je za 2,2 procentna poena. Prema ovom izvoru podataka, u 2017. godini je zabilježen porast broja zaposlenih za 2,1%, dok je broj nezaposlenih osoba smanjen za 6,9% u odnosu na 2016. godinu. Razlike u administrativnim i anketnim podacima o zaposlenim i nezaposlenim osobama proizlaze iz razlika u primjenjivanoj metodologiji izračuna i utvrđivanja statusa nezaposlenih osoba. S obzirom da i anketni i administrativni podaci ukazuju na poboljšanja na tržištu rada u 2017. godini, temeljem prvih anketnih podataka za 2018. godinu, može se očekivati nastavak pozitivnih trendova na tržištu rada.

Administrativni podaci o broju zaposlenih osoba po područjima ekonomskih djelatnosti, pokazuju da je u većini djelatnosti registrovan rast zaposlenosti (grafikon 2.4). Izuzetak su tri djelatnosti, od kojih je najveći relativni pad broja zaposlenih registrovan u djelatnosti *Poslovanje nekretninama* (-12,2%), u kojoj je dvije prethodne godine uslijed snažnije aktivnosti na tržištu nekretnina bila zabilježena najveća stopa

rasta zaposlenosti. Pored ove djelatnosti, broj zaposlenih je smanjen i u djelatnostima *Stručne, naučne i tehničke djelatnosti* (-3,3%) i *Vađenje ruda i kamena* (-0,5%). Najveći doprinos rastu ukupnog broja zaposlenih dao je rast broja zaposlenih u *Prerađivačkoj industriji*, *Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane i djelatnosti Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala*.

Grafikon 2.4: Promjene u broju zaposlenih po djelatnostima

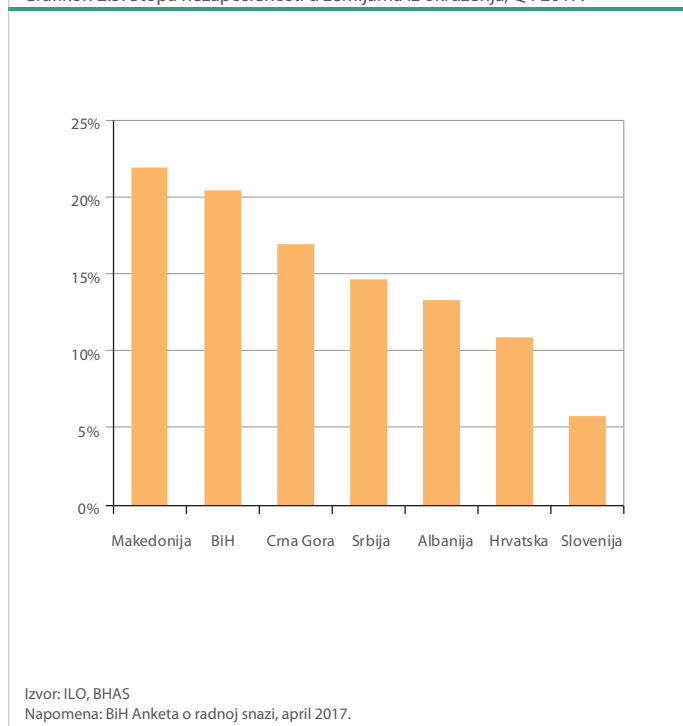

Legenda:

- A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov
- B - Vađenje ruda i kamena
- C - Prerađivačka industrija
- D - Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija
- E - Snabdijevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom, te djelatnosti sanacije okoliša
- F - Građevinarstvo
- G - Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala
- H - Prevoz i skladištenje
- I - Djelatnosti pružanja smještaja, te pripreme i usluživanja hrane
- J - Informacije i komunikacije
- K - Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja
- L - Poslovanje nekretninama
- M - Stručne, naučne i tehničke djelatnosti
- N - Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti
- O - Javna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje
- P - Obrazovanje
- Q - Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite
- R - Umjetnost, zabava i rekreacija
- S - Ostale uslužne djelatnosti

Bez obzira na činjenicu da su na tržištu rada prisutna pozitivna kretanja, situacija u pogledu nezaposlenosti u BiH i dalje se može ocijeniti zabrinjavajućom, a postojeća poboljšanja nedovoljnim da bi se značajnije umanjile ranjivosti koje dolaze s tržišta rada. BiH je i dalje jedna od zemalja Evrope s najvećom stopom nezaposlenosti, a upoređujući podatke sa zemljama u okruženju, BiH uz Makedoniju ima najvišu stopu nezaposlenosti (grafikon 2.5).

Grafikon 2.5: Stopa nezaposlenosti u zemljama iz okruženja, Q4 2017.

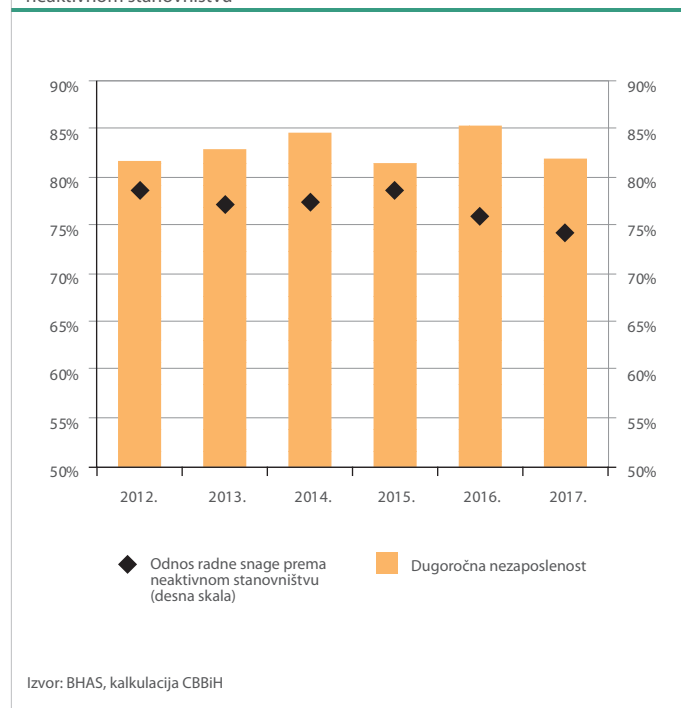

Poseban problem na tržištu rada u BiH predstavlja dugoročna nezaposlenost, odnosno nezaposlenost preko 12 mjeseci. Prema podacima iz Ankete, udio dugoročno nezaposlenih osoba u ukupnom broju nezaposlenih u 2017. godini iznosi 82,1% i daleko je iznad prosjeka EU 28². Pored ovoga, vrlo nepovoljna karakteristika tržišta rada u BiH jeste i problem neaktivnosti stanovništva koji se ispoljava kroz činjenicu da je broj neaktivnih osoba veći od radne snage. U 2017. godini odnos radne snage prema neaktivnom stanovništvu iznosio 74,3% i u odnosu na prethodnu godinu je manji za samo 1,6 procentnih poena (grafikon 2.6).

Takođe, vrlo zabrinjavajući je i podatak o stopi nezaposlenosti mladih, koja je u 2017. godini iznosila 45,8%. Podatak da je stopa nezaposlenosti mladih osoba smanjena za 8,5 procentnih poena u odnosu na prethodnu godinu ne

može se tumačiti isključivo poboljšanjem uslova na tržištu rada jer je jednim dijelom manja stopa nezaposlenosti posljedica i smanjenja broja mladih osoba u radnoj snazi uslijed sve intenzivnijeg trenda odlaska mladih u inostranstvo. Svi ovi indikatori upućuju na zaključak da na tržištu rada u BiH postoje vrlo ozbiljni strukturni problemi koji zahtijevaju njegovu reformu kako bi se povećala zaposlenost i smanjilo siromaštvo, a time i umanjili potencijalni izvori rizika koji dolaze iz ovog segmenta ekonomije.

Grafikon 2.6: Dugoročna nezaposlenost i odnos radne snage prema neaktivnom stanovništvu

Stvarna individualna potrošnja po stanovniku i BDP po stanovniku u 2017. godini, takođe ne pokazuju da je ostvaren značajniji progres u nivou blagostanja. Oba indikatora u 2017. godini su ostala na izuzetno niskom nivou zbog čega BiH značajno zaostaje, ne samo u odnosu na evropski prosjek nego i u odnosu na zemlje u okruženju. Prema podacima Eurostata u 2017. godini bh. BDP po stanovniku izražen u standardu kupovne moći iznosio je 32% prosjeka zemalja EU28. Iako je vrijednost ovog indikatora veća za jedan procentni poen u odnosu na 2016. godinu, BiH se nalazi na pretposljednem mjestu od 37 zemalja koje su obuhvaćene istraživanjem³. Stvarna individualna potrošnja po stanovniku izražena u standardu kupovne moći takođe je porasla za jedan procentni poen u odnosu na prethodnu godinu te je iznosila

²Prema podacima Eurostata, udio dugoročno nezaposlenih osoba u ukupnom broju nezaposlenih u zemaljama EU u četvrtom kvartalu 2017. godine je iznosio 44,5%.

³Zemlje EU 28, zemlje članice EFTA (Norveška, Švicarska, Island), zemlje kandidati za članstvo u EU (Turska, Srbija, Crna Gora, Makedonija i Albanija) i BiH, kao zemlja potencijalni kandidat za članstvo u EU.

42% prosjeka zemalja EU 28. Ovaj indikator je niži samo u slučaju dvije zemlje koje su uključene u pomenuto istraživanje.

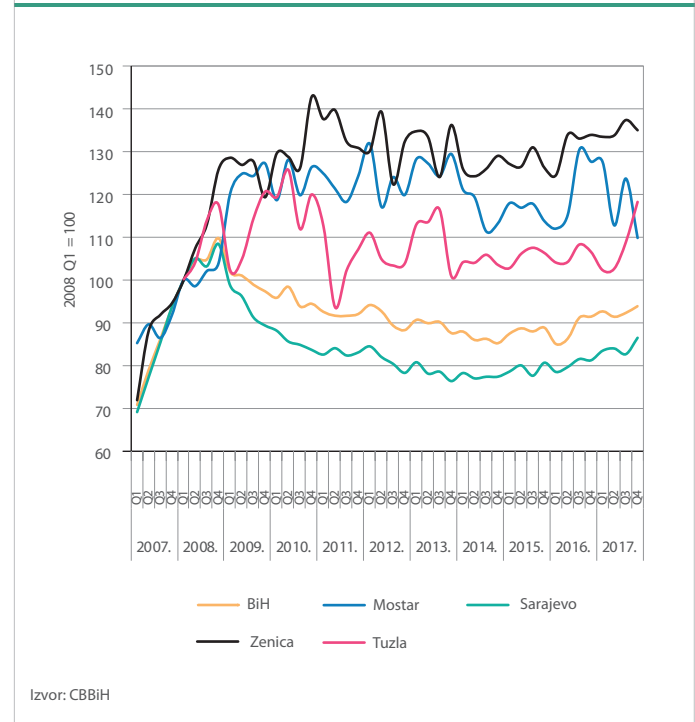
Blago jačanje aktivnosti na tržištu nekretnina u BiH u prethodne dvije godine uzrokovano nešto većom potražnjom za stambenim jedinicama rezultiralo je porastom cijena nekretnina kako u kategoriji postojećih tako i u kategoriji novoizgrađenih stambenih jedinica.

Za razliku od prethodne dvije godine kada je u BiH ostvaren znatno veći obim prometa nekretnina stare gradnje u odnosu na prethodne godine, u 2017. godini obim kupoprodaje nekretnina mjeren površinom prodatog stambenog prostora, iako nije zanemariv, nije dostigao nivo iz prethodne dvije godine. Za razliku od nekretnina iz kategorije stare gradnje, obim prometa novoizgrađenih stanova nastavio je rasti i prema površini je veći za 2,8%, a prodato je 7,5% više stanova u odnosu na 2016. godinu. Rast tražnje za novoizgrađenim nekretninama stambene namjene jednim dijelom je potaknut i većom ponudom na tržištu novoizgrađenih stanova kao i cjenovno povoljnijim stanovima na manje atraktivnim gradskim lokacijama.

Prosječna cijena po metru kvadratnom novoizgrađenih stambenih jedinica u 2017. godini je bila veća za 1,5% u odnosu na prethodnu godinu, a na blagi rast cijena nekretnina ukazuje i indeks cijena nekretnina iz kategorije stare gradnje. Prema indeksu cijena nekretnina za BiH⁴ (grafikon 2.7), cijene nekretnina stambene namjene su rasle u svim gradovima koji su uključeni u izračun indeksa cijena nekretnina, izuzev Mostara, gdje su zabilježene nešto veće oscilacije cijena nekretnina po kvartalima, uz znatno manji obim prometa u odnosu na prethodnu godinu. Najveći rast cijena nekretnina stare gradnje je evidentiran u Tuzli, gdje se bilježi i najveći obim kupoprodaje od 2008. godine, kada se počelo s prikupljanjem podataka o nekretninama u ovom gradu.

Takođe treba istaći da je u Sarajevu u 2017. godini zabilježen najveći rast cijena nekretnina stare gradnje još od perioda prije ekonomske krize, dok je obim kupoprodaje nekretnina niži u odnosu na prethodne dvije godine, što je posljedica manjeg obima kupoprodaje u Općini Centar.

Grafikon 2.7: Indeks cijena nekretnina

Prema podacima o novoizgrađenim nekretninama za prvi kvartal 2018. godine, nastavlja se blago jačanje aktivnosti na tržištu nekretnina u BiH. Broj prodatih novih stanova veći je za 27,9% u odnosu na prvi kvartal prethodne godine, dok je površina prodatih novih stanova veća za 33,1%. U odnosu na prosječnu površinu prodatih novih stanova u 2017. godini, u prvom kvartalu 2018. površina prodatih novoizgrađenih nekretnina stambene namjene je veća za 3,5%. Prosječna cijena prodatih novih stanova u prvom kvartalu 2018. godine je veća za 1,8% od prosječne cijene iz 2017. godine.

⁴Metodologija za računanje indeksa cijena nekretnina je objašnjena u Izvještaju o finansijskoj stabilnosti za 2007. Indeks cijena nekretnina za Grad Sarajevo ne obuhvata Općinu Stari Grad koja se od 2008. nije odazivala pozivu za dostavu podataka. Od 2010. uključena je i Općina Tuzla koja je dostavila podatke od 2008. godine. Poreska uprava RS nije bila u mogućnosti dostavljati podatke za gradove Banju Luku i Bijeljino u traženom formatu koji je potreban za izračun indeksa. Prilikom formiranja indeksa cijena nekretnina ne koriste se podaci o cijenama nekretnina koje spadaju u red novoizgrađenih stambenih objekata.

Tekstni okvir 2: Mapa makrofinansijskih rizika

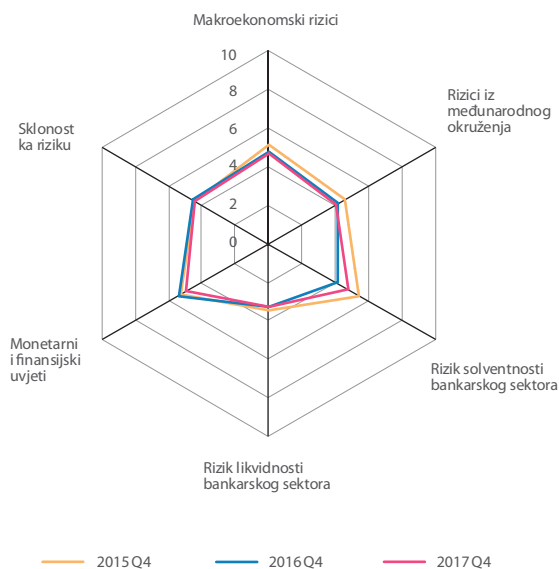
Rizici koji proizlaze iz strukture finansijskog sistema i složenih odnosa između finansijskih institucija i tržišta te rizici povezani s domaćim i vanjskim makroekonomskim kretanjima, mogu dovesti do narušavanja finansijske stabilnosti i predstavljati potencijalni izvor sistemskih rizika. U cilju očuvanja finansijske stabilnosti neophodno je pravovremeno identifikovati potencijalne izvore rizika, odnosno razviti širu lepezu raspoloživih alata koji omogućuju blagovremeno uočavanje ranjivosti u sistemu, kao i potencijalne kanale širenja sistemskih rizika. CBBiH je postojeći analitički okvir za identifikaciju i procjenu sistemskih rizika proširila mapom makrofinansijskih rizika (eng. dashboard) kao dodatnim kvantitativnim alatom koji omogućava praćenje razvoja, odnosno evoluciju cikličkih i strukturnih rizika u sistemu. Dashboard predstavlja alat koji služi za procjenu ključnih makrofinansijskih rizika koji mogu nastati u realnom, fiskalnom, vanjskom ili finansijskom sektoru, ili kao rezultat njihove međusobne povezanosti u određenom vremenskom trenutku, kao i procjenu monetarnih i finansijskih uslova i sklonosti ka riziku. Procjena rizika zasnovana je na pojednostavljenoj standardizaciji i rangiranju pozicije većeg broja indikatora koji predstavljaju osnovu za kvantifikaciju sintetičke ocjene stepena rizika koji dolaze iz različitih segmenata sistema. Da bi indikatori bili uporedivi, potrebno ih je prvo transformisati odnosno standardizovati računanjem z-vrijednosti (eng. z-score). Alat, nakon toga, u zavisnosti od dobivene vrijednosti z-scora identifikuje poziciju svakog pojedinog indikatora u odnosu na njegovu empirijsku distribuciju. Odgovarajući decil koristi se za procjenu cikličkog položaja svakog indikatora i implicitno njegovog rizika. Na taj način svakom od indikatora korištenih u dashboardu dodijeljena je ocjena rizika u skladu s njegovim relativnim položajem u empirijskoj distribuciji, što omogućava konzistentan prikaz ranjivosti i kretanja koja mogu predstavljati potencijalni izvor rizika po finansijsku stabilnost, kao i lakši postupak identifikovanja i praćenja tih rizika. Za svaki od indikatora korištena je najduža raspoloživa serija podataka, pri čemu se vodilo računa da za svaki indikator obuhvat podataka osigurava pokrivenost kroz jedan ekonomski ciklus. Makrofinansijski rizici u dashboardu su, s obzirom na područje odakle dolaze, podijeljeni na makroekonomske rizike u zemlji, rizike iz međunarodnog okruženja, rizik solventnosti bankarskog sektora, rizik likvidnosti bankarskog sektora, rizike povezane s monetarnim i finansijskim uslovima te sklonost investitora ka preuzimanju rizika. Za dobivanje ocjene makroekonomskih rizika sagledavaju se strukturne ranjivosti ekonomije. Indikatori koji služe kao osnova za kvantifikaciju sintetičke ocjene stepena makroekonomskih rizika jesu: output gap, stopa rasta realnog BDP-a, stopa nezaposlenosti, stopa inflacije, saldo tekućeg

računa izražen u procentima BDP-a, vanjski dug u procentima BDP-a, dug sektora generalne vlade u procentima BDP-a, tekući bilans sektora generalne vlade u procentima BDP-a, projekcija stope rasta realnog BDP-a za naredne dvije godine i promjene u kreditnom rejtingu zemlje. Svakom od ovih potencijalnih izvora rizika dodjeljuje se sintetička ocjena na prethodno opisani način, a konačna sintetička ocjena izloženosti makroekonomskim rizicima dobije se uprosječavanjem ocjena koje su dobivene na osnovu više različitih indikatora koji mjere ekonomsku aktivnost i strukturne ranjivosti u ekonomiji. Sintetička ocjena uticaja rizika prelijevanja šokova iz međunarodnog okruženja i kretanja na domaću ekonomiju dobiva se na osnovu indikatora koji mjere trgovinske i finansijske veze u ekonomiji, poput vrijednosti uvoza i izvoza izraženih u procentu BDP-a, strane aktive i pasive u bankarskom sektoru izražene u procentima BDP-a, zatim indikatora koji se odnose na kretanje cijena nafte, stope 6-mjesečnog EURIBOR-a, ponderirane prosječne stope rasta realnog BDP-a kod deset najvažnijih trgovinskih partnera te indikatora kursnih kretanja. Prilikom ocjene rizika iz međunarodnog okruženja na domaću ekonomiju u obzir se uzimaju i baferi koji služe za ublažavanje vanjskih šokova, tj. nivo deviznih rezervi izraženih u mjesecima uvoza, zatim bruto devizne rezerve kao procenat monetarne baze i promjene u deviznim rezervama zemlje. Finansijske ranjivosti koje se mjere indikatorima finansijskog zdravlja (stopa adekvatnosti kapitala, stopa finansijske poluge, stope povrata na kapital i aktivu, omjer nekvalitetnih kredita prema ukupnim kreditima, udio indeksiranih i kredita u stranoj valuti u ukupnim kreditima) zajedno s indikatorima nivoa zaduženosti korporativnog sektora i domaćinstava sintetizuju se da bi se dobila ocjena rizika solventnosti bankarskog sektora. Za ocjenu rizika likvidnosti u bankarskom sektoru koriste se indikatori: omjer likvidne imovine prema kratkoročnim finansijskim obavezama, udio likvidne imovine u aktivi bankarskog sektora, omjer kredita prema depozitima i omjer kredita prema depozitima rezidenata. Realna kamatna stopa, rast novčane mase, rast kredita privatnom sektoru u bilansima banaka, rast kredita nebankarskih finansijskih institucija, omjer kredita privatnom sektoru prema BDP-u te gap omjera kredita privatnom sektoru prema BDP-u, služe kao indikatori za ocjenu monetarnih i finansijskih uslova. Za ocjenu sklonosti investitora prema riziku koriste se promjene u berzanskim indeksima na Sarajevskoj i Banjalučkoj berzi, promjene u cijenama nekretnina i tokovi direktnih, portfolio i ostalih investicija izraženih u procentima BDP-a. Ocjena makrofinansijskih rizika te monetarnih i finansijskih uslova i sklonosti riziku prikazana je na grafikonu TB 2.1. Grafikon predstavlja vizuelni sažetak svih prethodno nabrojanih indikatora te prikaz evolucije rizika u posljednje tri godine, odnosno promjene u indikatorima koji označavaju mogućnost nastajanja rizika, kao i promjene u monetarnim i finansijskim uslovima i sklonosti ka riziku. Povećanje

udaljenosti od središta grafikona za svaku varijablu podrazumijeva povećanje stepena rizika, povećanje sklonosti ka riziku ili poboljšanje monetarnih i finansijskih uslova. Grafikon pokazuje da su makroekonomski rizici i rizici koji dolaze iz vanjskog okruženja blago smanjeni u odnosu na prethodnu godinu. Rizik likvidnosti bankarskog sektora ostao je nepromijenjen, dok su se rizici povezani sa solventnošću bankarskog sektora neznatno povećali u odnosu na 2016. godinu. Monetarni i finansijski uslovi poboljšali su se u odnosu na prethodnu godinu, a sklonost investitora riziku je neznatno smanjena. Na smanjenje makroekonomskih rizika povoljno je djelovao oporavak domaće ekonomije praćen smanjenjem stope nezaposlenosti, uz istovremeno smanjenje rizika povezanih s fiskalnim sektorom uslijed smanjenja javnog duga i većeg budžetskog suficita. Dodatno i nešto povoljniji saldo tekućeg računa platnog bilansa i niža vanjska zaduženost zemlje povoljno su djelovali na smanjenje makroekonomskih rizika. Rizici koji dolaze iz međunarodnog okruženja ublaženi su uslijed postepenog ekonomskog oporavka glavnih trgovinskih partnera BiH. Rizik solventnosti bankarskog sektora neznatno je povećan, prvenstveno uslijed značajnijeg kreditnog rasta u sektoru domaćinstava i preduzeća, odnosno povećanja izloženosti banaka prema ova dva sektora nakon dužeg perioda stagnacije kreditne aktivnosti. S druge strane, svi indikatori finansijskog zdravlja za bankarski sektor ukazuju na smanjenje rizika u bilansima banaka.

Niža realna kamatna stopa i rast kredita privatnom sektoru uticali su na poboljšanje monetarnih i finansijskih uslova. Smanjenje makroekonomskih rizika, kao i rizika koji dolaze iz međunarodnog okruženja nije uticalo na percepciju investitora u pogledu rizičnosti investiranja i njihovu veću sklonost ka prihvatanju rizika.

Grafikon TO 2.1: Promjene u makrofinansijskim rizicima

Kalkulacija CBBiH

3. Vlada

Rizici po finansijsku stabilnost koji potiču iz fiskalnog sektora u 2017. godini su ublaženi. Nastavak procesa fiskalne konsolidacije rezultirao je ostvarenjem fiskalnog suficita uslijed rasta budžetskih prihoda i ograničenja u budžetskoj potrošnji. Zaduženost opšte vlade je smanjena, kako po osnovu vanjskog tako i po osnovu unutrašnjeg duga, što je dijelom rezultat zastoja u realizaciji aranžmana s MMF-om.

Indikatori rizika fiskalne održivosti upućuju na nizak nivo rizika po finansijsku stabilnost koji dolaze iz sektora vlade⁵. Predloženi indikatori koji upućuju na postojanje

rizika fiskalne održivosti, u slučaju BiH ne nalaze se u rizičnom području i ne sugeriraju postojanje zabrinutosti u pogledu fiskalne održivosti te se prema definisanim referentnim nivoima svi indikatori nalaze u sigurnom području (tabela 3.1). Tokom 2017. godine većina indikatora bilježi poboljšanje u odnosu na prethodnu godinu. Tako je indikator „Implicitna realna kamatna stopa (*r*) umanjena za realnu stopu rasta BDP-a (*g*)“, zabilježio poboljšanje od 0,49 procentnih poena u odnosu na prethodnu godinu, uslijed smanjenja implicitne realne kamatne stope i intenziviranja ekonomske aktivnosti u zemlji te se dodatno spustio u sigurno područje ispod granice referentnog nivoa.

Tabela 3.1: Pokazatelji rizika fiskalne održivosti

Indikator	Sigurno područje	Referentni nivo	Nivo u BiH	Promjene u odnosu na prethodnu godinu
$r - g^1$	<	1,1	-2,4	-0,49
Javni dug sektora generalne vlade (% BDP-a)	<	42,8%	35,6%	-3,4%
Ciklički prilagođen primarni saldo (% potencijalnog BDP-a) ²	>	-0,5%	2,5%	1,5%
Potrebe za finansiranjem (% BDP-a)	<	20,6%	7,5%	3,8%
Udio kratkoročnog duga u ukupnom dugu, preostala ročnost	<	44,0%	16,9%	5,0%
Dug denominiran u inostranoj valuti (neuro valute) ³	<	40,3%	30,7%	-3,8%
Prosječno dospijeće javnog duga (godine)	>	2,3	5,99	0,02
Kratkoročni inostrani javni dug (% deviznih rezervi), preostala ročnost	<	61,8%	8,3%	1,6%

Izvor: CBBiH, MFT BiH, BHAS, Fiskalno vijeće BiH, MMF, Ministarstva finansija FBiH i RS, kalkulacija CBBiH

Napomene:

¹ $r - g$ - Implicitna kamatna stopa na dug sektora vlade umanjena za deflator BDP-a (pomični prosjek za pet godina); g - stopa rasta realnog BDP-a (pomični prosjek za pet godina)

²Za 2017. godinu korištena je projekcija MMF-a

³U kalkulaciju javnog duga denominiranog u inostranim valutama, nije uključen dio javnog duga koji je denominiran u euru zbog fiksnog kursa domicilne valute i eura

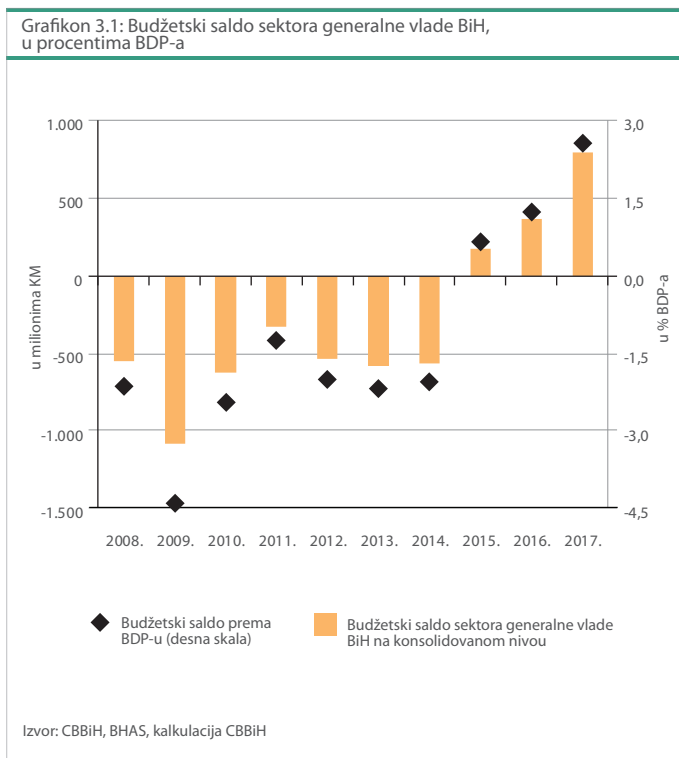
Takođe, i vrijednost indikatora *Javni dug sektora generalne vlade izražen u procentima BDP-a* se poboljšala u odnosu na godinu ranije uslijed smanjenja iznosa javnog duga i rasta nominalnog iznosa BDP-a. Projekcije MMF-a za indikator *Ciklički prilagođen primarni saldo izražen u procentima potencijalnog BDP-a*, za 2017. godinu pokazuju da se i u ovom slučaju smanjuju rizici po fiskalnu održivost podržani nastavkom fiskalne konsolidacije i povećanjem budžetskog suficita na konsolidovanom nivou. Prosječno dospijeće javnog duga duže je u 2017. godini za 0,02 godine te upućuje na smanjenje rizika likvidnosti javnog duga, odnosno rizika povezanih s fiskalnom održivošću. Takođe, u 2017. godini smanjen je i udio javnog duga denominiranog u inostranim valutama u odnosu na prethodnu godinu, što je uticalo na smanjenje valutnog rizika te je i po tom osnovu

zabilježeno reduciranje rizika u pogledu fiskalne održivosti. Blago pogoršanje tri indikatora nije uticalo na povećanje rizika fiskalne održivosti, budući da se i oni nalaze u sigurnom području, tj. znatno ispod granica referentnog nivoa.

Tokom 2017. godine, nastavljen je proces fiskalne konsolidacije koji traje od 2015. godine, što je rezultiralo smanjenjem rizika po finansijsku stabilnost povezanih s fiskalnom politikom. Ukupan budžetski suficit na nivou BiH na konsolidovanoj osnovi, iznosio je 2,6% BDP-a. Fiskalni suficit ostvaren je zahvaljujući snažnom rastu prihoda u budžetu, ali i nastavku politike ograničenja tekuće potrošnje. Prema podacima CBBiH, prihodi sektora generalne vlade u 2017. godini povećali su se za 711,9 miliona KM (5,6%) u odnosu

⁵Za izračun indikatora rizika fiskalne održivosti korišten je IMF Working Paper, WP/11/100: E. Baldacci, I. Petrova, N. Belhocine, G. Dobrescu i S. Mazraani – *Assesing Fiscal Stress*

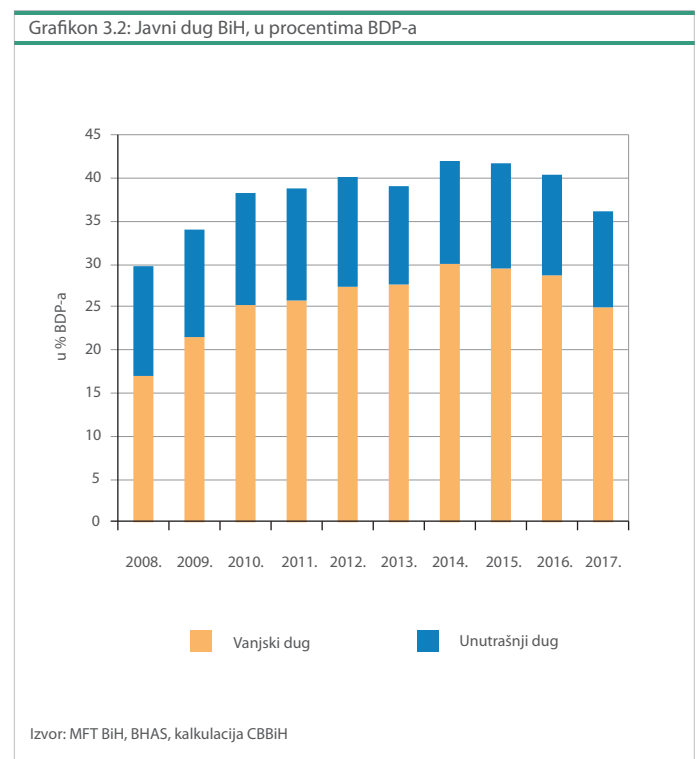
na prethodnu godinu. Najznačajniji uticaj na povećanje prihodovne strane budžeta imao je rast prihoda po osnovu poreza, koji su u 2017. godini veći za 390,7 miliona KM (5,8%), što je posljedica oporavka u realnom sektoru ekonomije i provođenja aktivnosti usmjerenih ka suzbijanju poreznih utaja na svim nivoima vlasti. Na rast prihodovne strane budžeta uticao je i rast svih ostalih kategorija budžetskih prihoda, odnosno rast prihoda po osnovu socijalnih doprinosa (5,8%), grantova (22,4%) i ostalih prihoda (3,6%). Na rashodovnoj strani budžeta nastavljen je trend smanjenja izdataka po osnovu kamata, koji su u 2017. godini niži za 28,9 miliona KM (11,5%), a što je isključivo posljedica smanjenja kamatnih rashoda po osnovu unutrašnjeg duga. Istovremeno, dvije najveće stavke na rashodovnoj strani budžeta, tj. rashodi po osnovu socijalne pomoći i rashodi po osnovu naknada zaposlenim, imali su zanemariv rast od 0,5% i 0,1% respektivno u odnosu na prethodnu godinu.

Ostvareni pozitivan napredak u pravcu fiskalne konsolidacije, umjeren ekonomski rast te oporavak realnog sektora ekonomije, ipak nisu rezultirali poboljšanjem kreditnog rejtinga zemlje. Tokom 2017. godine, međunarodna agencija S&P je dva puta izvršila procjenu suverenog kreditnog rejtinga te oba puta potvrdila kreditni rejting „B“ sa stabilnim izgledima. Takođe, i međunarodna rejting agencija Moody's je tokom 2017. za BiH zadržala rejting „B3“ sa stabilnim izgledima. Obje agencije su početkom 2018. godine potvrdile već ranije utvrđene kreditne rejtinge. Prema ocjenama rejting agencija, jedna od glavnih prepreka na putu ka poboljšanju kreditnog

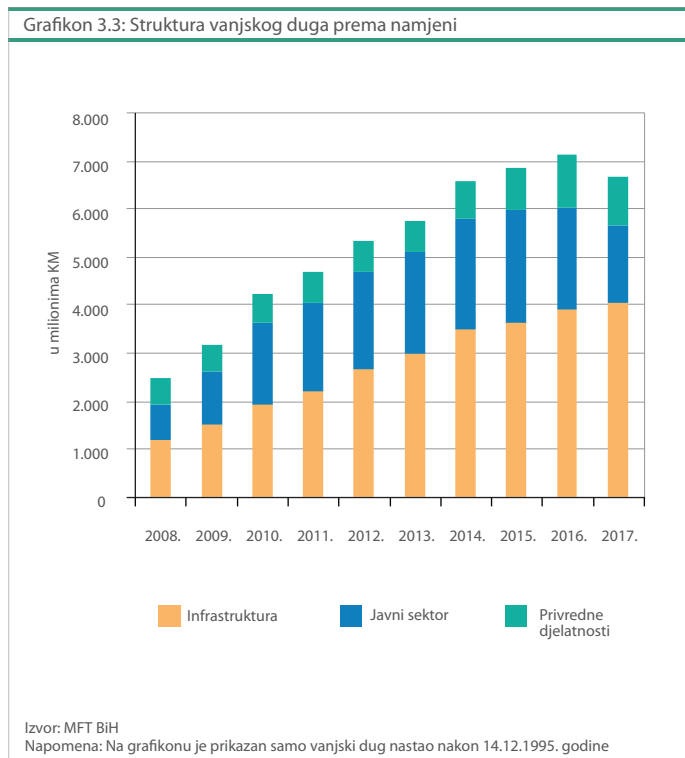
rejtinga jesu politički rizici i sporo provođenje strukturnih reformi.

U 2017. godini zaduženost sektora opšte vlade je smanjena te su i po tom osnovu rizici po fiskalnu održivost umanjani. Prema podacima MFT BiH, javni dug na kraju 2017. iznosio je 11,35 milijardi KM te je u odnosu na prethodnu godinu manji za 744,6 miliona KM, odnosno 6,2%. Udio javnog duga izražen u postocima BDP-a iznosi 35,6% i za 3,44 procentnih poena manji je u odnosu na godinu ranije (grafikon 3.2). Niži iznos javnog duga na kraju 2017. godine rezultat je smanjenja vanjske zaduženosti, kao i smanjenje obaveza po osnovu unutrašnjeg duga, pri čemu je smanjenje po osnovu vanjskog duga imalo veći uticaj na pad javne zaduženosti.

Vanjski dug i dalje ima dominantan udio u strukturi javnog duga i čini 69,2% javne zaduženosti u BiH. Stanje vanjskog duga na kraju 2017. godine iznosi 7,85 milijardi KM, odnosno 24,64% BDP-a. U odnosu na prethodnu godinu, vanjska zaduženost BiH manja je za 695,6 miliona KM (8,1%), što u procentima BDP-a predstavlja smanjenje od 2,95 procentnih poena. Smanjenje vanjskog duga u 2017. godini posljedica je manjeg iznosa angažovanih sredstava tokom 2017. godine, prvenstveno uslijed zastoja u realizaciji aranžmana s MMF-om, kao i većeg iznosa servisiranih obaveza u odnosu na godinu ranije. Tokom 2017. godine angažovano je 516,6 miliona KM kreditnih sredstava iz vanjskih izvora, koja su u najvećoj mjeri korištena za realizaciju infrastrukturnih projekata (92,7%), dok je manji dio korišten za projekte jačanja i unapređenja javnog

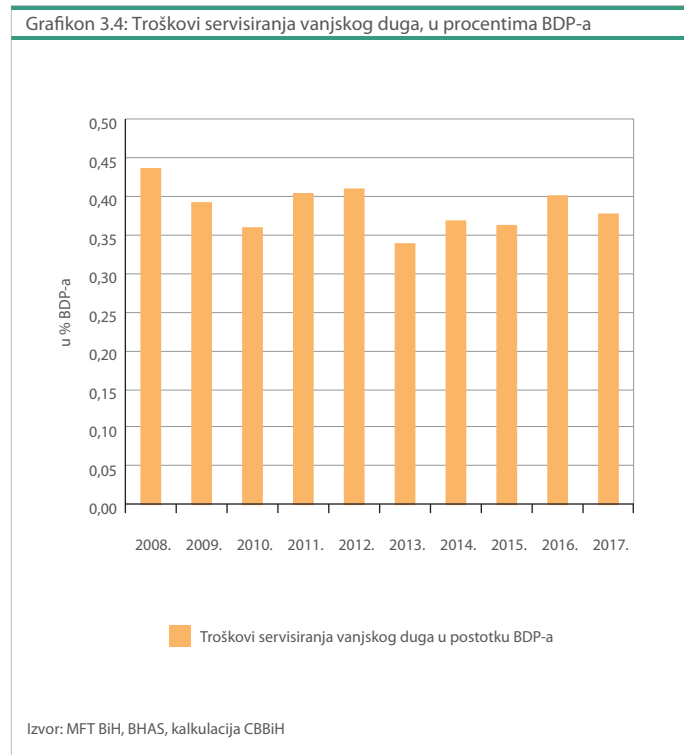
sektora (5,7%) i projekte usmjerene na privredne djelatnosti (1,6%). Struktura vanjskog duga prema namjeni prikazana je na grafikonu 3.3. Godinu su obilježili i zastoj u realizaciji proširenog aranžmana (EFF) s MMF-om te u 2017. godini nije povučena niti jedna tranša kredita po osnovu EFF-a.

Tokom 2017. otplaćeno je 864,62 miliona KM glavnice vanjskog duga, dok je za servisiranje kamata izdvojeno 118,64 miliona KM. Ukupan iznos plaćen po osnovu obaveza po vanjskom dugu u 2017. veći je za 35,97% u odnosu na godinu ranije i iznosi 983,3 miliona KM. Najveći dio odnosi se na servisiranje obaveza prema MMF-u (tabela 3.1) i po tom osnovu u 2017. godini plaćeno je 385,7 miliona KM (39,2%). Troškovi servisiranja vanjskog duga, izraženi u postocima BDP-a, u 2017. godini iznose 0,38% i za 2 bazna poena su manji u odnosu na prethodnu godinu (grafikon 3.4). Ovo je prvenstveno, uz neznatan pad iznosa plaćenih kamata u 2017. godini, posljedica rasta nominalne vrijednosti BDP-a.

Prosječna ugovorena kamatna stopa na vanjski dug relativno je niska i u odnosu na prethodnu godinu nije se značajnije promijenila, ali je izloženost kamatnom riziku i dalje značajna. Prema podacima MFT BiH, prosječna kamatna stopa na vanjski dug u 2017. godini iznosila je 1,41%. Budući da je 42,99% kreditnih aranžmana ugovoreno s varijabilnom kamatnom stopom, izloženost vanjskog duga kamatnom riziku i dalje je visoka. Ipak, u odnosu na prethodnu godinu izloženost kamatnom riziku je smanjenja, imajući u vidu da je učešće kredita s varijabilnom kamatnom stopom u 2017. manje

za 4,31 procentni poen. Prosječna kamatna stopa na ovaj dio duga iznosi 0,72%. Prosječna kamatna stopa na dio vanjskog duga koji je ugovoren s klauzulom o nepromjenjivosti kamatne stope značajno je veća i iznosi 1,92%. Niske kamatne stope rezultat su koncesionalnih uslova pod kojim se BiH zadužuje, ali i trenutno niskih referentnih stopa na međunarodnim tržištima. Rast kamatnih stopa na međunarodnim finansijskim tržištima nepovoljno bi se odrazio na fiskalnu poziciju, što bi zahtijevalo i prekompoziciju rashodovne strane.

Izloženost kamatnom riziku dodatno je smanjena i po osnovu produženja prosječnog vremena potrebnog za refiksiranje kamatne stope, kao i smanjenja udjela duga koji se refiksira unutar jedne godine. Prosječno vrijeme refiksiranja kamatne stope u 2017. godini iznosi 4,6 godina te je nešto duže u odnosu na 2016. godinu (4,4 godine), dok je udio duga koji se refiksira unutar jedne godine manji za 3,8 procentnih poena i iznosi 46,2%. Rizik refinansiranja nije se značajnije promijenio u odnosu na prethodnu godinu, budući da je učešće duga koji dospijeva na naplatu u narednoj godini (9,8%) kao i prosječno vrijeme dospelja duga (7,2 godine) ostalo nepromijenjeno. I u pogledu valutnog rizika, u 2017. godini stanje je povoljnije u odnosu na prethodnu godinu, budući da je smanjen udio vanjskog duga ugovorenog u drugim stranim valutama izuzev eura za 4,5 procentnih poena. Ipak, valutna struktura vanjskog duga i dalje je prilično nepovoljna i nosi visok rizik imajući u vidu da je 44,4% vanjskog duga ugovoreno u drugim stranim valutama izuzev eura i izloženo riziku promjene deviznog tečaja.

Projekcijama MFT BiH predviđeno je da će u narednom periodu doći do smanjenja iznosa otplate po osnovu vanjskog duga, što će umanjiti pritisak na očuvanje budžetske ravnoteže i smanjiti rizike po fiskalnu održivost. Prema projekcijama MFT BiH, u 2018. i 2019. godini, po osnovu obaveza za postojeće kreditne aranžmane, biće potrebno platiti nešto niži iznos od onoga što je uplaćeno u 2017. godini. Po osnovu otplate glavnice i kamata za postojeće kredite, prema projekcijama, u 2018. godini biće potrebno platiti 969,17 miliona KM, što u odnosu na plaćeni iznos u 2017. predstavlja smanjenje od 14,1 milion KM. U 2019. godini iznos servisiranih obaveza dodatno će se smanjiti za 149,1 milion KM. Čak i kada se u projekcije uključe i krediti koji su u postupku zaključivanja, iznos servisiranih obaveza u 2018. i 2019. biće manji u odnosu na 2017. godinu. I po osnovu aranžmana s MMF-om tokom 2018. godine na naplatu dopijeva značajno manji iznos duga u odnosu na prethodnu godinu (tabela 3.2).

Tabela 3.2: Plan otplate stand-by aranžmana prema MMF-u

Godina	Opis	u SDR	u KM
		Iznos otplate	Iznos otplate
2017.	Glavnica i troškovi / kamata	162.864.441	385.720.650
	Glavnica SBA	122.597.500	290.354.280
2018.	Troškovi / kamata	5.560.090	13.168.261
	UKUPNO	128.157.590	303.522.541
2019.	Glavnica SBA	68.696.875	162.698.519
	Troškovi / kamata	4.518.507	10.701.424
	UKUPNO	73.215.382	173.399.943
2020.	Glavnica SBA	0	0
	Troškovi / kamata	3.979.396	9.424.618
	UKUPNO	3.979.396	9.424.618
2021.	Glavnica EFF	10.568.750	25.030.541
	Troškovi / kamata	3.893.977	9.222.316
	UKUPNO	14.462.727	34.252.857

Izvor: MMF, kalkulacija CBBiH

Napomena: Iznosi u KM preračunati su prema kursu CBBiH na dan 31.05.2018. godine
1 SDR = 2,368354 BAM

U 2017. godini ostvaren je napredak i u pogledu smanjenja zaduženosti sektora opšte vlade na unutrašnjem tržištu. Stanje unutrašnjeg duga BiH⁶ na kraju 2017. godine, prema podacima MFT BiH, iznosi 3.501,6 miliona KM⁷, što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja smanjenje od 1,4% (49,0 miliona KM).

Projekcije entitetskih ministarstava finansija govore da će se trend smanjenja zaduženosti po osnovu unutrašnjeg duga nastaviti i u narednom periodu. Kod svih nivoa vlasti u BiH, izuzev općinskog nivoa, registrovano je smanjenje zaduženosti po osnovu unutrašnjeg duga. Najveći udio u unutrašnjem dugu, i dalje imaju entitetske vlade i Vlada Brčko distrikta te je i smanjenje ukupnog unutrašnjeg duga posljedica niže zaduženosti ovog nivoa vlasti. Ukupan dug vlada entiteta i Brčko distrikta na kraju 2017. iznosi 2,79 milijardi KM i niži je za 40,99 miliona KM (1,45%), pri čemu su sve kategorije duga (*Stara devizna štednja, Ratna potraživanja, Opšte obaveze, Trezorski zapisi, refundacije poreza i aktivirana jemstva*), izuzev dugoročnih obveznica i obaveza po kreditima, zabilježile smanjenje. U 2017. godini vlade FBiH i RS emitovale su vrijednosne papire u ukupnom iznosu od 653,88 miliona KM. Vlada FBiH u 2017. godini realizovala je jednu emisiju dugoročnih obveznica u nominalnom iznosu od 30 miliona KM i rokom dospjeća od pet godina, uz kamatnu stopu od 1,2%, što je značajno niže u odnosu na godinu ranije. Takođe, Vlada FBiH organizovala je i jedanaest aukcija trezorskih zapisa u ukupnom iznosu od 260 miliona KM i s rasponom kamatne stope od 0,0098% do 0,27%. Vlada RS emitovala je osam emisija obveznica u nominalnom iznosu od 220 miliona KM i rokom dospjeća od 3 do 10 godina, s rasponom kamatne stope od 2,76% do 4,5%. I donja i gornja granica raspona kamatne stope niže su u odnosu na godinu ranije. Takođe, Vlada RS realizovala je i devet emisija trezorskih zapisa u ukupnom iznosu 143,88 miliona KM i rokom dospjeća od 6 i 12 mjeseci, uz kamatnu stopu od 0,3% do 1,01%. Ukupan ostatak duga po osnovu trezorskih zapisa na kraju 2017. godine iznosio je 182 miliona KM i u odnosu na prethodnu godinu manji je za 26,8 miliona KM. Po osnovu obveznica, stanje duga u 2017. godini veće je za 34,75 miliona KM i iznosi 1.382,77 miliona KM. Prema podacima CBBiH, ukupna zaduženost sektora vlade kod komercijalnih banaka u BiH manja je za 0,5%, pri čemu su u portfoliju komercijalnih banaka, vrijednosni papiri sektora vlade veći za 1%, dok je dug po kreditima niži za 2,4% (tabela 3.3).

⁶Unutrašnji dug BiH čini dug entiteta i Brčko distrikta, dug kantona u FBiH, dug gradova i dug općina, a sastoji se od obaveza po osnovu stare devizne štednje, ratnih potraživanja, opštih obaveza, obaveza po osnovu izdatih kratkoročnih i dugoročnih vrijednosnih papira, obaveza po osnovu kreditnih zaduženja u zemlji i obaveza po osnovu refundacije poreza i aktiviranih garancija.

⁷U unutrašnji dug BiH nisu uključene obaveze po osnovu restitucije, jer ovo pitanje nije još uvijek zakonski regulisano.

Tabela 3.3: Potraživanja komercijalnih banaka od sektora vlade

Potraživanja	u milionima KM									
	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Centralna vlada	1,7	4,6	0,2	0,0	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1
Krediti	1,7	4,6	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vrijednosni papiri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1
Vlada na nivou entiteta	116,1	155,8	193,1	582,5	845,3	952,4	1.273,1	1.589,6	1.633,3	1.624,8
Krediti	115,8	151,7	179,6	310,5	445,7	484,9	565,6	600,9	424,6	410,0
Vrijednosni papiri	0,3	4,2	13,5	272,1	399,6	467,5	707,5	988,7	1.208,7	1.214,9
Vlada kantona	3,2	4,3	33,8	33,3	52,6	66,2	142,0	209,7	218,2	206,2
Krediti	3,2	4,3	33,8	33,3	52,6	66,2	142,0	209,7	218,2	200,2
Vrijednosni papiri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,0
Vlada na nivou općina	142,3	188,2	225,6	273,9	314,0	341,8	342,4	304,5	282,2	293,1
Krediti	141,5	186,0	222,5	269,8	309,4	337,7	339,2	301,9	280,2	291,0
Vrijednosni papiri	0,9	2,2	3,1	4,1	4,6	4,1	3,2	2,6	2,0	2,1
UKUPNO	263,4	352,9	452,6	889,8	1.212,2	1.360,6	1.757,6	2.103,8	2.133,9	2.124,2
Krediti	262,2	346,6	436,0	613,6	807,7	888,8	1.046,7	1.112,5	923,2	901,2
Vrijednosni papiri	1,2	6,4	16,6	276,1	404,5	471,9	710,9	991,3	1.210,7	1.223,0

Izvor: CBBiH

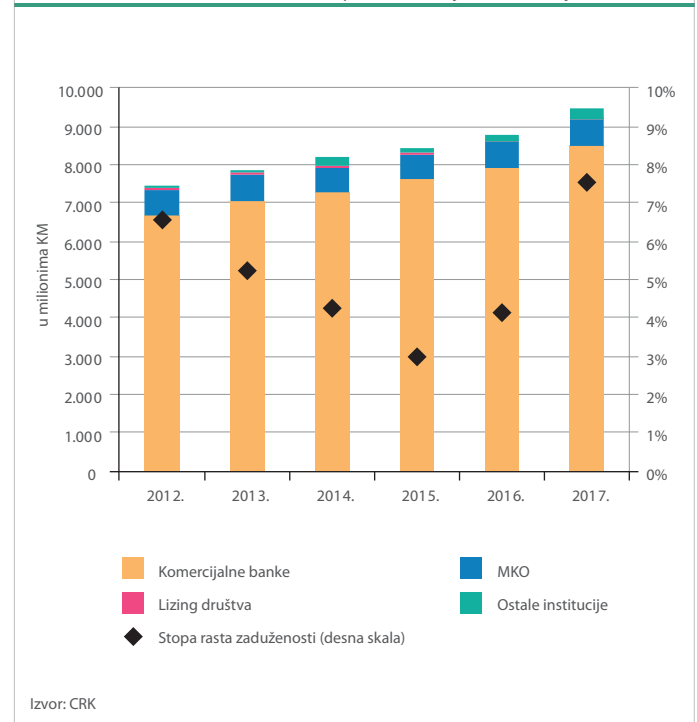
4. Domaćinstva

Uprkos blagom oporavku u realnom sektoru, postepenom oživljavanju aktivnosti na tržištu nekretnina i poboljšanim indikatorima s tržišta rada, koji su identifikovani u prethodnom poglavlju, nije došlo do značajnijeg poboljšanja životnog standarda. Nešto povoljniji uslovi na tržištu rada doprinijeli su blagom rastu potrošnje i porastu zaduženosti domaćinstava. Rast zaduženosti domaćinstava u najvećoj mjeri je posljedica rasta zaduženosti stanovništva po kreditima od banaka. Snižavanje aktivnih kamatnih stopa doprinijelo je nešto većoj tražnji za kreditima, a banke su u velikoj mjeri nudile i zamjenske kredite s povoljnijim uslovima otplate. Kvalitet kreditnog portfolija u segmentu stanovništva nastavlja se popravljati, najviše zahvaljujući poduzetim aktivnostima pojedinih banaka na trajnom otpisu nekvalitetnih kredita i učestalom provođenju reprogramiranja kredita, a pored toga se bilježi i nešto slabiji intenzitet reklasifikacije kredita u nekvalitetne kredite u odnosu na prethodne godine. Iako se i u 2017. godini bilježi rast ukupnih depozita stanovništva, štednja stanovništva u vidu oročenih depozita se može ocijeniti stagnirajućom, čemu uz postojeći nizak nivo raspoloživog dohotka doprinosi i nastavljeno snižavanje pasivnih kamatnih stopa. Potencijalni rizik za sektor domaćinstava predstavlja kamatni rizik koji jača uslijed očekivanja rasta referentnih kamatnih stopa u eurozoni, što bi posljedično vodilo jačanju kreditnog rizika u bankarskom sektoru.

U 2017. godini nastavljen je rast zaduženosti sektora domaćinstava, koji je potaknut porastom potrošnje u ovom sektoru uslijed blagog oporavka ekonomske aktivnosti i nešto povoljnijih uslova na tržištu rada u odnosu na prethodne godine. Prema podacima iz CRK, ukupna zaduženost domaćinstava na kraju 2017. godine iznosila je 9,45 milijardi KM i u odnosu na kraj prethodne godine je porasla za 7,5%. Izraženo u procentima BDP-a, zaduženost domaćinstava u odnosu na prethodnu godinu veća je za 0,6 procentnih poena i na kraju 2017. godine je iznosila 30%. Komercijalne banke su glavni kreditori sektora stanovništva, a rast zaduženosti kod ovih finansijskih institucija daje najveći doprinos rastu ukupne zaduženosti stanovništva. Ukupna zaduženost stanovništva kod komercijalnih banaka zabilježila je rast od 6,9% u odnosu na kraj prethodne godine. Zaduzenost domaćinstava kod mikrokreditnih organizacija

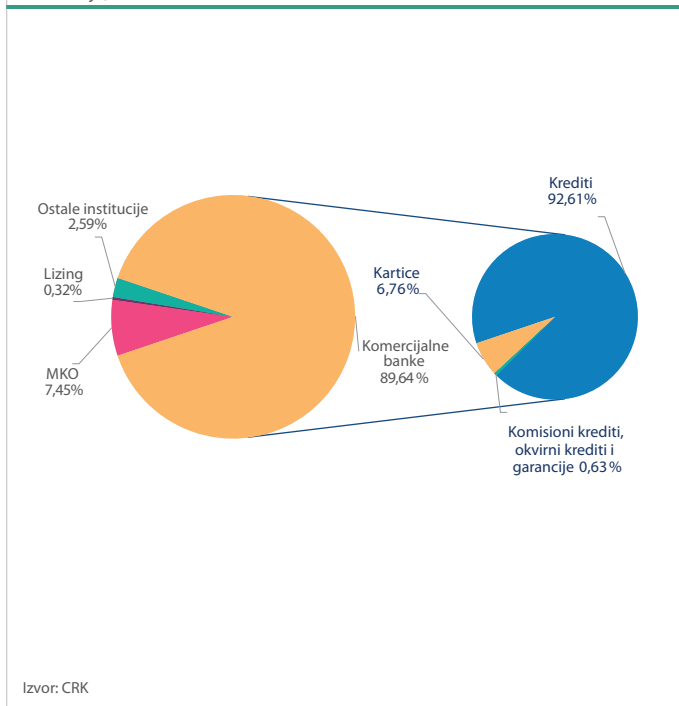
je u odnosu na kraj 2016. godine veća za 6,9%, dok je trend smanjenja zaduzenosti prema lizing kompanijama nastavljen već petu godinu uzastopno (grafikon 4.1).

Grafikon 4.1: Zaduzenost stanovništva prema finansijskim institucijama

Struktura zaduzenosti stanovništva u komercijalnim bankama prema tipu zaduzenja u proteklom periodu nije se značajnije mijenjala. Najveći dio zaduzenosti stanovništva u komercijalnim bankama se odnosi na zaduzenost po kreditima, koja je u 2017. godini zabilježila porast od 7,4%. U posljednje četiri godine nivo kreditnog rasta u sektoru stanovništva, uz izostanak značajnijeg rasta iskorištenosti limita po platnim karticama, kao i zaduzenja po ostalim tipovima bankarskih proizvoda doveli su do blagog povećanja udjela zaduzenosti po kreditima u ukupnoj zaduzenosti stanovništva u komercijalnim bankama. Na kraju 2017. godine zaduzenost po kreditima činila je 92,6% ukupnog zaduzenja stanovništva u bankama (grafikon 4.2). Zaduzenost stanovništva po komisionim kreditima i kreditnim karticama se nastavila smanjivati. Za razliku od kreditnih kartica po kojima se stanovništvo manje zaduzuje u protekle četiri godine, u 2017. godini se povećao iznos iskorištenog limita po debitnim i karticama s odgođenim plaćanjem, tako da je ukupno zaduzenje po platnim karticama neznatno veće u odnosu na kraj 2016. godine.

Grafikon 4.2: Zaduženost stanovništva prema institucijama i tipu zaduženja, 2017.

Dug stanovništva po osnovu korištenja odobrenih limita po platnim karticama bilježi blagi rast, dok se

prosječna zaduženost po platnoj kartici nastavlja smanjivati. Prema podacima iz CRK, zaduženost stanovništva po platnim karticama u 2017. godini je zabilježila blagi rast (0,52%), ali se s obzirom na porast broja aktivnih kartica, prosječna zaduženost po platnoj kartici nastavila smanjivati i na kraju 2017. je bila niža za 1,5% u odnosu na kraj prethodne godine. U segmentu debitnih i kartica s odgođenim plaćanjem došlo je do rasta, kako broja aktivnih kartica tako i iskorištenog iznosa po ovim karticama, s tim što se prosječno zaduženje po debitnoj kartici neznatno smanjilo u odnosu na prethodnu godinu. Zaduzenost stanovništva po kreditnim karticama se nastavila smanjivati i pored toga što je povećan broj odobrenih kartica, a prosječno zaduženje po kreditnoj kartici smanjeno je za 4,7% u odnosu na stanje s kraja 2016. godine. Kako je i pored većeg broja kreditnih kartica smanjen ukupni odobreni iznos limita po ovom tipu kartica, može se zaključiti da su u 2017. godini banke intenzivnije smanjivale dozvoljene limite klijentima. Pored smanjenih iznosa odobrenih limita, na smanjenje zaduzenosti po kreditnoj kartici su vjerovatno uticali i visoki troškovi koje sa sobom nosi ovaj vid zaduzivanja, zbog kojih su korisnici kreditnih kartica nastojali smanjiti korištenje limita po ovim karticama. (tabela 4.1).

Tabela 4.1: Potraživanja od stanovništva, kartice

	Broj izdatih kartica		Odobreni iznos		Iskorišteni iznos		Zaduženje po kartici	
	2016.	2017.	2016.	2017.	2016.	2017.	2016.	2017.
	Debitne kartice	692.487	700.419	766.718.703	772.019.782	349.581.550	352.766.256	505
Kreditne kartice	223.410	231.183	347.262.018	345.710.473	181.189.997	178.635.295	811	773
Kartice sa odgođenim plaćanjem	132.346	138.137	153.477.271	155.306.547	38.316.438	40.680.875	290	294
UKUPNO	1.048.243	1.069.739	1.267.457.992	1.273.036.801	569.087.985	572.082.426	543	535

Izvor: CRK

S obzirom na to da je limit po debitnim karticama najčešće određen visinom prosječnih mjesečnih primanja, iskorišteni dio limita po kartici može se koristiti kao indikator potrošnje stanovništva u odnosu na visinu svojih primanja. Prosječno zaduženje po debitnoj kartici na kraju 2017. godine iznosilo je 59,2% prosječne neto plate u 2017. godini, a ovaj omjer je niži za jedan procentni poen u odnosu na 2016. godinu. Ako se izuzme uticaj rasta prosječnih mjesečnih primanja, može se zaključiti da se prosječno zaduženje po ovom osnovu nije značajnije mijenjalo u proteklih nekoliko godina.

Ukoliko posmatramo debitne kartice prema rasponu odobrenog prekoračenja po kartici, može se uočiti da se jedino u kategoriji debitnih kartica s višim iznosima odobrenih limita (preko 1.600 KM) iskorišteni limit po

kartici nije smanjio, dok se najveće smanjenje u odnosu na prethodnu godinu bilježi u kategoriji stanovništva s najnižim nivoom odobrenog limita (tabela 4.2). Kako se iskorišteni limit po debitnoj kartici za ovu kategoriju stanovništva smanjuje treću godinu uzastopno, može se pretpostaviti da veliki broj građana s niskim mjesečnim primanjima, koji su u prethodnim periodima u značajnoj mjeri koristili mogućnost prekoračenja po debitnim karticama, nije bio u mogućnosti da se dalje zadužuje na ovaj način, jednim dijelom i zbog smanjenja ili ukidanja limita po debitnoj kartici. Tome u prilog ide i podatak da je na kraju 2017. godine u CRK-u bilo evidentirano za 8,6% više debitnih kartica bez odobrenog limita u odnosu na kraj prethodne godine. I pored toga što se prosječna zaduzenost po debitnim karticama s nižim iznosima odobrenog limita blago smanjila, nizak raspoloživi

dohodak i dalje je razlog što stanovništvo s nižim primanjima u značajnoj mjeri koristi prekoračenja po debitnim karticama za podmirenje osnovnih životnih potreba, s obzirom da je to najjednostavniji oblik finansiranja tekuće potrošnje, koju ova kategorija građana ne može obezbijediti iz redovnih primanja. S obzirom na to da je stanovništvo s najnižim primanjima u proteklom periodu bilo najviše pogođeno pogoršanim ekonomskim prilikama u zemlji, u ovoj kategoriji klijenata se i dalje bilježi veći omjer nekvalitetnih u ukupnim potraživanjima u odnosu na kategorije klijenata s višim mjesečnim primanjima.

Tabela 4.2: Iskorišteni limit po debitnoj kartici

	Raspon odobrenog limita				
	do 400	400-800	800-1200	1200-1600	preko 1600
Decembar 2016.	157	299	486	690	1.124
Decembar 2017.	155	296	485	688	1.137
Promjena, %	-1,3	-1,1	-0,3	-0,2	1,2

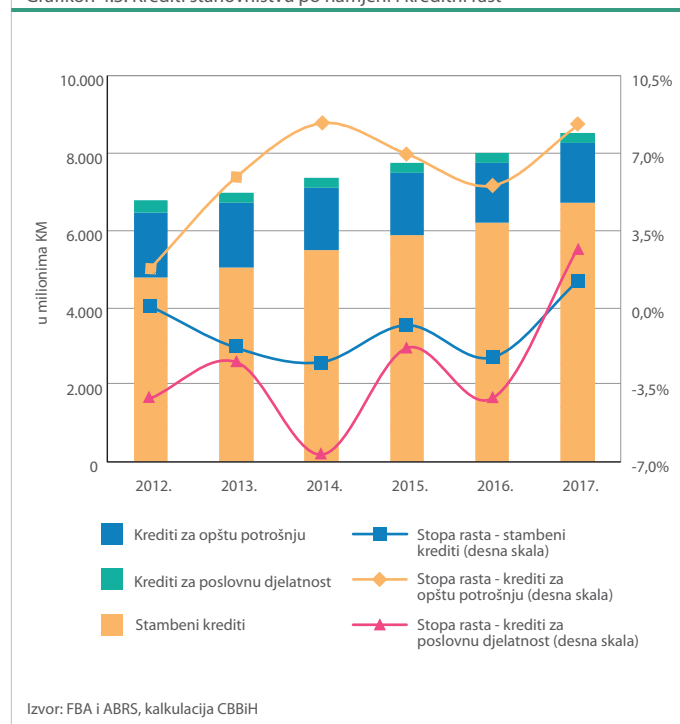
u KM

U strukturi potraživanja od stanovništva prema namjeni dominiraju krediti za opštu potrošnju, u koje su uključena i potraživanja po svim tipovima kartica (grafikon 4.3). Krediti namijenjeni opštoj potrošnji bilježe rast sedmu godinu uzastopno. Na kraju 2017. godine zaduženost stanovništva po ovom tipu kredita je veća za 8,5% u odnosu na kraj 2016. godine, a njihovo učešće u ukupnim kreditima stanovništvu je iznosilo 78,3%, što je za 1,1 procentni poen više u odnosu na kraj prethodne godine. Rastu tražnje za ovom vrstom kredita doprinosi veća ponuda nenamjenskih i zamjenskih kredita po povoljnijim uslovima. U 2017. godini zaustavljen je trend smanjenja zaduženosti stanovništva po osnovu stambenih i kredita za poslovnu djelatnost. Tako je zaduženost stanovništva po osnovu stambenih kredita prvi put nakon četiri godine zabilježila blagi rast od 1,2%, dok je zaduženost po kreditima za poslovnu aktivnost na kraju 2017. godine porasla prvi put nakon pet godina (2,7%). I pored blagog rasta zaduženosti stanovništva po stambenim kreditima, udio stambenih kredita u ukupnim kreditima stanovništvu smanjen je za jedan procentni poen i na kraju 2017. godine je iznosio 18,8%.

Sporija dinamika plasiranja kredita stambene namjene posljednjih godina, i pored opadajućeg trenda kamatnih stopa za ovaj tip kredita, uz istovremeni rast zaduživanja stanovništva po osnovu kredita za opštu potrošnju je

indikator i dalje niskog životnog standarda stanovništva. Iako se u posljednje dvije godine bilježi oporavak tržišta nekretnina, veliki dio građana nije u mogućnosti da ispuni tražene kriterije banaka za odobravanje stambenog kredita te se u određenoj mjeri finansiranje stambenih potreba vrši kreditima za opštu potrošnju ili drugim izvorima finansiranja. Međutim, nastavljeni trend rasta kredita za opštu potrošnju prvenstveno ukazuje da i dalje veliki dio građana svoje tekuće životne potrebe finansira uz pomoć odobrenih prekoračenja po karticama, nenamjenskim ili potrošačkim kreditima.

Grafikon 4.3: Krediti stanovništvu po namjeni i kreditni rast

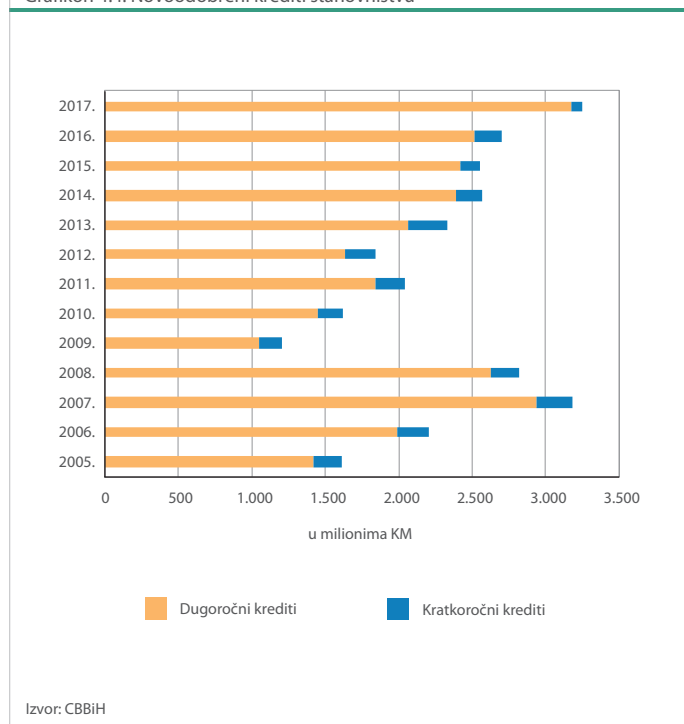
Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

U 2017. godini je evidentirano 3,18 milijardi novoodobrenih kredita stanovništvu, što je njihov najveći iznos u poređenju s prethodnim godinama. Kako se u ovoj evidenciji pod novoodobrenim kreditima smatraju i ranije odobreni reprogramirani krediti tako se rast ovih kredita ne može isključivo tumačiti kao rezultat rasta potrošnje sektora stanovništva i blagog poboljšanja situacije na tržištu rada, već i intenzivnijeg reprogramiranja kredita po novim uslovima, odnosno odobravanja zamjenskih kredita. U odnosu na prethodnu godinu, u 2017. godini stanovništvu je odobreno ili reprogramirano za 20% više kredita, pri čemu se porast bilježi isključivo u slučaju dugoročnih kredita (grafikon 4.4).

U valutnoj strukturi kredita stanovništvu dominiraju krediti s valutnom klauzulom u euru. Uzimajući u obzir postojeći režim valutnog odbora u BiH i opredijeljenost da se isti zadrži i u narednom periodu, zaduženost stanovništva u EUR valuti ne čini izloženost valutnom

riziku većom. Pored toga, posljednjih godina je primjetan trend smanjenja udjela kredita u stranoj valuti i indeksiranih kredita u ukupnim kreditima stanovništvu, što ovaj rizik dodatno umanjuje. Prema podacima iz CRK-a, na kraju 2017. godine krediti stanovništvu u stranim valutama i s valutnom klauzulom su činili 56,9% ukupnih kredita stanovništvu, od čega se najveći dio odnosi na kredite indeksirane u euru. Zaduženost stanovništva po kreditima indeksiranim u CHF smanjila se sa 5,5% u 2013. na 1,1% ukupnih kredita stanovništvu na kraju 2017. godine (grafikon 4.5)

Grafikon 4.4: Novoodobreni krediti stanovništvu

Grafikon 4.5: Valutna struktura kredita stanovništvu

U odnosu na kraj 2016. godine zaduženost stanovništva u KM je porasla za 15,8%, dok je zaduženost po kreditima u EUR i s valutnom klauzulom u EUR, nakon smanjenja u prethodnoj godini, zabilježila rast od 2,9%. Posmatrajući ročnu strukturu, stanovništvo je najviše zaduženo po kreditima ugovorene ročnosti preko deset godina, a zatim po kreditima ročnosti od pet do deset godina. U 2017. godini zabilježen je rast dugoročnih kredita stanovništvu po svim kategorijama ročnosti, od čega su najveći kreditni rast imali krediti odobreni na period duži od deset godina, dok je zaduženost stanovništva po kratkoročnim kreditima smanjena za 6,7% (tabela 4.3).

Tabela 4.3: Krediti stanovništvu, ročna i valutna struktura

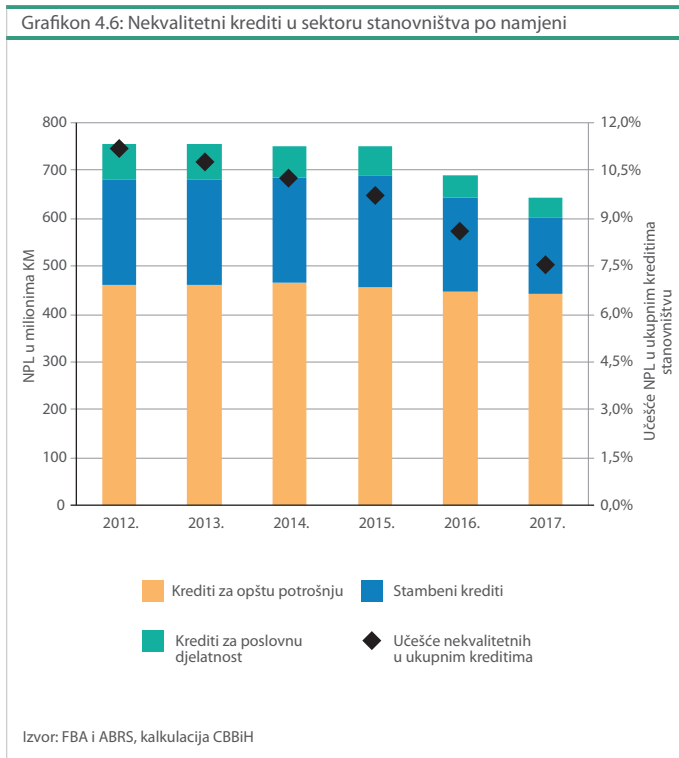
Ročnost / Valuta	Ostatak duga i dospjela nenaplaćena glavnica, u hiljadama KM							
	BAM		Kredit u stranoj valuti i krediti s valutnom klauzulom				UKUPNO	
			EUR		CHF			
	2017.	Godišnja promjena	2017.	Godišnja promjena	2017.	Godišnja promjena	2017.	Godišnja promjena
do 1 godine	66.922	-6,2%	4.354	-13,3%	0	0,0%	71.276	-6,7%
1 - 3 godine	225.236	19,1%	120.419	-15,7%	8.491	-32,0%	354.146	2,8%
3 - 5 godina	475.518	30,1%	345.987	-13,5%	31.418	-23,3%	852.923	5,8%
5 - 10 godina	1.272.032	16,2%	1.676.677	1,1%	30.558	-31,4%	2.979.268	6,5%
preko 10 godina	1.339.746	12,0%	2.226.993	9,0%	17.225	-49,0%	3.583.963	9,5%
UKUPNO	3.379.454	15,8%	4.374.430	2,9%	87.692	-33,5%	7.841.575	7,4%

Izvor: CRK

Nivo nekvalitetnih kredita stanovništvu nastavio se smanjivati i u 2017. godini. Nekvalitetni krediti u apsolutnom iznosu su zabilježili smanjenje od 6,7%, a udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima stanovništvu nastavio se smanjivati petu godinu uzastopno, čemu je doprinio i rast plasmana stanovništvu. Na kraju 2017. godine udio

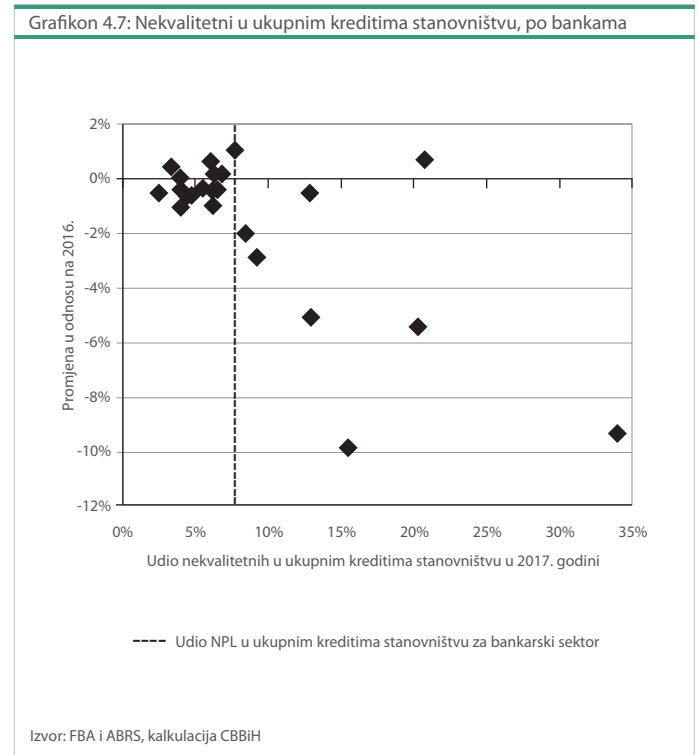
nekvalitetnih u ukupnim kreditima stanovništvu je iznosio 7,5%, što je za 1,1 procentni poen niži nivo u odnosu na isti period protekle godine (grafikon 4.6). Iako se kvalitet kreditnog portfolija u ovom sektoru nastavio poboljšavati, još uvijek nije moguće konstatovati da se ova poboljšanja dešavaju uslijed poboljšanog životnog standarda stanovništva, već su

velikim dijelom posljedica aktivnosti koje provode banke, kao što je trajni otpis nekvalitetnih kredita u pojedinim bankama. Efikasnije upravljanje kreditnim rizikom u bankama u proteklih nekoliko godina i olakšice u otplati kredita u vidu reprograma i moratorijuma kreditnih obaveza klijentima koji su se suočili s poteškoćama u otplati kreditnih obaveza, u velikoj mjeri su doprinijele sprečavanju pogoršanja kvaliteta kreditnog portfolija u sektoru stanovništva.

Posmatrajući kvalitet kreditnog portfolija u segmentu stanovništva po pojedinačnim bankama, evidentno je da se udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima stanovništva u 2017. godini smanjio kod većine banaka u sektoru, uključujući i banke s najvećom koncentracijom nekvalitetnih kredita, s izuzetkom jedne od njih. Evidentno je da većina banaka u sistemu na kraju 2017. godine ima udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima stanovništvu ispod prosjeka bankarskog sektora (između 2,5% i 6,8%). Ovakva koncentracija nekvalitetnih kredita po bankama ukazuje na to da se problem nekvalitetnih kredita tokom godina akumulirao pretežno u manjem broju banaka koje su odobravale kredite rizičnijim skupinama građana, bez adekvatne procjene njihovog boniteta te da ekonomska kriza nije isključivi razlog za rast kreditnog rizika u segmentu stanovništva u proteklim godinama. Među bankama s lošijim indikatorima kvaliteta kreditnog portfolija od prosjeka bankarskog sektora posebno se ističu tri banke kod kojih je više od jedne petine kredita stanovništvu klasifikovano u nekvalitetne kredite, a u jednoj od njih se kvalitet portfolija nastavio pogoršavati i u 2017. godini. Na grafikonu 4.7 se ističe i nekoliko banaka kod kojih postoje veće promjene u kvalitetu

kreditnog portfolija u odnosu na prethodnu godinu. Najveće smanjenje nekvalitetnih u ukupnim kreditima uočava se u četiri banke, koje su u proteklom periodu provodile detaljniju reorganizaciju poslovanja, pri čemu je izvršen i otpis jednog dijela nekvalitetnih kredita. I pored toga, ove banke i dalje imaju visok nivo nekvalitetnih kredita.

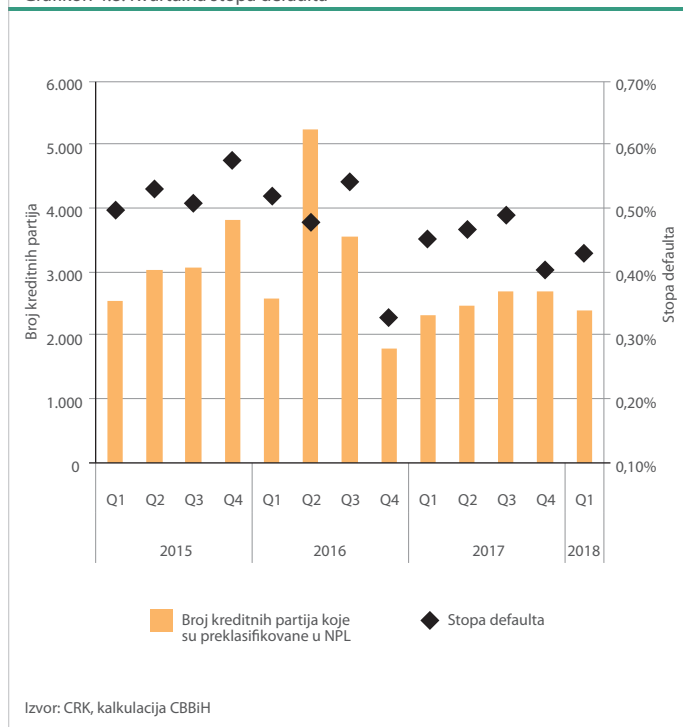
Nekvalitetni krediti, kao i njihovo učešće u ukupnim kreditima, u 2017. godini su zabilježili smanjenje u svim kategorijama kredita po namjeni. Kao i u prethodnoj godini, nekvalitetni krediti su se najviše smanjili u kategoriji stambenih kredita, a njihovom smanjenju su najviše doprinijele aktivnosti koje su, u sklopu reorganizacije poslovanja, provele dvije banke. Udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima stambene namjene na kraju 2017. godine iznosio je 9,9% i smanjen je u odnosu na kraj prethodne godine za 2,5 procentna poena. I pored većeg smanjenja ovog indikatora kod kredita stambene namjene, udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima je za 3,3 procentna poena viši nego u slučaju kredita namijenjenih opštoj potrošnji. Ipak, u periodu ekonomske krize najveće posljedice su se osjetile u urednosti otplate kredita koji su stanovništvu odobreni za obavljanje poslovne djelatnosti, kod kojih i pored smanjenja nekvalitetnih kredita njihovo učešće iznosi 16,8% ukupnih kredita namijenjenih za poslovnu djelatnost.

Pored indikatora učešća nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima, na kvartalnom nivou se prati i intenzitet pogoršanja urednosti otplate, odnosno preklasifikacija kredita iz kvalitetnih u kategorije nekvalitetnih kredita, kako prema broju kreditnih partija tako i prema stopi defaulta (eng. default rate), koja

se računa prema iznosu preostalog zaduženja⁸. Prema podacima iz CRK-a, broj kreditnih partija koje su od kraja 2016. do kraja 2017. godine preklasifikovane u nekvalitetne kredite ukazuje na nešto slabiji intenzitet pogoršanja kvaliteta kreditnog portfolija u sektoru stanovništva, s obzirom na to da je manji za 13,8% od broja kredita koji su u prethodnoj godini postali nekvalitetni. Međutim, stopa defaulta za kredite stanovništvu, koja je u 2017. godini iznosila 1,36%, nije se značajnije promijenila u odnosu na prethodnu godinu⁹ te se zbog pogoršanja urednosti otplate kredita većih iznosa preostalog duga ne može reći da se rizik smanjio u većoj mjeri.

Posmatrajući stopu defaulta na kvartalnom nivou, u prosjeku je niža u odnosu na prethodne dvije godine, a broj kreditnih partija koje su preklasifikovane u nekvalitetne kredite po kvartalima nije bilježio veća međukvartalna odstupanja u 2017. godini, koja su bila zabilježena u prethodnim godinama. Od početka 2017. godine najveći broj kreditnih partija koje su preklasifikovane u nekvalitetne kredite je zabilježen u četvrtom kvartalu, iako je u tom periodu stopa defaulta bila najniža uslijed manjih iznosa preostalog zaduženja po kreditima koji su postali nekvalitetni. Ni u prvom kvartalu 2018. godine nisu zabilježene veće promjene u pogledu pogoršanja urednosti otplate kredita iz grupe kvalitetnih klijenata. Stopa defaulta je bila nešto veća nego u proteklom kvartalu, ali niža od kvartalnog prosjeka u 2017. godini, dok je zabilježen manji broj kreditnih partija preklasifikovanih u nekvalitetne kredite u odnosu na tri prethodna kvartala (grafikon 4.8).

Grafikon 4.8: Kvartalna stopa defaulta

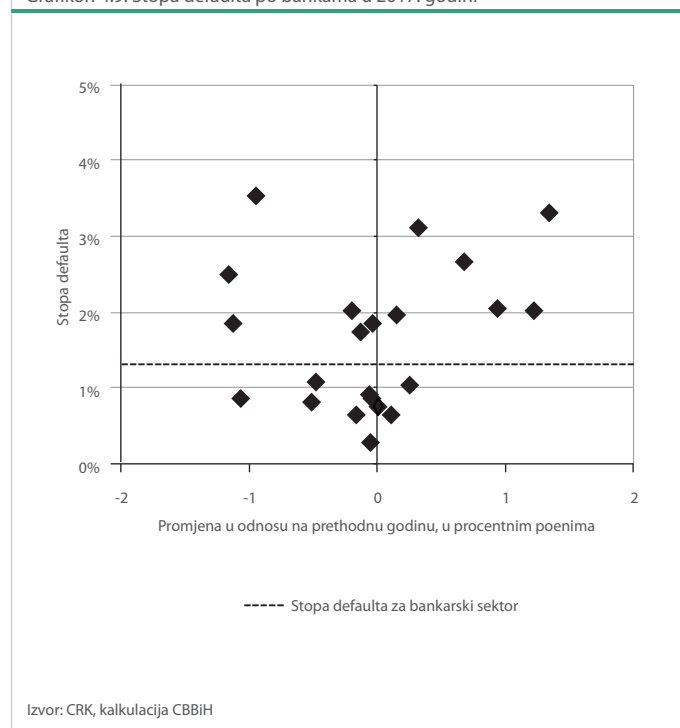
Izvor: CRK, kalkulacija CBBiH

⁸Stopa defaulta je izračunata kao omjer preostalog zaduženja po kreditima stanovništvu koji su u toku jednog perioda preklasifikovani u nekvalitetne kredite (kategorije C, D i E) i vrijednosti ukupnog portfolija kvalitetnih kredita (kategorije A i B) iz prethodnog perioda.

⁹Iako je stopa defaulta u 2017. veća za svega jedan bazni poen u odnosu na prethodnu godinu, treba imati u vidu da u 2016. godini nije bilo moguće u izračun uključiti podatke za banke kod kojih su provedene statusne promjene pripajanja uslijed kojih se promijenio broj ugovora po kojima se posmatraju kreditne partije.

Posmatrajući stopu defaulta po bankama, u većini banaka se bilježi niža stopa defaulta u odnosu na prethodnu godinu, a blago poboljšanje je evidentno i prema tome što se smanjio broj banaka u kojima se stopa defaulta povećala u odnosu na prethodnu godinu. U 2017. godini stopa defaulta u osam banaka je bila viša u odnosu na prethodnu godinu, od čega je šest banaka imalo višu stopu defaulta od prosječne stope u bankarskom sektoru. U bankama koje su se i protekle godine isticale po značajnom obimu preklasifikacije kredita stanovništvu u nekvalitetne i u 2017. godini stopa defaulta je bila viša u odnosu na prosječnu stopu defaulta u bankarskom sektoru. U bankama koje su u prethodnoj godini imale najveću stopu defaulta, intenzitet pogoršanja kvaliteta kredita stanovništvu bio je i u 2017. godini veći u odnosu na prosjek bankarskog sektora (grafikon 4.9).

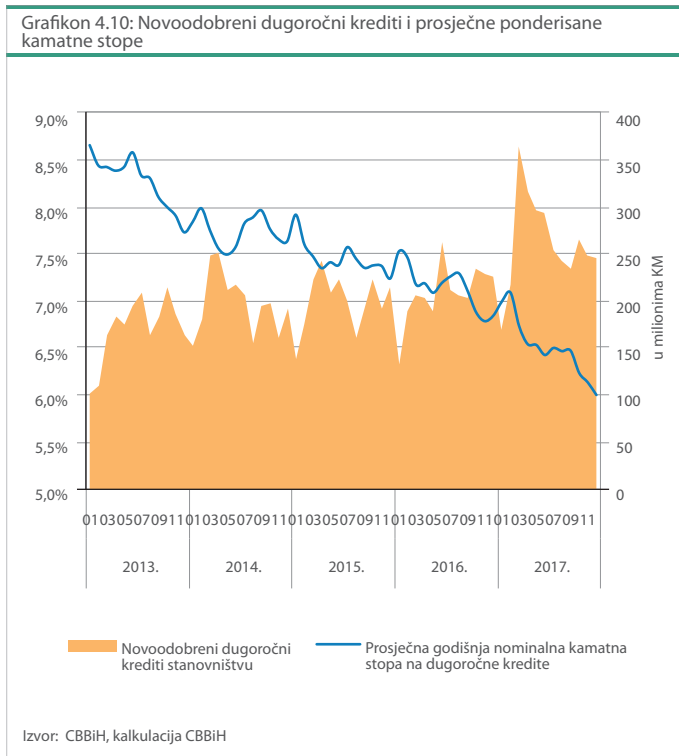
Grafikon 4.9: Stopa defaulta po bankama u 2017. godini

Izvor: CRK, kalkulacija CBBiH

Kao rezultat pada kamatnih stopa na međunarodnim finansijskim tržištima i nastojanja banaka da ostvare veći tržišni udio u uslovima izražene konkurencije na bankarskom tržištu, kamatne stope na kredite stanovništvu nastavile su se snižavati i u 2017. godini, čak i bržim intenzitetom nego što je to bio slučaj u prethodnoj godini (grafikon 4.10). Prosječna nominalna kamatna stopa na dugoročne kredite u 2017. godini je iznosila 6,51% i niža je za 63 bazna poena u odnosu na prethodnu godinu. Nešto

povoljniji uslovi zaduživanja stanovništva jednim dijelom su doprinijeli rastu tražnje za kreditima. Prema podacima CBBiH, u 2017. godini je odobreno 26,3% više novih dugoročnih kredita stanovništvu, s tim što treba naglasiti da se u ovoj evidenciji pored novih kredita vode i već odobreni krediti po kojima je izvršen reprogram.

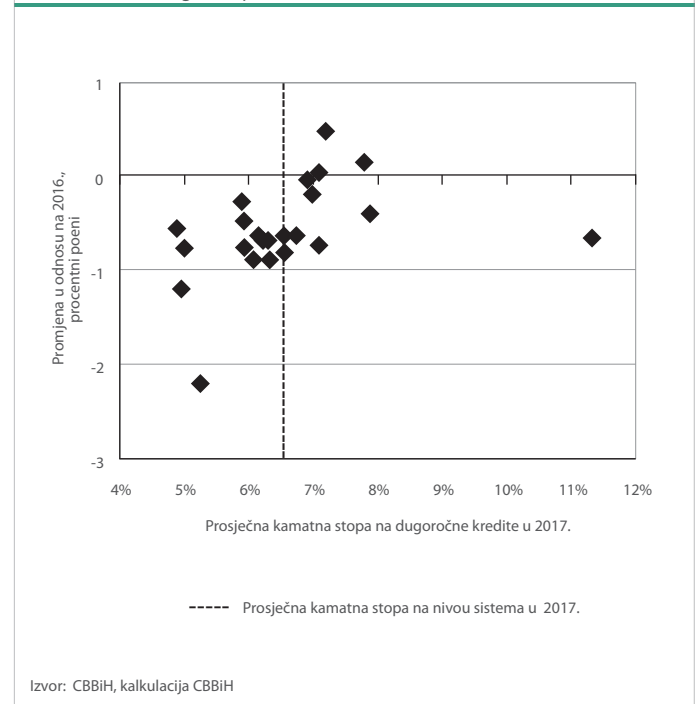

Prosječna ponderisana kamatna stopa na novoodobrene dugoročne kredite stanovništvu u 2017. godini kod većine banaka se kretala u rasponu od 4,9% do 7,9%, dok je kod samo jedne banke bila izvan ovog raspona i iznosila je 11,3%. S obzirom na to da se nastavio period niskih kamatnih stopa na međunarodnim finansijskim tržištima, većina banaka u BiH je bila u mogućnosti da nastavi voditi politiku nižih kamatnih stopa. Do rasta prosječne kamatne stope na dugoročne kredite došlo je u samo tri banke u sistemu (grafikon 4.11).

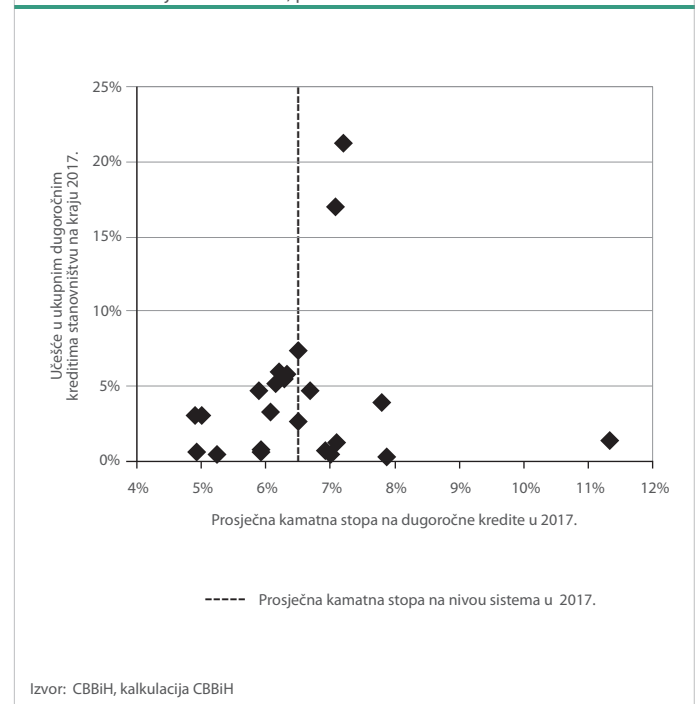
Prosječne kamatne stope na dugoročne kredite u većini banakaneodstupajuznačajnijeu odnosunaprosječnukamatnu stopu na nivou bankarskog sektora. Veće odstupanje se bilježi u slučaju jedne, već pomenute, manje banke (grafikon 4.12), kod koje su kamatne stope više u odnosu na kamatne stope ostalih banaka u sektoru, što je posljedica različitog modela poslovanja u odnosu na druge banke i nešto težeg pristupa povoljnijim izvorima finansiranja iz inostranstva. Smanjenje prosječne kamatne stope veće od jednog procentnog poena zabilježeno je kod dvije banke od kojih je jedna u proteklom periodu bila orijentisana na promjenu u strategiji poslovanja, a kod druge je smanjenje kamatnih stopa najvjerovatnije

posljedica težnje za rastom plasmana u sektoru stanovništva, što se značajno odrazilo na kreditni rast u ovoj banci. Banke koje se značajnije izdvajaju po nižem nivou kamatnih stopa od prosječne kamatne stope bankarskog sektora su u 2017. godini nastavile s politikom nižih kamatnih stopa i dodatno ih smanjile u odnosu na prethodnu godinu, u nastojanju da poboljšaju svoju konkurentsku poziciju i povećaju tržišni udio u segmentu kreditiranja stanovništva.

Grafikon 4.11: Prosječne kamatne stope na dugoročne kredite stanovništvu odobrene u 2017. godini, po bankama

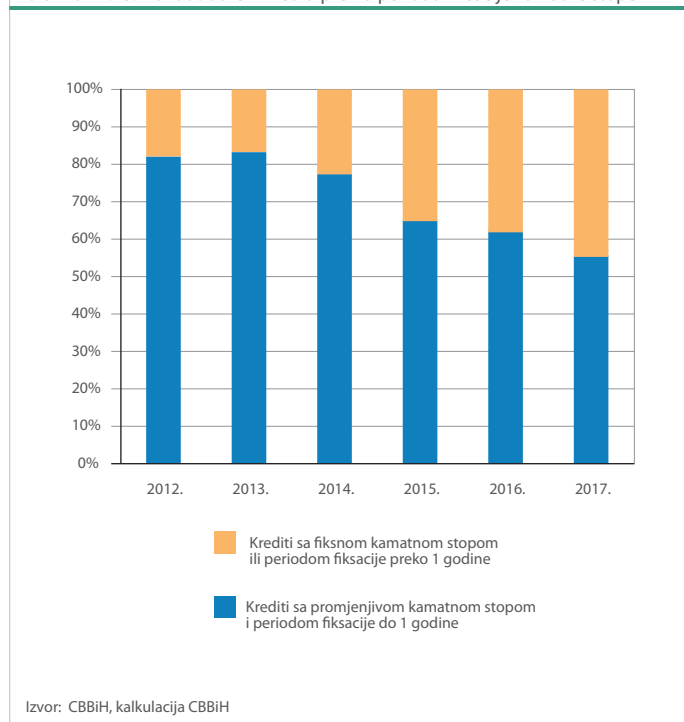

Grafikon 4.12: Kamatne stope na novoodobrene dugoročne kredite prema obimu kreditiranja stanovništva, po bankama

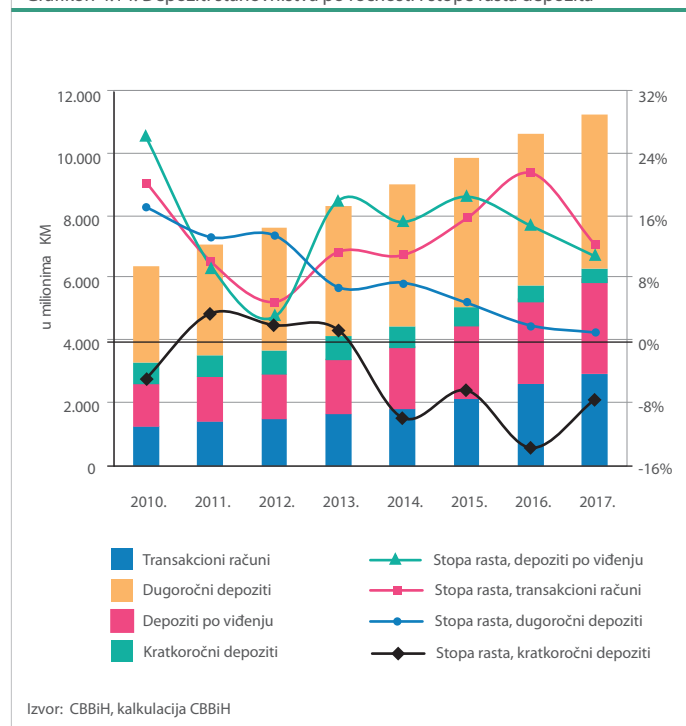
Trend smanjenja aktivnih kamatnih stopa nastavljen je i u 2018. godini, pa je tako prosječna kamatna stopa na dugoročne kredite za prva tri mjeseca 2018. godine iznosila 6%. Iako su kamatne stope i početkom 2018. imale opadajući trend te se do kraja godine ne očekuje njihov rast, u narednim godinama bi moglo doći do porasta kamatnih stopa pod uticajem budućih promjena monetarne politike u eurozoni. Ukoliko banke u BiH ne bi smanjivale marže, rast kamatnih stopa u eurozoni u narednom periodu bi mogao uticati na troškove finansiranja domaćinstava. Ukoliko se uzme u obzir da prevladavaju krediti stanovništvu odobreni s varijabilnom kamatnom stopom ili s periodom fiksacije kamatne stope do jedne godine, može se zaključiti da izloženost domaćinstava riziku promjene kamatnih stopa nije zanemariva. S obzirom na to da je neizvjestan jači rast raspoloživog dohotka stanovništva, čak i blaži rast kamatnih stopa bi za jedan dio domaćinstava predstavljao značajno opterećenje i otežao bi otplatu kreditnih obaveza. Iako kamatni rizik dobija na značaju u periodu kada se može očekivati rast kamatnih stopa na međunarodnim tržištima, on se posljednjih godina u bh. bankarskom sektoru djelimično ublažava povećanim obimom kreditiranja uz fiksnu kamatnu stopu ili produžavanjem perioda fiksacije kamatne stope. Takođe, prilikom reprogramiranja ranije odobrenih kredita često se zaključuju ugovori s povoljnijim uslovima po klijenta, među kojima je i fiksiranje kamatne stope koja je do tada bila promjenjiva. Trend smanjivanja udjela kredita s varijabilnom kamatnom stopom ili periodom fiksacije do jedne godine u novoodobrenim kreditima stanovništvu primjetan je od 2014. godine, a u 2017. godini iznosio je 55,6% ukupnih novoodobrenih kredita stanovništvu (grafikon 4.13).

Grafikon 4.13: Novoodobreni krediti prema periodu fiksacije kamatne stope

Iako su depoziti stanovništva nastavili rasti i u 2017. godini, njihov rast je značajno usporen u odnosu na prethodne periode. Prema podacima CBBiH, depoziti stanovništva su na kraju godine dosegli iznos od 11,27 milijardi KM, što je za 5,7% više u odnosu na iznos depozita stanovništva na kraju 2016. godine. Depoziti stanovništva u apsolutnom iznosu su, kao i prethodnih godina, dali najveći doprinos rastu ukupnih depozita u bankarskom sektoru. Ipak, stopa rasta depozita stanovništva najniža je još od 2009. godine, a uslijed značajnog rasta depozita vlade i nefinansijskih privatnih preduzeća u 2017. godini, učešće depozita stanovništva u ukupnim depozitima u bankarskom sektoru se smanjilo za 2,8 procentnih poena u odnosu na kraj prethodne godine (grafikon 4.14). Posebno je niska godišnja stopa rasta oročenih depozita stanovništva. I dok kratkoročni depoziti stanovništva već četvrtu godinu uzastopno bilježe negativnu stopu rasta, dugoročni depoziti su u 2017. godini rasli po godišnjoj stopi od svega 0,92%, što je najniža stopa rasta u posljednjih 10 godina.

Grafikon 4.14: Depoziti stanovništva po ročnosti i stope rasta depozita

Rast ukupnih depozita stanovništva se ne može tumačiti kao naznaka boljeg životnog standarda, a podaci o visokoj stopi nezaposlenosti i niskom nivou prosječne plate u BiH ukazuju na to da veći dio stanovništva nije u mogućnosti da štedi. Osim toga, jedan dio štednje u bankama je posljedica neizvjesnosti u pogledu budućih ekonomskih prilika u zemlji, kao i nedostatka povjerenja u alternativne vidove štednje. U prilog tome da manji dio stanovništva ima mogućnost za štednju, a posebno za štednju značajnijeg iznosa sredstava, idu i podaci Agencije

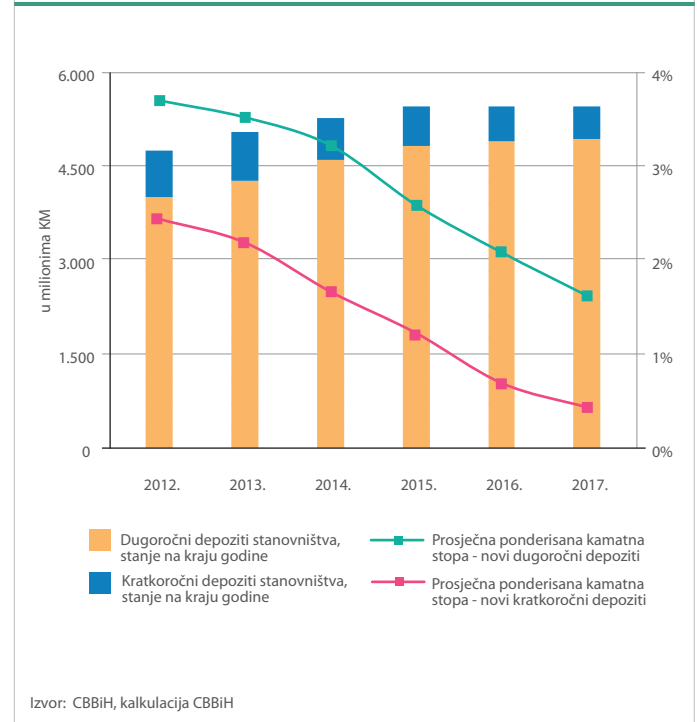
za osiguranje depozita (AOD) koji pokazuju da se depoziti koji premašuju iznos osiguranog štednog uloga od 50 hiljada KM, a na koje se odnosi skoro polovina ukupnog iznosa depozita stanovništva nalazi na malom broju depozitnih računa¹⁰ kao i da ovi depoziti bilježe veći relativni rast kako u pogledu broja depozitnih računa tako i u pogledu iznosa depozita. Takođe, prosječni iznos sredstava po jednom depozitnom računu ukazuje na to da u kategoriji depozita stanovništva do 50 hiljada KM prevladavaju depozitni računi s manjim iznosima sredstava, s obzirom na to da su ovdje uključeni i svi tekući računi stanovništva¹¹.

Najveći doprinos rastu ukupnih depozita stanovništva daje rast sredstava na transakcionim računima (12,5%) kao i rast depozita po viđenju (10,8%). Navedeno je u najvećoj mjeri posljedica pada pasivnih kamatnih stopa, uslijed čega se gubi interes stanovništva da oročavaju raspoloživa sredstva te ista drže na transakcionim računima ili kao depozite po viđenju.

Pod uticajem niskih kamatnih stopa na međunarodnim finansijskim tržištima pasivne kamatne stope u 2017. godini su zadržale opadajući trend. Prosječna ponderisana kamatna stopa na depozite stanovništva s dogovorenim dospjećem (oročeni depoziti) u 2017. godini je iznosila 1,42% i za 42 bazna poena je niža u odnosu na prethodnu godinu,

dok su prosječne ponderisane kamatne stope na dugoročne i dok dok kratkoročne depozite stanovništva niže za 46, odnosno za 26 baznih poena (grafikon 4.15). Trend pada pasivnih kamatnih stopa nastavljen je i u 2018. godini, a u prva tri mjeseca 2018. prosječna ponderisana kamatna stopa na nove depozite iznosila je 1,18%.

Grafikon 4.15: Oročeni depoziti stanovništva i kamatne stope na depozite

¹⁰Na kraju 2017. godine depoziti iznosa preko 50 hiljada KM čine 49,2% ukupnog iznosa depozita stanovništva, a nalaze se na samo 1,5% depozitnih računa.

¹¹Prosječni iznos sredstava na depozitnom računu u kategoriji depozita do 50 hiljada KM na kraju 2017. godine je iznosio 2.126 KM.

5. Preduzeća

Postepeni oporavak kreditne aktivnosti i nastavak trenda smanjenja kreditnog rizika predstavljaju osnovna obilježja 2017. godine u sektoru preduzeća. Rast ekonomske aktivnosti, zabilježen u gotovo svim djelatnostima, pozitivno se reflektirao na jačanje kreditne potražnje u sektoru preduzeća. Uz to, i historijski niske kamatne stope dodatno su podržale oporavak kreditne aktivnosti u ovom sektoru. Iako i dalje postoji relativno visok udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima u sektoru preduzeća, u 2017. godini u svim područjima ekonomskih djelatnosti zabilježeno je smanjenje nekvalitetnih kredita. U finansiranju svojih poslovnih aktivnosti korporativni sektor se i u 2017. godini u najvećoj mjeri oslanjao na kreditnu podršku banaka, dok je zaduženost prema inostranim kreditorima smanjena.

Obim vanjskotrgovinske razmjene u 2017. godini zabilježio je značajnije povećanje te je u odnosu na prethodnu godinu došlo do povećanja vrijednosti uvoza i izvoza, pri čemu je rast izvoza bio intenzivniji. Stopa rasta izvoza u 2017. godini iznosila je 17,4%, dok je uvoz rastao po stopi od 12,2%. Vrijednost ostvarenog robnog izvoza u 2017. godini veća je za 1,64 milijarde KM u odnosu na prethodnu godinu, a rast je u najvećoj mjeri potaknut ekonomskim oporavkom i jačanjem potražnje u zemljama EU i CEFTA-e. Sve glavne grupe izvoznih proizvoda zabilježile su povećanje nominalne vrijednosti izvoza. U pojedinim grupama proizvoda povećanje nominalne vrijednosti izvoza rezultat je povećanja izvezenih količina, dok je u drugim cjenovni efekt imao značajniji uticaj. Najznačajniji izvozni proizvod i dalje su *Bazni metali*, odnosno *željezo, čelik, aluminij i njihovi fabrikati*. U ovoj kategoriji proizvoda stopa rasta izvoza u 2017. godini iznosila je 26,7%, a rast vrijednosti izvoza zabilježen je u sve tri glavne grupe proizvoda (*Željezo i čelik, Proizvodi od željeza i čelika, Aluminij i proizvodi od aluminija*) unutar ove kategorije. Pri tome, u grupi *Željezo i čelik* rast vrijednosti izvoza je isključivo posljedica većih cijena i povoljnih cjenovnih kretanja na međunarodnim tržištima. U druge dvije grupe proizvoda povećanje nominalne vrijednosti izvoza rezultat je prvenstveno većih izvezenih količina te djelimično i povećanja izvoznih cijena. U grupi *Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; električna energija; bitumenske tvari; mineralni voskovi* takođe je zabilježen snažan rast nominalne vrijednosti izvoza od 43,5%, uzrokovan u najvećoj mjeri rastom izvozne cijene, posebno u zadnjem kvartalu, mineralnih goriva i električne energije, kao glavnih izvoznih proizvoda u ovoj grupi. Rast izvoza

drvne industrije u BiH nastavljen je i tokom 2017. godine. U grupi *Drvo i proizvodi* od drveta na rast nominalne vrijednosti izvoza od 7,6%, gotovo podjednak uticaj je imalo povećanje izvoznih cijena i povećanje izvoznih količina. U slučaju proizvoda koji spadaju u grupu *Razni proizvodi (Namještaj; nosači madraca; oprema za krevete i slični proizvodi; svjetiljke i druga rasvjetna tijela koja nisu spomenuta niti uključena na drugom mjestu; svijetleći znakovi, osvjetljene pločice s natpisom; montažne zgrade)* povećanje izvoza isključivo je posljedica povećane količine izvezenih robe, dok je cjenovni efekat imao negativan doprinos rastu vrijednosti izvoza. Visoka stopa rasta izvoza (24,1%) zabilježena je i u kategoriji *Proizvodi hemijske i srodnih industrija* (prvenstveno pod uticajem snažnog rasta *Anorganskih hemijskih proizvoda; organskih i anorganskih jedinjenja plemenitih metala, metala koji se rijetko nalaze, radioaktivnih elemenata i izotopa*) uslijed pozitivnog cjenovnog efekta, ali i povećanja izvezenih količina. U grupi proizvoda *Mašine, aparati i mehanički uređaji, kotlovi; njihovi dijelovi* povećanje izvoza, kao i prethodne godine, rezultat je prvenstveno povećanja izvezenih količina, mada su i cjenovna kretanja neznatno doprinijela povećanju vrijednosti izvoza. Kod proizvoda iz grupe *Električne mašine i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka, televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i dijelovi i pribor za te proizvode* povećanje izvoza rezultat je povećanja izvoznih cijena, mada je i efekat količine djelimično uticao na povećanje vrijednosti izvoza kod ove grupe proizvoda.

Ostvarena vrijednost robnog uvoza u 2017. godini iznosila je 18,1 milijardi KM i u odnosu na prethodnu godinu veća je za 1,97 milijardi KM. Kao i na strani izvoza, sve glavne grupe uvoznih proizvoda zabilježile su povećanje nominalne vrijednosti uvoza. Povećanje uvoza djelimično je posljedica povećane potrošnje i potražnje za uvoznim robama, ali i inflatornih pritisaka i povećanja cijena na tržištima uvezenih roba. U kategoriji s najvećom nominalnom vrijednošću uvoza, *Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; električna energija; bitumenske tvari; mineralni voskovi* rast vrijednosti uvoza determiniran je prvenstveno cjenovnim efektom, odnosno rastom cijena nafte na svjetskom tržištu. U kategoriji *Baznih metala* rast vrijednosti uvoza determiniran je snažnim rastom uvezene količine *Aluminija i njegovih proizvoda*, uz istovremeni pad uvozne cijene. U druge dvije grupe proizvoda (*Željezo i čelik, Proizvodi od željeza i čelika*) u ovoj kategoriji, zabilježeno je povećanje uvoznih količina kao

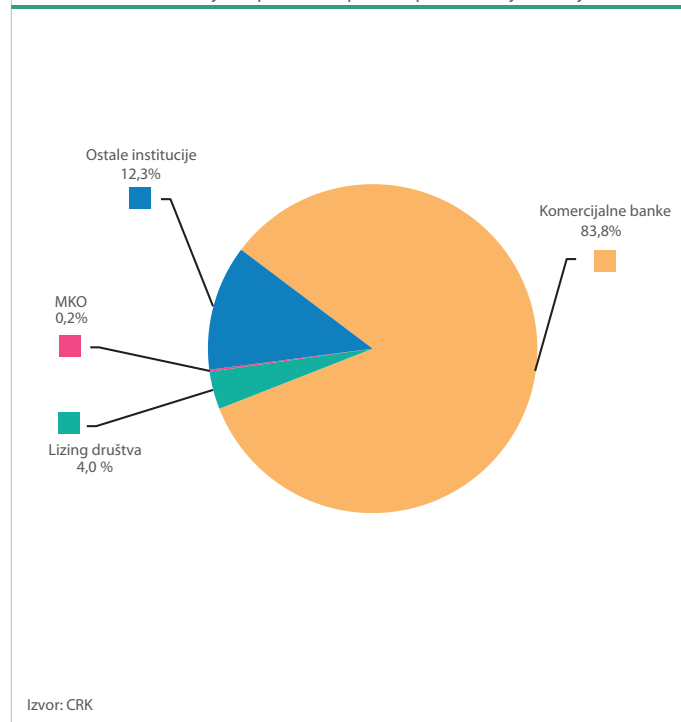
i uvozne cijene. Vrijednost uvoza Prehrambenih prerađevina rasla je po približno istoj stopi kao i prethodne godine (3,1%), pri čemu su kod jedne grupe uvoznih proizvoda u ovoj kategoriji (Pića, alkoholi i sirće) i dalje prisutni deflatorski pritisci. U kategoriji *Mašine, aparati, mehanički i električni uređaji* rast uvoza je prvenstveno determiniran rastom uvezenih količina, dok je u kategoriji *Proizvodi hemijske i srodnih industrija* rast vrijednosti uvoza u većoj mjeri bio pod uticajem cjenovnih kretanja. U tabeli A4 u Statističkom dodatku prikazane su najznačajnije grupe izvoznih i uvoznih proizvoda, odnosno grupe s najvećim udjelom u vanjskotrgovinskoj razmjeni te procijenjeni cjenovni efekti i efekti promjene u obimu izvezenih i uvezenih roba na vrijednost izvoza i uvoza u najznačajnijim robnim grupama u odnosu na 2016. godinu.

Oporavak ekonomske i privredne aktivnosti tokom 2017. godine te rast bruto dodane vrijednosti u gotovo svim ekonomskim djelatnostima, reflektirao se i na jačanje kreditne aktivnosti u sektoru preduzeća. Visoke stope rasta bruto dodane vrijednosti (preko 5%) tokom 2017. godine registrovane su u djelatnosti R (*Umjetnost, zabava i rekreacija*), S (*Ostale uslužne djelatnosti*), G (*Trgovina na veliko i malo*) i C (*Prerađivačka industrija*).

Pored toga, značajniji rast bruto dodane vrijednosti (između 3% i 5%) zabilježen je i u djelatnosti B (*Rudarstvo*), K (*Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja*), Q (*Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne zaštite*) i H (*Prevoz i skladištenje*). Negativna stopa rasta zabilježena je samo u djelatnosti D (*Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija*), M (*Stručne, naučne i tehničke djelatnosti*), A (*Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov*) i L (*Poslovanje nekretninama*). Rast ekonomske i privredne djelatnosti u većini ekonomskih industrija podržan je i jačom kreditnom aktivnošću banaka prema preduzećima koja posluju u tim djelatnostima. Prema podacima iz CRK-a, ukupna zaduženost sektora preduzeća prema svim grupama finansijskih posrednika iznosi 12,1 milijardi KM, što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja povećanje od 2,6%. Mjereno udjelom u BDP-u, ukupna zaduženost preduzeća prema svim grupama finansijskih posrednika iznosi 38,3% BDP-a, što je niže u odnosu na kraj prethodne godine (39,4%). Ovo smanjenje isključivo je posljedica bržeg rasta nominalne vrijednosti BDP-a u odnosu na povećanje ukupne zaduženosti preduzeća, a ne razduživanja korporativnog sektora. Zaduzenost korporativnog sektora može se, u najvećoj mjeri, posmatrati kao zaduzenost prema bankarskom sektoru budući da su primarni i praktično jedini izvor finansiranja sektora preduzeća na domaćem finansijskom tržištu domaće kreditne institucije, odnosno banke. Učešće bankarskog sektora u ukupnom dugu preduzeća čini 83,8% duga preduzeća prema

svim grupama finansijskih posrednika u BiH (grafikon 5.1). U odnosu na prethodnu godinu učešće banaka u ukupnom dugu preduzeća povećano je za 2,2 procentna poena. U grupi nebankarskih finansijskih posrednika najveće je učešće lizing kompanija i ostalih nebankarskih finansijskih institucija, pri čemu je učešće lizing kompanija smanjeno uslijed pripajanja jednog lizing društva banci.

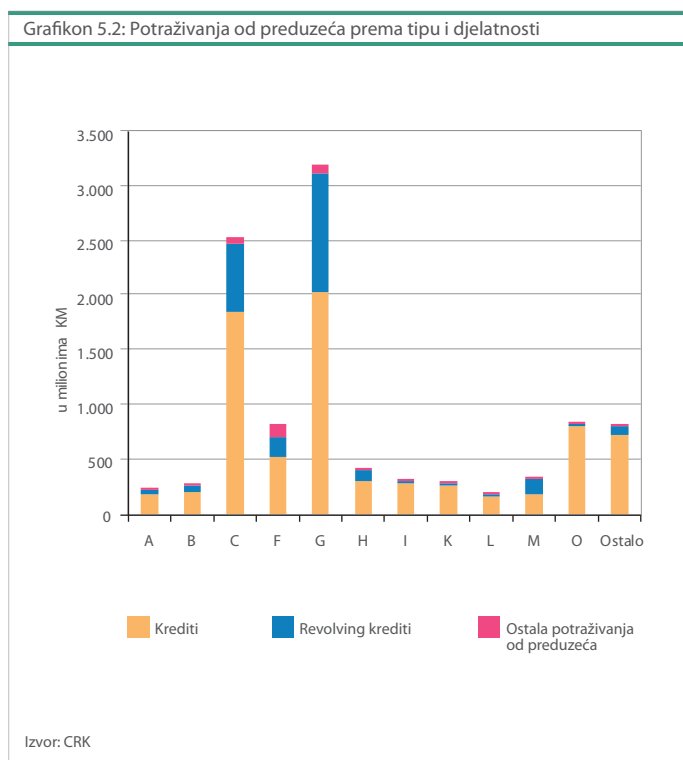
Grafikon 5.1: Potraživanja od preduzeća prema tipu zaduženja na kraju 2017.

Ukupan dug sektora preduzeća prema bankama u BiH iznosi 10,1 milijardi KM ili 32,1% BDP-a. U strukturi bankarskih potraživanja od preduzeća, potraživanja po osnovu klasičnih i revolving kredita čine najznačajniji dio ukupnih potraživanja, dok potraživanja po osnovu garancija, akreditiva i faktoringa čine zanemariv dio ukupnih potraživanja i nemaju sistemsku važnost (grafikon 5.2).

Posmatrano prema ekonomskim djelatnostima, izloženost bankarskog sektora u BiH najveća je prema preduzećima iz djelatnosti *Prerađivačke industrije i Trgovine*, tj. djelatnostima s najvećim učešćem u generisanju bruto dodane vrijednosti. Potraživanja bankarskog sektora prema ove dvije djelatnosti čine 56,8% ukupnih potraživanja. U odnosu na prethodnu godinu učešće *Trgovine* u ukupnim potraživanjima banaka niže je za jedan procentni poen, dok je učešće *Prerađivačke industrije* povećano za 0,7 procentnih poena. Značajnije povećanje učešća pojedine djelatnosti u ukupnim potraživanjima banaka u odnosu na prethodnu godinu registrovano je još u djelatnostima: *Proizvodnja i snabdijevanje električnom, energijom, plinom, parom i klimatizacija; Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja; Informacije i komunikacije;*

Građevinarstvo, dok je smanjenje učešća registrovano u djelatnostima: *Javna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje; Stručne, naučne i tehničke djelatnosti i Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov*. U ostalim djelatnostima nisu zabilježene veće promjene u odnosu na prethodnu godinu. Tabela A5 u Statističkom dodatku prikazuje zaduženost svih ekonomskih djelatnosti u sektoru preduzeća, prema vrstama bankarskih potraživanja.

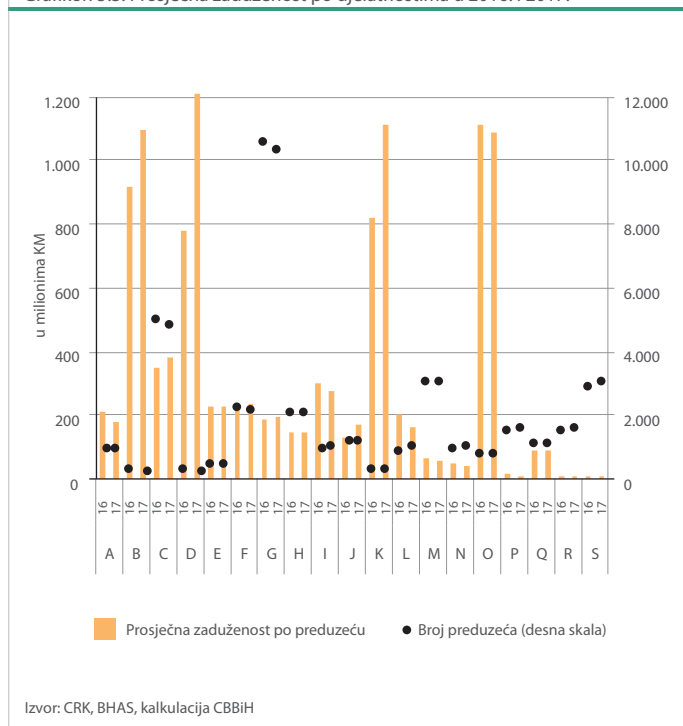
Legenda:

- A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov
- B - Vađenje ruda i kamena
- C - Prerađivačka industrija
- F - Građevinarstvo
- G - Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala
- H - Prevoz i skladištenje
- I - Djelatnosti pružanja smještaja, te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)
- K - Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja
- L - Poslovanje nekretninama
- M - Stručne, naučne i tehničke djelatnosti
- O - Javna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje
- OSTALO:
- D - Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija
- E - Snabdijevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom, te djelatnosti sanacije okoliša
- J - Informacije i komunikacije
- N - Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti
- P - Obrazovanje
- Q - Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite
- R - Umjetnost, zabava i rekreacija
- S - Ostale uslužne djelatnosti

U 2017. godini registrovano je povećanje zaduženosti sektora preduzeća po osnovu klasičnih kredita. Ostatak duga po osnovu klasičnih kredita u sektoru preduzeća na kraju 2017. godine iznosi 7,43 milijardi KM, što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja povećanje od 250,3 miliona KM (3,5%). Posmatrano po ekonomskim djelatnostima, najveći doprinos rastu duga po osnovu klasičnih kredita dolazi od djelatnosti *Prerađivačke industrije; Proizvodnje i snabdijevanje električnom, energijom, plinom, parom i klimatizacija; Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja; Informacije i komunikacije i Rudarstva*. Klasični krediti ovim djelatnostima zabilježili su rast od 13,9% u odnosu na prethodnu godinu. Visoke stope rasta ostatka duga po osnovu klasičnih kredita zabilježene su u djelatnostima u kojima je istovremeno i zabilježen značajniji rast bruto dodane vrijednosti. Tako je uz rast obima industrijske proizvodnje i intenzivan rast bruto dodane vrijednosti u *Prerađivačkoj industriji* u 2017. godini zabilježen rast ostatka duga po osnovu klasičnih kredita od 7,7%. Slično je i s djelatnosti *Rudarstva* u kojoj je vrlo dinamičan rast proizvodnje bio praćen i snažnijom kreditnom podrškom banaka te je rast zaduženosti preduzeća iz ove industrije iznosio 7,6%. Pad bruto dodane vrijednosti u 2017. u djelatnosti *Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija* nije se odrazio na finansijsku podršku domaćih kreditnih institucija prema preduzećima iz ove djelatnosti. Naprotiv, najveća stopa rasta ostatka duga po osnovu klasičnih kredita zabilježena je upravo u ovoj djelatnosti. Pri tome, najveći dio odobrenih sredstava preduzećima iz ove djelatnosti tokom 2017. godine je dugoročnog karaktera i bez anuitetne otplate, što sugerira da banke prilikom donošenja odluke o obimu finansijske podrške preduzećima iz ove djelatnosti veći značaj daju dugoročnim trendovima, a ne trenutnim indikatorima poslovanja. Pored toga, značajne stope rasta zabilježene su i u djelatnosti *Finansijskog posredovanja* (35,8%) i djelatnosti *Informacije i komunikacije* (29,3%). Izloženost bankarskog sektora prema djelatnostima *Hotelijerstvo i ugostiteljstvo i Prevoz i skladištenje* u 2017. godini dodatno je povećana za 2,9% i 1,3%. U djelatnosti *Trgovina*, koja ima najveće učešće u ukupnom ostatku duga po osnovu klasičnih kredita u sektoru preduzeća, a u kojoj je istovremeno i zabilježen snažan rast bruto dodane vrijednosti, nije zabilježen značajniji rast zaduženosti (0,1%). Budući da djelatnost *Građevinarstva* u 2017. godine nije ostvarila značajniji rast u pogledu bruto dodane vrijednosti i zaduženost preduzeća iz ove djelatnosti je stagnirala. U svim ostalim djelatnostima, zabilježeno je smanjenje ostatka duga po osnovu klasičnih kredita. Najveće smanjenje zaduženosti, u apsolutnom iznosu od 32,5 miliona KM, zabilježeno je u slučaju *Stručnih, naučnih i tehničkih djelatnosti*, čime je trend razduživanja iz prethodnih godina nastavljen. Istovremeno,

u ovoj djelatnosti zabilježena je i negativna stopa rasta bruto dodane vrijednosti. Negativna stopa rasta bruto dodane vrijednosti u slučaju *Poljoprivrede* vrlo vjerovatno je uticala i na smanjenje izloženosti bankarskog sektora prema preduzećima i iz ove djelatnosti. Posmatrajući prosječnu zaduženost preduzeća po ekonomskim djelatnostima, u 2017. nastavljen je trend povećanja prosječne zaduženosti u djelatnosti *Rudarstva* uslijed povećanja ukupnog ostatka duga, kao i nižeg broja registrovanih preduzeća u ovoj djelatnosti. Značajnije povećanje prosječne zaduženosti zabilježeno je i u slučaju *Finansijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranja*, što je isključivo posljedica većeg iznosa duga, kao i djelatnosti *Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija* u kojoj je uz povećanje iznosa duga zabilježen i manji broj privrednih subjekata. Najveći pad prosječne zaduženosti zabilježen je u djelatnosti *Poslovanja nekretninama, Poljoprivrede i Hotelijerstva i ugostiteljstva*. Kod prve dvije djelatnosti, smanjenje prosječne zaduženosti je rezultat smanjenja ukupne zaduženosti te rasta broja privrednih subjekata. U djelatnosti hotelijerstva, niža prosječna zaduženost je isključivo posljedica povećanja broja privrednih subjekata. Grafikon 5.3 prikazuje prosječnu zaduženost po preduzeću po pojedinim djelatnostima¹².

Grafikon 5.3: Prosječna zaduženost po djelatnostima u 2016. i 2017.

U 2017. godini zabilježena je i povećana potražnja sektora preduzeća za finansiranjem obrtnih sredstava

¹²Podaci o broju preduzeća su preuzeti od Agencije za statistiku BiH iz Informacije *Jedinice Statističkog poslovnog registra 30.06.2017.*, a odnose se na broj preduzeća na dan 30.06.2016. i 30.06.2017. godine.

¹³Podaci su rezultat anketnog istraživanja o stranim ulaganjima koje CBBiH provodi redovno na kvartalnoj i godišnjoj osnovi. Ovi podaci obuhvataju samo one poslovne subjekte za koje CBBiH raspolaže informacijom da imaju iznos direktnog stranog ulaganja veći od 100.000 KM i mikrokreditne organizacije u BiH.

putem revolving kredita. Prema podacima iz CRK-a, u 2017. registrovano je povećanje kako odobrenog tako i iskorištenog iznosa po osnovu revolving kredita. Stopa rasta zaduženosti po osnovu revolving kredita iznosi 7,5%, dok ukupan dug sektora preduzeća po ovoj kategoriji kredita iznosi 2,35 milijardi KM. Rastu zaduženosti po ovom osnovu, najviše su doprinijela preduzeća iz djelatnosti *Trgovine, Prerađivačke industrije, Prevoza i skladištenja i Finansijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranja*. U djelatnosti *Trgovina*, stopa rasta zaduženosti iznosi 7,1%, što uz činjenicu da je dug po osnovu klasičnih kredita stagnirao, sugerise da su preduzeća iz ove djelatnosti tokom 2017. godine imala veće potrebe za finansiranjem obrtnih, a ne stalnih sredstava. U većini djelatnosti u kojima je zabilježen rast duga po osnovu revolving kredita, zabilježen je istovremeno i rast klasičnih kredita, što upućuje na zaključak da se kreditna potražnja u ovim djelatnostima polako oporavlja. Izuzetak su preduzeća koja spadaju u grupu *Stručne, naučne i tehničke djelatnosti*, kod kojih je veći iskorišten iznos po osnovu revolving kredita praćen značajnijim smanjenjem duga po osnovu klasičnih kredita. U djelatnosti *Poljoprivrede* uz smanjenja duga po osnovu klasičnih kredita zabilježeno je i smanjenje duga po osnovu revolving kredita te je pad ekonomske aktivnosti u ovoj djelatnosti u 2017. praćen i padom kreditne aktivnosti. Značajnije smanjenje ostatka duga po osnovu revolving kredita zabilježeno je i u djelatnostima: *Snabdijevanje vodom, uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom i sanacija okoliša, Rudarstvo i Građevinarstvo*, u kojima je registrovano smanjenje duga po osnovu revolving kredita od 4,5%, 2,9% i 1,3% respektivno.

Zaduženost privrednih subjekata u BiH prema inostranstvu tokom 2017. godine blago je smanjena.

Jedan dio privrednih subjekata u BiH potrebe za finansiranjem svog poslovanja realizuje i putem direktnog zaduživanja u inostranstvu, a u 2017. godini, prema preliminarnim podacima, registrovana je pojava njihovog razduživanja prema inostranim kreditorima. Prema podacima CBBiH, zaduženost privrednih subjekata prema inostranstvu, uključujući i djelatnost finansijskog posredovanja, na kraju 2017. godine iznosi 7,77 milijardi KM, što je za 102,1 milion KM (1,3%) manje u odnosu na prethodnu godinu. Kada se isključi djelatnost finansijskog posredovanja, zaduženost privrednih subjekata iznosi 4,67 milijardi KM i u odnosu na prethodnu godinu takođe je manja za 1,3%. Detaljan pregled nevladinog vanjskog duga prema NACE 2 klasifikaciji djelatnosti dužnika dat je u tabeli A8. u Statističkom dodatku¹³. Posmatrano prema

djelatnostima, najznačajniji doprinos razduživanju domaćih privrednih subjekata prema inostranstvu, registrovan je u djelatnostima: *Trgovina na veliko, Proizvodnja ostalih nemetalnih proizvoda i Arhitektonske i inženjerske djelatnosti*. Značajniji rast inostranog duga tokom 2017. godine zabilježen je u djelatnostima: *Proizvodnja baznih metala, Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda i Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica*.

Zahvaljujući oporavku ekonomske aktivnosti, nižim troškovima kreditiranja i smanjenju kreditnog rizika, zabilježen je veći iznos novoodobrenih kreditnih plasmana sektoru nefinansijskih preduzeća. Tokom 2017. godine, sektoru nefinansijskih preduzeća od strane komercijalnih banaka u BiH odobreno je 4,18 milijardi KM klasičnih kredita, što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja rast od 17,6% odnosno u apsolutnom iznosu rast od 625,2 miliona KM. Ovo povećanje iznosa novoodobrenih kredita rezultat je gotovo podjednakog rasta vrijednosti novoodobrenih kratkoročnih i dugoročnih kredita u 2017. godini. Ujedno, ovo je i prva godina od 2012. u kojoj je, uz rast dugoročnih, zabilježen i rast novoodobrenih kratkoročnih kredita. U 2017. godini odobreno je 2,52 milijarde KM dugoročnih kredita, što je za 316,4 miliona KM (14,4%) više u odnosu na prethodnu godinu. Istovremeno, odobreno je i 1,67 milijardi kratkoročnih kredita, što predstavlja rast od 308,8 miliona KM (22,7%) u odnosu na godinu ranije. Kod većine banaka u sistemu zabilježen je rast novoodobrenih plasmana, a izuzetak je devet banaka koje su imale niži obim plasiranih kredita u 2017. u odnosu na prethodnu godinu. Kod većine banaka koje su imale niži obim plasmana u 2017. godini, uzrok je smanjenje plasiranih dugoročnih kredita. Najveći doprinos rastu, kao i prethodnih godina, dali su novoodobreni dugoročni krediti u kategoriji preko jedan milion eura, i koji su u odnosu na prethodnu godinu veći za 30,2%. Posmatrano po valutnoj strukturi, u 2017. godini 55,3% kredita plasirano je u domicilnoj valuti, odnosno 2,32 milijarde KM. Ovo je u najvećoj mjeri rezultat promjena u strukturi pasive komercijalnih banaka u kojoj se smanjuje učešće stranih izvora u korist izvora u domicilnoj valuti.

Posmatrajući strukturu klasičnih kredita u sektoru preduzeća prema ugovorenoj ročnosti i dalje prevladavaju dugoročni krediti s udjelom od 90,5%. Prema podacima iz CRK-a, u 2017. godini nastavljen je trend smanjenja udjela kredita s ugovorenom ročnošću preko deset godina, kao i kredita s ugovorenom ročnošću do jedne godine. Udio kredita s ugovorenom ročnošću do jedne godine iznosi 9,5% i manji je za 1,2 procentna poena, odnosno u apsolutnom iznosu za 61,9 miliona KM u odnosu na 2016 (tabela 5.1). Ovo je jedina kategorija kredita, posmatrano prema ugovorenoj

ročnosti, u kojoj je registrovano smanjenje ostatka duga u nominalnom iznosu u odnosu na prethodnu godinu. U strukturi dugoročnih kredita, najveće učešće i dalje imaju krediti s ugovorenom ročnošću od 5 do 10 godina (41,8%) i u odnosu na prethodnu godinu njihovo učešće je veće za 0,8 procentnih poena. Kao i prethodnih godina, nastavljen je trend smanjenja učešće kredita s ugovorenom ročnošću preko 10 godina, iako je u 2017. godini došlo do neznatnog povećanja u apsolutnom iznosu ove kategorije kredita.

Tabela 5.1 : Krediti preduzećima, ročna i valutna struktura ostatka duga

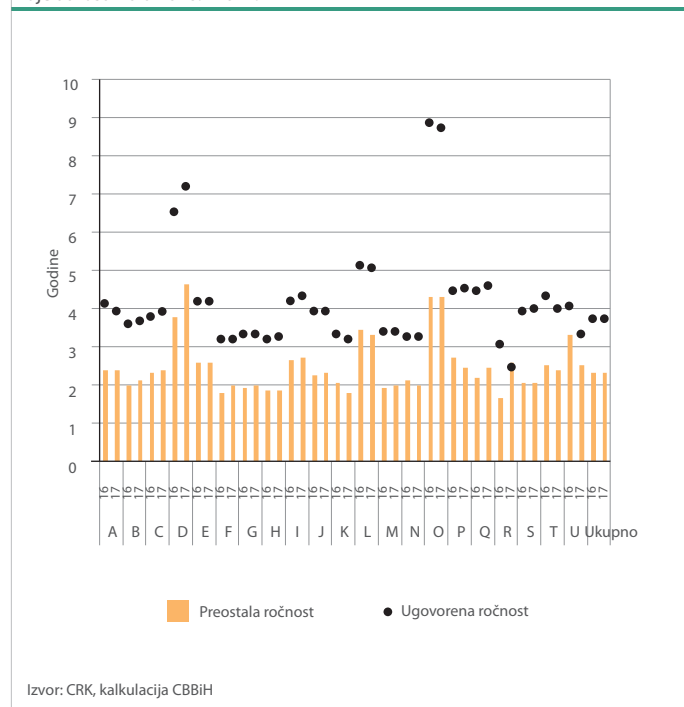
u hiljadama KM

Ročnost	Ostatak duga i dospjela nenaplaćena glavnica					
	BAM	Kreditu u stranoj valuti i kreditu s valutnom klauzulom				
		EUR	CHF	USD	KWD	UKUPNO
do 1 godine	467.299	145.727	0	89.570	0	702.596
1 do 3 godine	534.586	564.223	0	0	2.199	1.101.007
3 do 5 godina	521.478	842.227	622	0	507	1.364.834
5 do 10 godina	824.563	2.280.765	264	0	1.162	3.106.754
preko 10 godina	286.838	865.077	997	551	47	1.153.510
UKUPNO	2.634.765	4.698.018	1.882	90.121	3.915	7.428.701

Izvor: CRK

Prosječna ugovorena ročnost klasičnih kredita, prema podacima CRK-a, u 2017. iznosi 3,7 godina, dok prosječno dospijeće kredita na kraju 2017. iznosi 2,3 godine (grafikon 5.4).

Grafikon 5.4: Ugovorena i preostala ročnost klasičnih kredita po djelatnostima u 2016. i 2017.

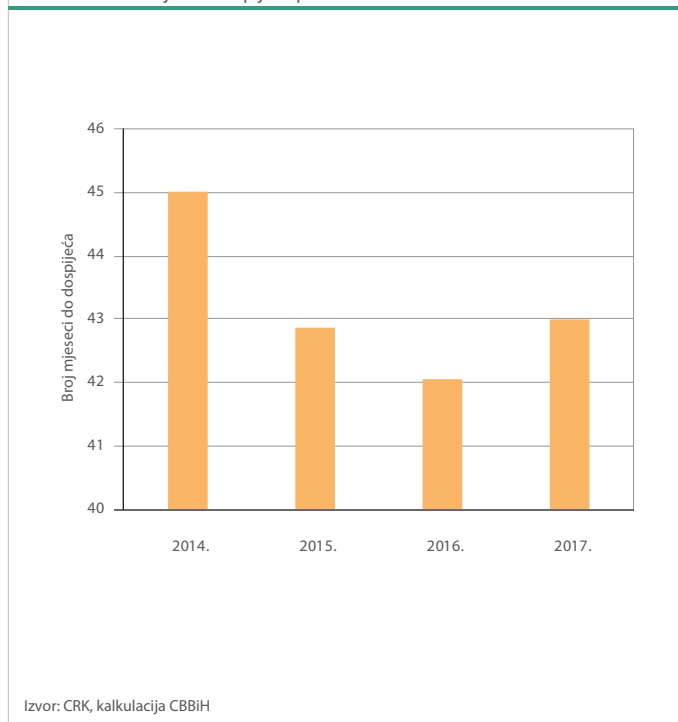

U odnosu na prethodnu godinu prosječna ročnost klasičnih kredita u sektoru preduzeća je produžena.

Ugovorena ročnost klasičnih kredita u 2017. duža je za 0,04 godine, a preostalo dospijeće za 0,01 godinu. Posmatrajući prosječnu ročnost prema ekonomskim djelatnostima, najduža ugovorena kao i preostala ročnost na kraju 2017. godine zabilježena je u djelatnostima: *Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija i Javna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje*. U 2017. godini, u djelatnosti *Proizvodnje i snabdijevanja električnom energijom* zabilježeno je i najveće produženje u odnosu na prethodnu godinu kako ugovorene ročnosti tako i prosječnog roka do dospijeća. U ovoj djelatnosti ugovorena ročnost je duža za 0,63 godine, a preostalo dospijeće za 0,81 godinu. Najznačajnije smanjenje ugovorene i preostale ročnosti registrovano je u djelatnosti *Finansijskog posredovanja (K)* i *Poslovanja s nekretninama (L)*. U djelatnosti *Finansijskog posredovanja* ugovorena ročnost kraća je za 0,14 godina, a preostalo dospijeće za 0,29 godina, dok su u slučaju djelatnosti *Poslovanja s nekretninama* i ugovoreno i preostalo dospijeće kraće za 0,12 godina. U djelatnosti *Poljoprivrede* ugovorena ročnost je smanjena za 0,14 godina, dok se preostalo dospijeće nije promijenilo. U ostalim djelatnostima nije bilo značajnijih promjena u pogledu prosječnog dospijeća. Prosječno ponderirano dospijeće kredita¹⁴ u sektoru preduzeća izračunato prema preostaloj ročnosti na kraju 2017. godine iznosi 42,98 mjeseci i u odnosu na prethodnu godinu duže je za 9,3 mjeseci. Ponderirano preostalo dospijeće duže je od preostalog dospijeća izračunatog kao jednostavni prosjek dospijeća po svim kreditima, potvrđujući pretpostavku da krediti s većim ostatkom duga imaju i duže preostalo dospijeće.

U 2017. godini u valutnoj strukturi potraživanja bh. banaka od sektora preduzeća povećalo se učešće kredita u domicilnoj valuti te je u odnosu na prethodnu godinu izloženost valutnom riziku smanjena. Uzimajući u obzir da je najveći dio duga korporativnog sektora denominovan u domicilnoj valuti i euru kao sidrenoj valuti u aranžmanu valutnog odbora, valutni rizik u postojećim okolnostima ne predstavlja značajan izvor rizika koji bi mogao dovesti do većih poremećaja u poslovanju bh. preduzeća ili ugroziti značajnije stabilnost finansijskog sistema. Međutim, ne treba zanemariti činjenicu, kao što je ranije rečeno, da se dio preduzeća direktno zadužuje u inostranstvu, ali kako ne postoje podaci o valutnoj strukturi ovog dijela duga, valutni rizik za ovaj dio duga nije moguće procijeniti.

Grafikon 5.5: Prosječno dospijeće po kreditima

Ukoliko je i ovaj dio duga u najvećoj mjeri denominovan u euro valuti, izloženost valutnom riziku ne bi trebala biti značajnije promijenjena. S druge strane, ukoliko postoji značajniji dio duga koji je denominovan u drugim valutama osim eura, tada je valutni rizik u sektoru preduzeća potcijenjen. Najveći dio duga preduzeća po osnovu klasičnih kredita i dalje je denominovan u euru te je na kraju 2017. godine 63,2% ukupnih potraživanja banaka od sektora preduzeća plasirano ili indeksirano u euro valuti. U odnosu na prethodnu godinu, njihovo učešće je smanjeno za 92 bazna poena. Istovremeno, povećano je učešće kredita odobrenih u domicilnoj valuti za 45 baznih poena te je na kraju 2017. ostatak duga po osnovu ovih kredita činio 35,5% ukupne zaduženosti sektora preduzeća. Učešće duga denominovanog u ostalim valutama gotovo je zanemarivo (ispod 1,3%) i ne može predstavljati ozbiljniju prijetnju po finansijsku stabilnost. Povećanje udjela kredita u domicilnoj valuti posljedica je blagog smanjenja ostatka duga u onim djelatnostima koje imaju značajnu izloženost prema euro valuti, kao i intenzivnijeg plasiranja kredita u KM tokom 2017. godine. Posmatrano po kategorijama ročnosti, i dalje je u kategoriji ročnosti do jedne godine najveći dio duga denominovan u domicilnoj valuti, dok u svim ostalim kategorijama ročnosti najveći dio duga je denominovan u euru. Posmatrano po djelatnostima, smanjenje valutnog rizika

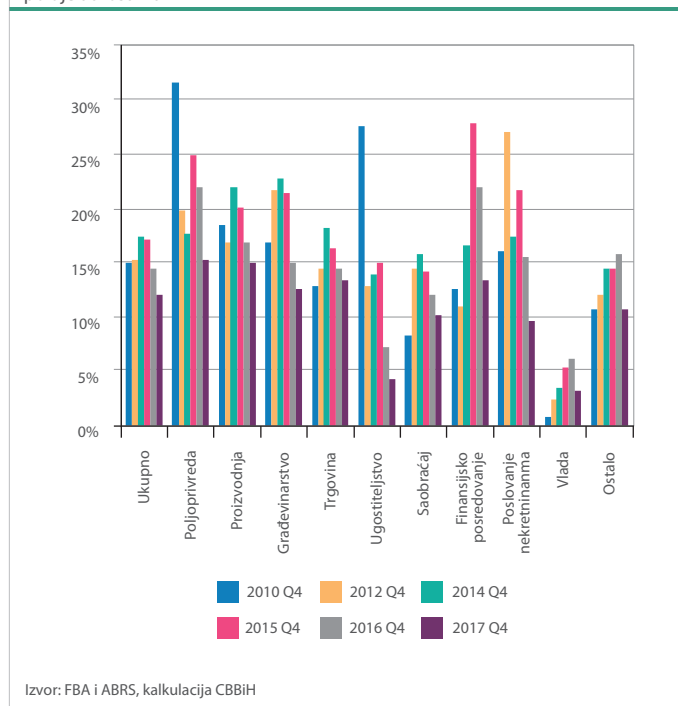
¹⁴Prilikom računanja prosječnog dospijeća kredita korišteni su podaci o kreditima koje komercijalne banke dostavljaju u Centralni registar kredita kod CBBiH na kraju godine. Prosječno dospijeće kredita na kraju svake godine izračunato je kao ponderirani prosjek preostalog dospijeća, gdje je kao ponder korišten ostatak duga po svakom pojedinačnom kreditu.

registrovano je u djelatnostima: *Poljoprivreda; Snabdijevanje vodom, uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša; Hotelijerstvo i ugostiteljstvo i Stručne, naučne i tehničke djelatnosti*, u kojima je u 2017. godini zabilježeno povećanje učešća kredita u domicilnoj valuti. Povećanje valutne izloženosti u odnosu na prethodnu godinu zabilježeno je u djelatnostima: *Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija; Informacije i komunikacije; Finansijsko posredovanje; Rudarstvo i Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti*. U ostalim djelatnostima nije bilo značajnijih promjena u pogledu valutne izloženosti. Tabela A.6 u Statističkom dodatku prikazuje valutnu strukturu duga po ekonomskim djelatnostima.

Kreditni rizik korporativnog sektora u 2017. godini je smanjen, iako i dalje postoji relativno visok nivo nekvalitetnih kredita ovog sektora u bilansima banaka.

Udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima sektoru preduzeća na kraju 2017. godine iznosio je 12,3%. Trend smanjenja nekvalitetnih kredita u sektoru preduzeća prisutan je u posljednje dvije godine, a u 2017. godini zabilježeno je značajno smanjenje udjela nekvalitetnih kredita od 2,3 procentna poena u odnosu na prethodnu godinu. U nominalnom iznosu nekvalitetni krediti manji su za 122,9 miliona KM. Nekoliko je faktora koji su uticali na smanjenje nivoa nekvalitetnih kredita u sektoru preduzeća. Oporavak ekonomske aktivnosti i povoljna struktura rasta, odnosno nominalni rast bruto dodane vrijednosti zabilježen u većini ekonomskih djelatnosti, jedan je od faktora koji su doveli do smanjenja nekvalitetnih kredita u sektoru preduzeća. Takođe, i oporavak kreditne aktivnosti u sektoru preduzeća i niže kamatne stope uticali su na smanjenje udjela nekvalitetnih kredita u kreditnom portfoliju sektora preduzeća. Pored toga, i individualne aktivnosti većine banaka na tržištu u pogledu efikasnijeg upravljanja nekvalitetnim kreditima, odnosno aktivnosti usmjerene ka efikasnijoj naplati, restrukturisanju te djelimičnom otpisu dugova rezultirali su nižom vrijednošću nekvalitetnih kredita na kraju 2017. godine. Kao posljedica prethodno navedenog, kod većine banaka u sistemu zabilježen je niži nivo kreditnog rizika povezanog sa sektorom preduzeća. Samo kod šest banaka zabilježeno je povećanje udjela nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima odobrenim korporativnom sektoru, ali se jačanje kreditnog rizika ne može smatrati sistemskim. Posmatrajući kvalitet kreditnog portfolija po djelatnostima, u svim grupama ekonomskih djelatnosti registrovano je smanjenje nekvalitetnih kredita tokom 2017. godine i u nominalnom i u procentualnom iznosu (grafikon 5.6).

Grafikon 5.6: Učešće nekvalitetnih u ukupnim kreditima preduzećima, po djelatnostima

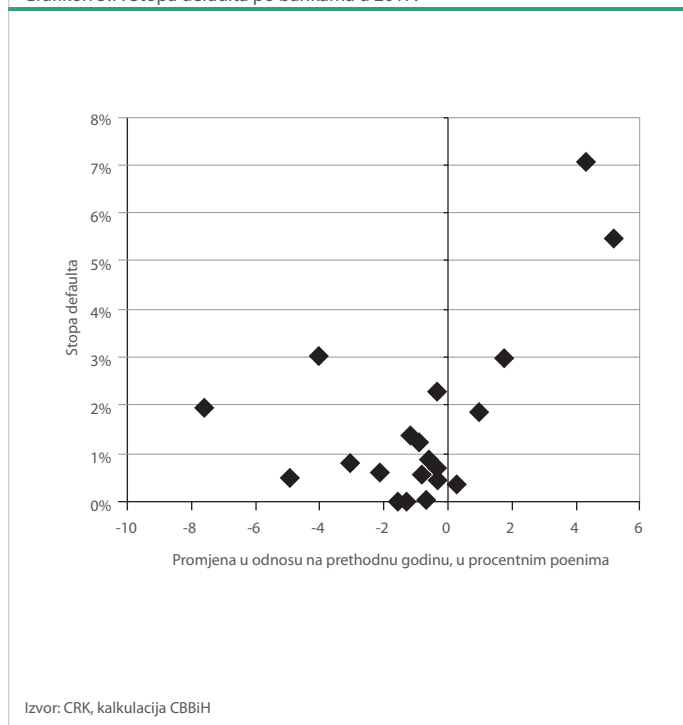
Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

Iako je u 2017. u djelatnosti *Poljoprivrede* registrovan i nominalni i realni pad bruto dodane vrijednosti, to se nije reflektovalo na povećanje kreditnog rizika u ovoj djelatnosti, odnosno na rast nekvalitetnih kredita. Omjer nekvalitetnih prema ukupnim kreditima manji je za 6,7 procentnih poena u odnosu na prethodnu godinu, što je uz djelatnost *Finansijskog posredovanja* (8,5 p.p.) i *Poslovanja nekretninama* (5,9 p.p.) ujedno i najveće procentualno smanjenje udjela nekvalitetnih u ukupnim kreditima u sektoru preduzeća. Značajno smanjenje udjela NPL-ova (-2,7%) registrovano je i u djelatnosti *Građevinarstva*, iako je realni rast bruto dodane vrijednosti ostvaren u ovoj djelatnosti gotovo zanemariv. U djelatnostima koje imaju najveći udio u generisanju bruto dodane vrijednosti, *Trgovina* i *Prerađivačka industrija*, takođe je registrovan pad udjela nekvalitetnih kredita uslijed jačanja domaće potrošnje i ubrzanja privredne aktivnosti i rasta proizvodnje. Budući da visok nivo nekvalitetnih kredita otežava kreditiranje sektora preduzeća, jer podrazumijeva njihovu smanjenu sposobnost za otplatu dugova, a istovremeno ograničava kapitalne i operativne sposobnosti banaka za plasman kreditnih sredstava, njihovim daljnim padom stvaraju se pretpostavke za dalji oporavak kreditne aktivnosti kao i ubrzanje privrednog i ekonomskog rasta.

Pored nižeg udjela nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima, u sektoru preduzeća u 2017. godini je registrovana i niža stopa defaulta u odnosu na prethodnu godinu. Na nivou bankarskog sistema, u sektoru preduzeća

stopa defaulta u 2017. godini iznosila je 1,28%, što je za 1,1 procentni poen manje u odnosu na prethodnu godinu. Stopa se kretala u rasponu od gotovo zanemarivih 0,003% do maksimalnih 7,1%. Većina banaka u sistemu imala je nižu stopu defaulta u odnosu na prethodnu godinu, a izuzetak je pet banaka koje su u 2017. godini imale višu stopu defaulta. Kod dvije banke veća stopa defaulta odrazila se i na povećanje udjela NPL-a u ukupnim kreditima, dok kod ostale tri banke povećanje stope defaulta nije uticalo na povećanje nivoa nekvalitetnih kredita.

Grafikon 5.7: Stopa defaulta po bankama u 2017.

Trend snižavanja kamatnih stopa na novoodobrene kredite u sektoru nefinansijskih preduzeća nastavljen je i tokom 2017. godine. Prema podacima CBBiH, cijena finansiranja nefinansijskih preduzeća na domaćem bankarskom tržištu tokom 2017. godine prosječno je iznosila 4,39%. U odnosu na kraj 2016. godine, prosječna ponderisana kamatna stopa u sektoru nefinansijskih preduzeća tokom 2017. godine niža je za 79 baznih poena. Izuzev jedne banke, kod svih ostalih u sistemu, registrovan je pad prosječne kamatne stope po kojoj su odobravani krediti nefinansijskim preduzećima. Prosječna kamatna stopa kretala se u rasponu od 3,4% do 8,6%, pri čemu je donja granica ovog raspona niža u odnosu na 2016. godinu za 70 baznih poena, dok je gornja granica u odnosu na prethodnu godinu viša za 13 baznih

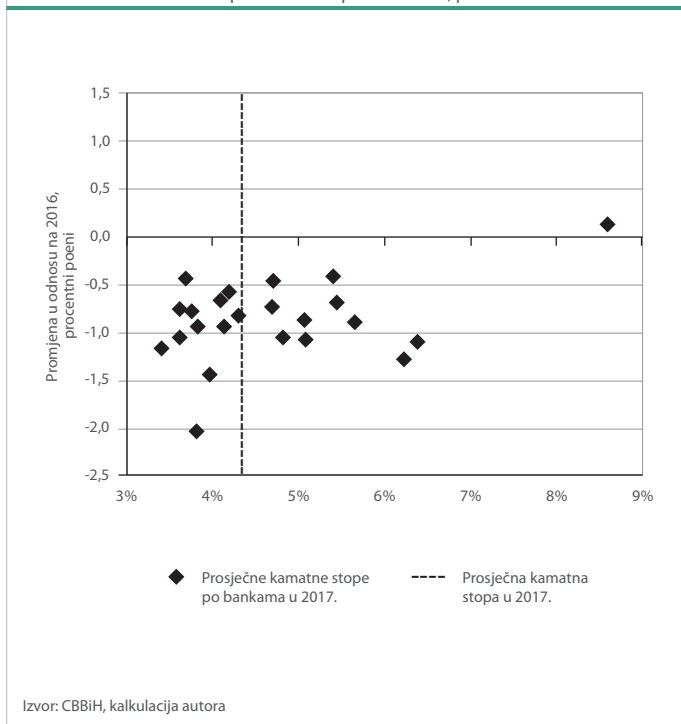
poena. Najznačajnije smanjenje kamatnih stopa zabilježeno je uglavnom kod onih banaka koje su u prethodnim godinama imale više kamatne stope u odnosu na prosjek sistema.

Uz to, značajno smanjenje kamatnih stopa registrovano je i kod banaka koje pretendiraju da uđu u grupu tržišnih lidera u korporativnom segmentu, odnosno kod banaka koje nastoje zadržati pozicije tržišnih lidera. Rast prosječne kamatne stope zabilježen je samo kod jedne manje banke koja svojom politikom kamatnih stopa ne može uticati na promjenu dominirajućeg trenda na bh. bankarskom tržištu. Pad kamatnih stopa na domaćem bankarskom tržištu refleksija je nekoliko faktora, prvenstveno povoljnih finansijskih uslova na međunarodnim tržištima i pada troškova finansiranja banaka, uslijed još uvijek niskih kamatnih stopa na međunarodnim tržištima novca. Pad kamatnih stopa, takođe, može se pripisati i jačoj konkurenciji između banaka na domaćem bankarskom tržištu kao i njihovoj visokoj likvidnosti. Takođe, i konstantni rast domaćih depozita, uz kontinuirano niže pasivne kamatne stope, povoljno se reflektira na kretanje kamatnih stopa. Uz sve navedeno, i nastavak trenda smanjenja nekvalitetnih kredita u sektoru preduzeća pozitivno je djelovao na pad kamatnih stopa. Prosječne ponderisane kamatne stope na novoodobrene kredite u KM i kredite indeksirane u stranoj valuti u sektoru nefinansijskih preduzeća tokom 2017. godine bile su na najnižem nivou od 2012. godine¹⁵. Tokom 2017. godine, prosječna kamatna stopa na novoodobrene kredite u KM iznosila je 4,32%, što predstavlja pad od 90 baznih poena u odnosu na prethodnu godinu. Prosječna kamatna stopa na novoodobrene kredite indeksirane u stranoj valuti (najčešće u EUR valuti), takođe je smanjena u odnosu na prethodnu godinu sa 5,17% na 4,48%. Većina banaka u sistemu ima nešto više prosječne kamatne stope na kredite odobrene u domicilnoj valuti, što implicira da, bez obzira na fiksni tečaj KM prema euru, banke u svojim poslovnim politikama percipiraju postojanje valutnog rizika.

Izloženost kamatnom riziku sektora nefinansijskih preduzeća i dalje je vrlo visoka, a tokom 2017. godine dodatno je i povećana, budući da je u odnosu na prethodnu godinu povećan udio kredita s varijabilnom kamatnom stopom. Imajući u vidu aktuelna kretanja na međunarodnim finansijskim tržištima i promjene u monetarnim politikama vodećih centralnih banaka, mogućnost materijalizacije kamatnog rizika uslijed rasta kamatnih stopa u sektoru nefinansijskih preduzeća i dalje je veoma visoka.

¹⁵CBBiH od 2012. godine podatke o aktivnim kamatnim stopama kompilira u skladu s metodologijom kamatnih stopa koju primjenjuju zemlje eurozone, zasnovane na regulativama Evropske centralne banke. Statistika kamatnih stopa CBBiH služi kao izvor podataka za kalkulaciju prosječne ponderisane kamatne stope na novoodobrene kredite u KM i kredite indeksirane u stranoj valuti u sektoru nefinansijskih preduzeća, a za potrebe analiza u ovom poglavlju, izračun prosječne ponderisane kamatne urađen je samo za period u kome se primjenjuje važeća statistika kamatnih stopa.

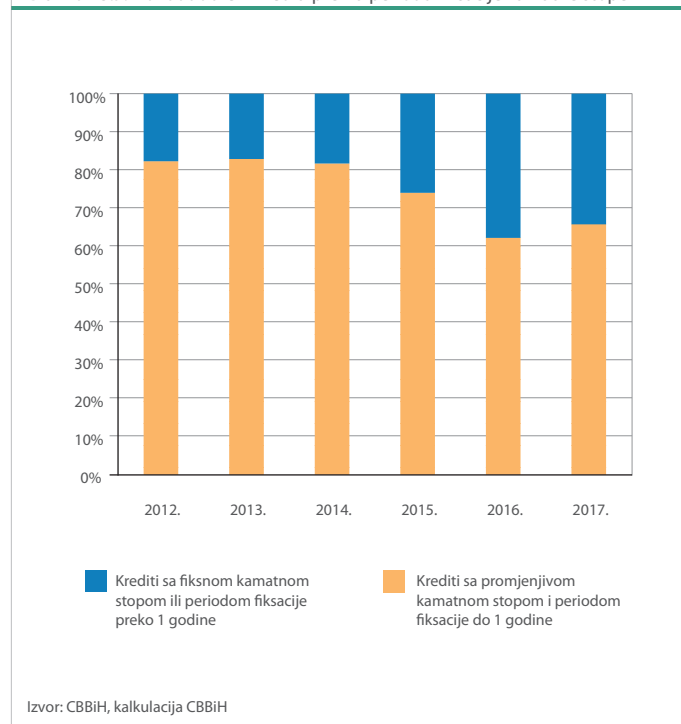
Grafikon 5.8: Kamatne stope na kredite preduzećima, po bankama

Tokom 2017. godine zaustavljen je višegodišnji trend pada udjela novoodobrenih kredita s promjenjivom kamatnom stopom, odnosno inicijalnim periodom fiksacije kamatne stope do jedne godine i u odnosu na prethodnu godinu, njihov udio u ukupnim novoodobrenim kreditima veći je za 3,9%. U strukturi novoodobrenih kredita u 2017. godini, udio kredita s promjenjivom kamatnom stopom, odnosno inicijalnim periodom fiksacije kamatne stope do jedne godine iznosi 66% (grafikon 5.8). Uporedo s tim, smanjen je udio novoodobrenih kredita s inicijalnim periodom fiksacije kamatne stope u periodu od 1 do 5 godina sa 20,6% na 18,9%, kao i udio

novoodobrenih kredita s inicijalnim periodom fiksacije kamatne stope u periodu preko 5 godina sa 17,3% na 15,2%. Kod novoodobrenih kredita u domicilnoj valuti, najveći iznos (70,6%), odobren je s promjenjivom kamatnom stopom, odnosno inicijalnim periodom fiksacije kamatne stope do 1 godine, dok udio novoodobrenih kredita s promjenjivom kamatnom stopom u periodu od 1 do 5 godina iznosi 19,4% i udio kredita s promjenjivom kamatnom stopom u periodu preko 5 godina sa 9,9%. Slično je i kod kredita s valutnom klauzulom, gdje je tokom 2017. godine 60,2% kredita odobreno inicijalnim periodom fiksacije kamatne stope do jedne godine.

Grafikon 5.9: Novoodobreni krediti prema periodu fiksacije kamatne stope

6. Finansijski posrednici

Snažniji ekonomski oporavak u međunarodnom okruženju i umjereni rast ekonomske aktivnosti u zemlji povoljno su uticali na jačanje stabilnosti i oporavak poslovanja finansijskog sistema u BiH. Ukupna aktiva finansijskih posrednika tokom 2017. godine nastavila je bilježiti rast, pri čemu i dalje dominantan uticaj na porast aktive ima bankarski sektor (tabela 6.1). Kao rezultat blagog oporavka poslovanja u pojedinim segmentima, sektor nebankarskih finansijskih institucija takođe bilježi rast aktive, ali je i dalje slabo razvijen, zbog čega kontinuirano bilježi smanjenje učešća u ukupnoj aktivni finansijskih posrednika. Najveći i najznačajniji segment nebankarskog finansijskog sektora jesu društva za osiguranje i reosiguranje, koja su i u 2017. godini nastavila postepeno povećavati učešće u ukupnoj aktivni finansijskih posrednika. Kao rezultat blagog smanjenja rizika, zabilježena su pozitivna

kretanja u mikrokreditnom sektoru te je nakon dužeg vremenskog perioda i ovaj sektor povećao udio u ukupnoj aktivni finansijskih posrednika. Takođe, tokom 2017. godine zabilježeno je povećanju ukupne vrijednosti neto imovine investicijskih fondova. Istovremeno, kao rezultat smanjenja broja društava koja posluju u lizing sektoru zabilježena je snažnija kontrakcije bilansne sume lizing sektora te se može zaključiti da ovaj sektor sve više gubi na značaju. Na tržištu kapitala zabilježen je pad prometa drugu godinu zaredom. Najveći obim prometa na domaćem tržištu kapitala još uvijek se ostvaruje u segmentu instrumenata duga na primarnom tržištu. Osim komercijalnih banaka, koje su većinom orijentisane ka tržištu vladinog duga, veći institucionalni investitori gotovo i da nisu prisutni na tržištu kapitala.

Tabela 6.1: Vrijednost imovine finansijskih posrednika

	2015.		2016.		2017.	
	Vrijednost, milioni KM	Učešće, %	Vrijednost, milioni KM	Učešće, %	Vrijednost, milioni KM	Učešće, %
Banke 1)	23.737	87,5	25.014	87,8	27.249	88,3
Lizing kompanije 1)	475	1,75	423	1,48	260	0,84
Mikrokreditne organizacije 1)	637	2,35	663	2,33	789	2,56
Investicijski fondovi 2)	824	3,04	802	2,81	847	2,74
Društva za osiguranje i reosiguranje 3)	1.465	5,40	1.578	5,54	1.717	5,56
Ukupno	27.138		28.479		30.862	

1 - FBA i ABRS

2 - Komisija za vrijednosne papire FBiH i Komisija za hartije od vrijednosti RS

3 - Entitetske agencije za nadzor osiguravajućih društava

Kalkulacija CBBiH

6.1 Bankarski sektor

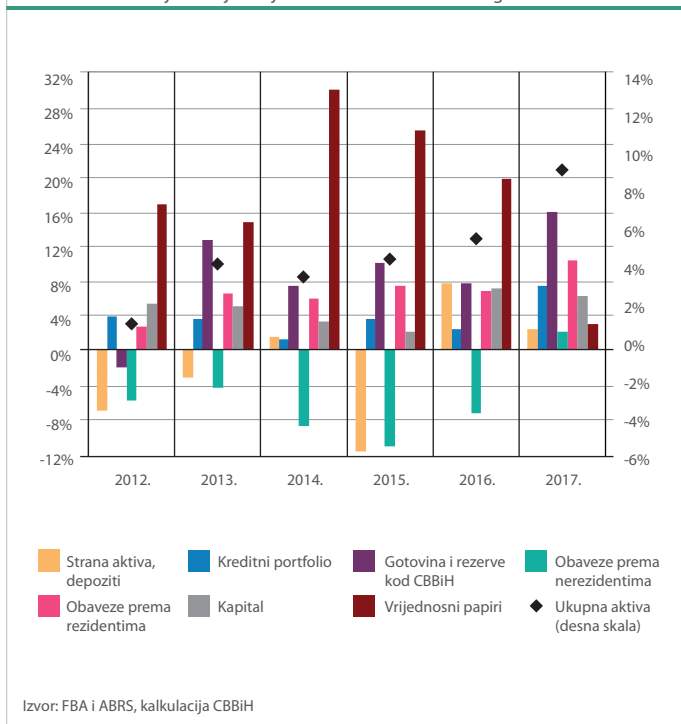
Povoljni trendovi koji su zabilježeni u bankarskom sektoru u prethodnoj godini nastavljeni su i u 2017. i u prvoj polovini 2018. godine. Bankarski sektor je dobro kapitalizovan i sve banke ispunjavaju regulatorne zahtjeve što se tiče adekvatnosti kapitala. Istovremeno, zabilježeno je poboljšanje kvaliteta aktive, rast profitabilnosti i visoka likvidnost. Uslijed nastavka pozitivnih trendova u makroekonomskom okruženju, zabilježeno je jačanje kreditne aktivnosti, naročito u sektoru nefinansijskih privatnih preduzeća. U 2017. godini usvojen je sveobuhvatan set podzakonskih akata u skladu s novim zakonskim okvirima i kriterijima Bazela II/III, čime se domaća regulativa u oblasti poslovanja i nadzora bankarskog sektora nastavila usklađivati s regulatornim okvirom Evropske unije. Pored toga, banke su od početka 2018. godine implementirale novi računovodstveni standard finansijskog izvještavanja (MSFI 9), koji podrazumijeva

da banke prilikom vrednovanja finansijskih instrumenata moraju u obzir uzimati i buduće očekivane gubitke, što bi takođe trebalo doprinijeti većoj otpornosti bankarskog sektora. I pored slabljenja rizika koji proizlaze iz realne ekonomije i bankarskog sektora, nivo nekvalitetnih kredita još uvijek je visok, naročito u sektoru nefinansijskih preduzeća, a prekomjeran kreditni rast u pojedinim bankama mogao bi rezultirati akumulacijom i materijalizacijom kreditnog rizika u narednim periodima. Ranije identifikovani rizik u sektoru stanovništva po osnovu pojačanog rasta dugoročnih nenamjenskih kredita sa slabijim kvalitetom instrumenata osiguranja trebao bi biti ublažen mjerama regulatora kojima se ograničava iznos i ročnost ove vrste kredita. Uslijed visokog nivoa kamatnog rizika kojem su izložena nefinansijska preduzeća i stanovništvo, banke su i dalje izložene potencijalnom kreditnom riziku koji može nastati ukoliko dođe

do materijalizacije kamatnog rizika u ova dva sektora. Ipak, veći oprez klijenata u vezi s preuzimanjem kamatnog rizika, koji se ogleda u sve većoj zastupljenosti kredita s fiksnom kamatnom stopom, u određenoj mjeri ublažuje pritisak na porast kreditnog rizika koji dolazi iz sektora stanovništva. U uslovima niskih kamatnih stopa, banke i dalje nastoje kompenzovati niske kamatne marže oslanjanjem na izvore prihoda po osnovu naknada i provizija, iz čega još uvijek proizlazi rizik održivosti stabilnog nivoa dobiti iz osnovne djelatnosti banaka.

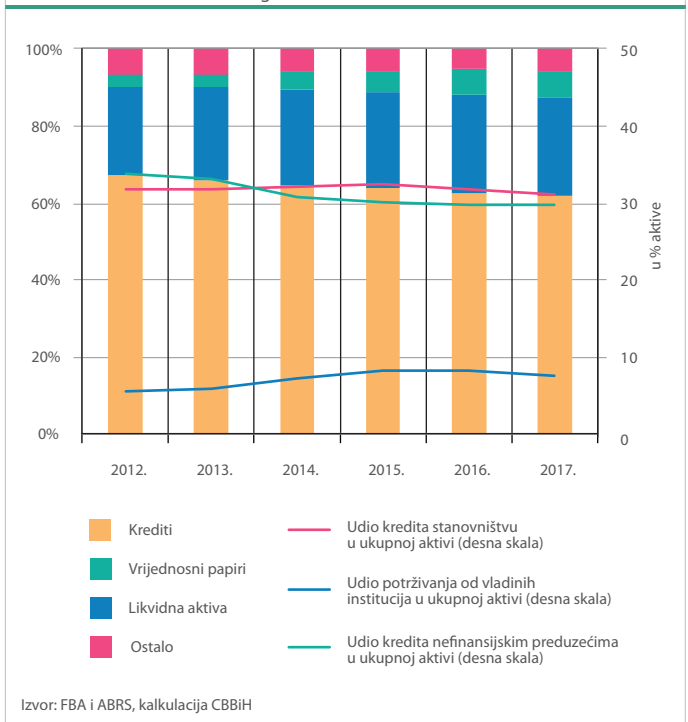
Bilansna suma bankarskog sektora na kraju 2017. godine iznosila je 27,3 milijarde KM i zabilježila je godišnji porast od 8,9%. Pozitivni trendovi u makroekonomskom okruženju koji su zabilježeni naročito u drugom dijelu godine uticali na dinamiziranje rasta bilansne sume bankarskog sektora. U 2017. godini zabilježeno je intenziviranje kreditne aktivnosti, naročito u sektoru nefinansijskih preduzeća. Takođe, nastavljen je snažan rast depozita domaćih rezidentnih sektora, a istovremeno nakon dužeg vremenskog perioda zabilježen je i porast obaveza prema nerezidentima. Efekat na rast bilansne sume imalo je i pripajanje jednog lizing društva matičnoj banci početkom trećeg kvartala 2017. godine¹⁶. Uslijed značajnog rasta depozita kraće ročnosti, nastavljen je rast svih likvidnih stavki aktive, uključujući gotovinu i sredstva na računu rezervi kod CBBiH, kao i porast depozitnih plasmana kod inostranih banaka. U 2017. godini nije došlo do značajnijeg povećanja portfolija vrijednosnih papira banaka, na šta je u najvećoj mjeri uticao manji obim zaduživanja entitetskih vlada na domaćim tržištima kapitala, koji je bio glavni generator rasta portfolija u prethodnim godinama (grafikon 6.1).

Grafikon 6.1: Promjene najvažnijih stavki bilansa bankarskog sektora

Kreditna aktivnost u 2017. godini nastavila se oporavljati i to jačim intenzitetom u odnosu na ranije godine, a kreditni rast značajno veći u odnosu na prethodnih pet godina. U toku 2017. godine banke su zabilježile rast kreditnog portfolija u iznosu od 1,2 milijarde KM, odnosno 7,2% na godišnjem nivou. Iako ukupni krediti bilježe najveći rast u nominalnom iznosu, u strukturi aktive smanjeno je njihovo učešće, čemu je u najvećoj mjeri doprinio rast likvidnih i ostalih stavki aktive bankarskog sektora. Tako je na kraju 2017. godine udio ukupnih kredita u aktivi bankarskog sektora iznosio je 66,2% i zabilježio smanjenje od jednog procentnog poena u odnosu na prethodnu godinu (grafikon 6.2). Stanje ukupnih kredita na kraju godine iznosilo je 18 milijardi KM, a od ukupnih kredita 8,5 milijardi KM ili 47,3% odnosi se na kredite stanovništvu, 8,1 milijarda KM ili 45% čine krediti privatnim nefinansijskim preduzećima, dok se na kredite vladinim institucijama odnosi 820,4 miliona KM ili 4,5%. U 2017. godini kreditna aktivnost u sektoru nefinansijskih preduzeća je intenzivirana u odnosu na prethodnu godinu i ostvarena je godišnja stopa kreditnog rasta od 8,5%. U toku godine privatnim nefinansijskim preduzećima je odobreno 4,2 milijarde KM kredita, a iznos novoodobrenih plasmana ovom sektoru veći je za 625,1 milion KM ili 17,6% u odnosu na prethodnu godinu. Sektor stanovništva bilježi kreditni rast od 6,7% na godišnjem nivou, ali je udio plasmana ovom sektoru u ukupnoj aktivi blago smanjen u odnosu na prethodnu godinu.

Grafikon 6.2: Aktiva bankarskog sektora

¹⁶Bilansna suma društva UniCredit Leasing d.o.o. Sarajevo na kraju drugog kvartala 2017. godine iznosila je 142,6 miliona KM, a pripajanje lizing društva UniCredit banci d.d. Mostar najviše se odrazilo na povećanje stanja kredita plasiranih privatnim preduzećima za oko 140 miliona KM te na povećanje kredita od nerezidenata u iznosu preko 120 miliona KM.

Zahvaljujući nastavku fiskalne konsolidacije i smanjenju javne zaduženosti, rizici koji dolaze iz sektora vlade po finansijsku stabilnost i bankarski sektor su dodatno smanjeni. Ukupna izloženost bankarskog sektora prema sektoru vlade na kraju 2017. godine iznosila je 2,04 milijarde KM i zabilježila smanjenje u iznosu od 9,4 miliona KM (0,5%) u odnosu na prethodnu godinu. Kreditni plasmani

vladinim institucijama nastavili su se smanjivati drugu godinu zaredom (-2,6%), dok je izloženost banaka po osnovu kupovine vladinih vrijednosnih papira povećana za svega 1%, što je rezultiralo smanjenjem udjela potraživanja sektora vlade u ukupnoj aktivni bankarskog sistema na nivou od 7,5% na kraju 2017. godine.

Tabela 6.2: Pojednostavljeni bilans stanja komercijalnih banaka

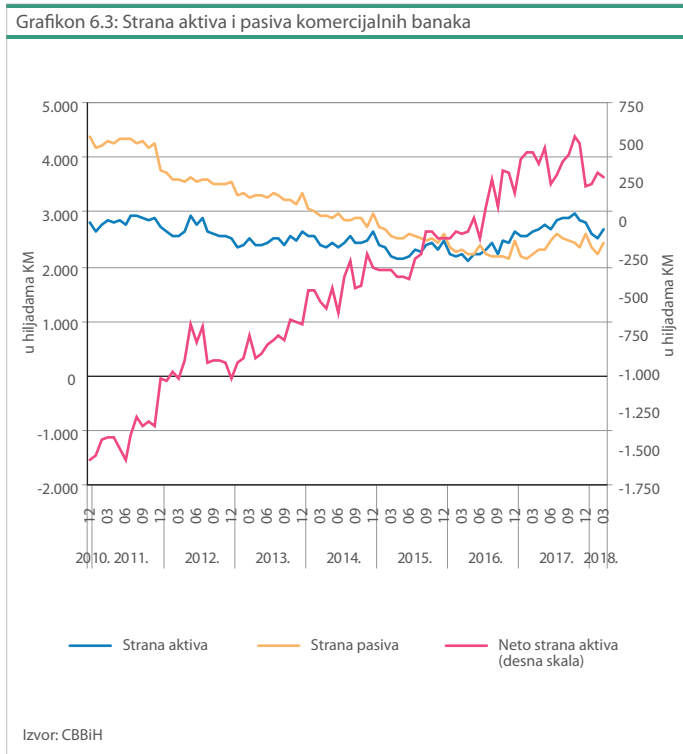
Aktiva			Pasiva		
	2016.	2017.		2016.	2017.
Novčana sredstva i depoziti kod banaka	6.737	7.362	Depoziti rezidenata	17.700	19.640
od čega:			Depoziti nerezidenata	1.487	1.556
računi rezervi kod CBBiH	4.193	4.950	Obaveze po kreditima	1.384	1.350
Vrijednosni papiri	1.791	1.845	od čega:		
Kreditni, potraživanja po poslovima lizinga i dospjela potraživanja	16.830	18.049	kreditni od nerezidenata	947	924
Ostala aktiva	1.376	1.682	Ostala pasiva	852	885
Ispravka vrijednosti	-1.720	-1.697	Kapital	3.591	3.817
UKUPNO	25.014	27.249	UKUPNO	25.014	27.249

Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

Likvidna aktiva zabilježila je rast u 2017. godini koji je na godišnjem nivou iznosio 9,3%. Pod uticajem kontinuiranog rasta depozita domaćih rezidentnih sektora kraće ročnosti, koji je u posljednjem kvartalu dodatno bio osnažen rastom depozita od nerezidenata, sve likvidne stavke aktive bilježile su rast uključujući gotovinu u trezorima, sredstva na računima rezervi kod CBBiH i depozite kod inostranih banaka. Saldo računa rezervi zabilježio je povećanje u iznosu od 650,3 miliona KM ili 15,8% u odnosu na prethodnu godinu¹⁷. Uprkos negativnoj naknadi koju CBBiH obračunava komercijalnim bankama na višak sredstava iznad obavezne rezerve, banke su u 2017. godini povećavale viškove sredstava na računu obavezne rezerve te je na kraju godine zabilježeno povećanje viškova sredstava na računu kod CBBiH u iznosu od 445 miliona KM ili 21%. Uz rast sredstava na računu obavezne rezerve, zabilježen je rast gotovine u trezorima od 57,8 miliona KM ili 6,3% te povećanje sredstava na računima inostranih banaka u iznosu od 39,3 miliona KM ili 2,4%. Takođe, povećani su kratkoročni oročeni plasmani drugim bankama u iznosu 245,8 miliona KM.

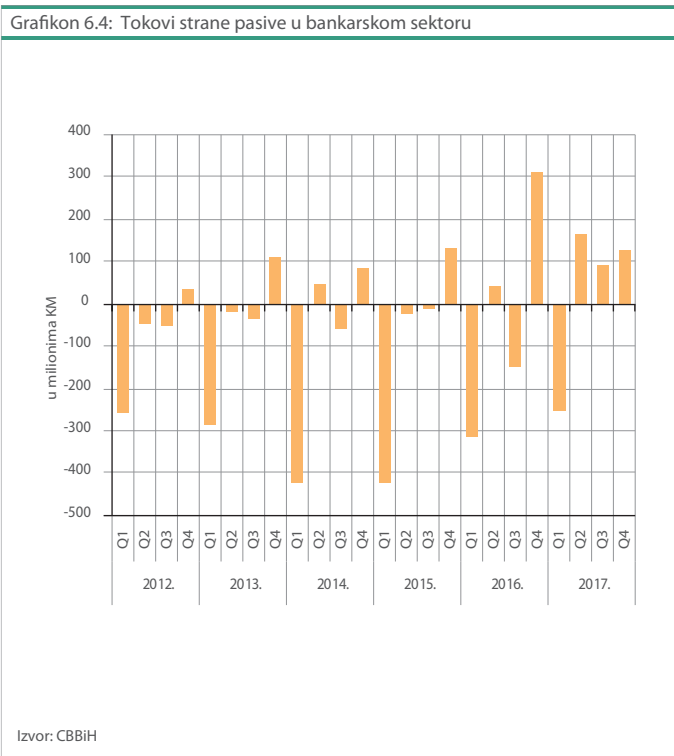
U 2017. godini zaustavljen je trend razduživanja komercijalnih banaka u BiH prema inostranstvu. Strana pasiva bankarskog sektora nakon dužeg vremenskog perioda zabilježila je porast u poređenju s krajem prethodne godine. Prema podacima CBBiH, obaveze prema nerezidentima povećane su za 113,6 miliona KM ili 4,6% u odnosu na kraj prethodne godine (grafikon 6.3). Rast strane pasive bankarskog sektora u najvećoj mjeri ostvaren je pod uticajem rasta depozita od većinskih stranih vlasnika koji je zabilježen u nekoliko banaka. Ovo bi mogao biti signal da su strani vlasnici banaka koje posluju u BiH spremni podržati aktivnije finansiranje domaćih sektora u uslovima oporavka ekonomske aktivnosti u zemlji. Istovremeno, strana aktiva komercijalnih banaka u 2017. godini nastavila je bilježiti trend rasta, uz manje oscilacije na kraju drugog i četvrtog kvartala. Uz rast depozitnih plasmana kod inostranih banaka, koji je u najvećoj mjeri uticao na rast strane aktive, na nivou bankarskog sektora zabilježen je i rast strane gotovine te vrijednosnih papira od nerezidenata. Uslijed višegodišnjeg trenda razduživanja banaka prema većinskim stranim vlasnicima i povezanim društvima, strana aktiva bankarskog sektora prvi put je zabilježila veću vrijednost od strane pasive sredinom 2016. godine, a neto strana aktiva nastavila je bilježiti pozitivne vrijednosti i tokom 2017. godine.

¹⁷Iz podataka je isključena Razvojna banka Federacije BiH.

Bankarski sektor je u 2017. godini zabilježio neto prilive u iznosu od 121,5 miliona KM (grafikon 6.4)¹⁸. Posmatrano od početka 2010. godine, kada je započeo proces razduživanja prema inostranstvu, obaveze prema nerezidentima smanjile su se za 2,73 milijarde KM. Imajući u vidu da je prosječno stanje strane pasive komercijalnih banaka u ovoj godini veće u odnosu na prethodnu godinu te da su obaveze prema nerezidentima porasle u odnosu na kraj prethodne godine, može se zaključiti da je intenzivan trend razduživanja komercijalnih banaka u BiH prema inostranstvu zaustavljen.

Izvori sredstava koji potiču od domaćih rezidentnih sektora u istom periodu porasli su za 7,65 milijardi KM, što je gotovo trostruko više u odnosu na smanjenje stranih izvora finansiranja te se može zaključiti da je supstitucija stranih izvora domaćim više nego adekvatna. Ipak, struktura domaćih izvora sa stajališta njihove stabilnosti nije u tolikoj mjeri povoljna te banke i dalje moraju raditi na osiguranju kvalitetnijih izvora u pogledu ročnosti kako domaći izvori sredstava ne bi postali limitirajući faktor budućem kreditnom rastu.

¹⁸Na grafikonu su prikazani tokovi strane pasive u bankarskom sektoru koji se odnose na povećanje i smanjenje bankarskih obaveza po osnovu kredita i depozita direktnih stranih ulagača, sestrinskih kompanija i ostalih nerezidenta.

Tekstni okvir 3: Mrežna analiza prelijevanja sistemskih rizika

Svrha analize mrežne strukture u bankarskom sektoru BiH je procjena intenziteta potencijalnih šokova uslijed međusobne povezanosti, kao i prekogranične izloženosti domaćih komercijalnih banaka. Analiza je provedena na osnovu podataka na dan 31.12.2017. godine i to u dva pravca, kao: analiza međusobnih bilansnih izloženosti 23 komercijalne banke, uz simulaciju propasti svake od njih, i analiza prekogranične izloženosti domaćih komercijalnih banaka prema bankarskom i javnom sektoru 33 zemlje¹⁹.

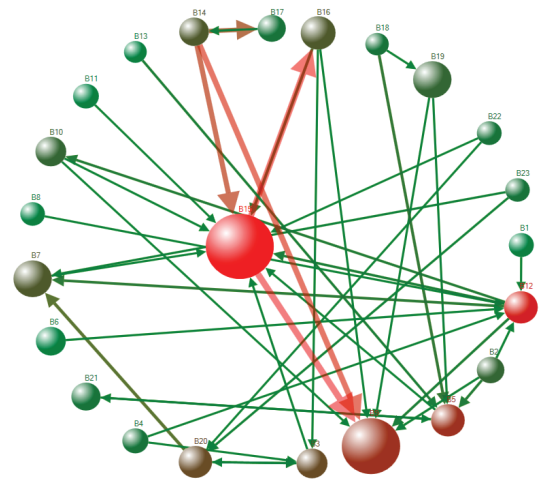
U analizi mrežne strukture fokus je na kreditnom riziku, a glavna pretpostavka u pogledu kreditnog šoka je maksimalni gubitak po osnovu neizmirenja obaveza, odnosno gubitak cjelokupnog iznosa potraživanja. Kao uslov postojanja međubankarske zaraze uzeta je situacija kada gubici prelaze dio regulatornog kapitala iznad iznosa kojim se ispunjava regulatorni minimum stope adekvatnosti kapitala. Osnovni nalaz analize predstavlja broj potkapitaliziranih banaka uslijed neizmirenja obaveza pojedinačnih banaka ili određenog stranog bankarskog sistema. Banka se smatra potkapitaliziranom u slučaju pada stope adekvatnosti kapitala ispod minimalnog regulatornog zahtjeva.

Nalazi analize međubankarske izloženosti, ukoliko se testira otpornost samo na kreditni šok, pokazuju da izloženosti na nivou sistema i rizici finansijske zaraze na domaćem međubankarskom tržištu nisu veliki. Prema podacima agencija za bankarstvo, ukupne međubankarske izloženosti komercijalnih banaka u BiH su iznosile 110,2 miliona KM, što čini 3,5% ukupnog regulatornog kapitala bankarskog sektora, odnosno svega 0,4% ukupne aktive. Mreža međubankarskih izloženosti u bankarskom sektoru BiH, prikazana na grafikonu TO 6.1, nije izrazito gusta, obzirom da su na grafikonu prikazane samo međubankarske obaveze i potraživanja na jedan određeni dan, dok prosječan obim prekonoćnih transakcija između pojedinih domaćih banaka nije bilo moguće uključiti u analizu.

Veličina krugova na grafikonu TO 6.1., koji predstavljaju banke u bankarskom sektoru BiH, određena je iznosom ukupne aktive. Iznos međubankarskih izloženosti se prikazuje kroz debljinu veza, te kroz njihovu boju, koja je prikazana u spektru od zelene do crvene.

Što su veze deblje i imaju intenzivniju crvenu boju, to su bilateralna potraživanja i obaveze između banaka veće. Boja krugova ukazuje na broj veza banke sa drugim bankama. Banke označene jačom crvenom bojom povezane su sa većim brojem banaka u domaćem bankarskom sektoru.

Grafikon TO 6.1: Mreža međubankarske izloženosti, na dan 31.12.2017.

Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

Rezultati analize su pokazali da bi jedna banka imala gubitke po osnovu nesolventnosti neke od tri banke kojima je izložena, što bi dovelo do značajnog smanjenja regulatornog kapitala, te bi njena stopa adekvatnosti kapitala pala ispod regulatornog minimuma. S obzirom na njenu veliku izloženost²⁰, banka ima izrazito visok indeks ranjivosti²¹. S druge strane, nekoliko banaka se izdvaja po višem indeksu zaraze²² u odnosu na druge banke u sektoru, što ukazuje na značajniju izloženost drugih banaka prema ovim bankama (Grafikon TO 6.2). Pomenuti nalazi odnose se na prvu iteraciju prenošenja šoka, odnosno na direktni uticaj koji bi nesolventnost neke od banaka imala na banke koje su izložene prema toj banci. U drugoj iteraciji u kojoj se ogledaju efekti indirektno izloženosti, nijedna banka nije imala gubitke koji bi doveli do pada stope adekvatnosti kapitala ispod regulatornog minimuma.

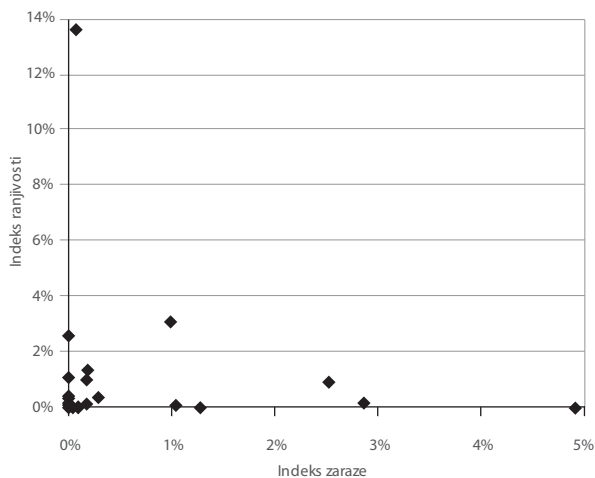
¹⁹Od ukupno 89 zemalja prema kojima su komercijalne banke u BiH bile izložene na dan 31.12.2017., u analizu su uvršteni podaci o izloženostima prema 33 zemlje, dok su potraživanja i obaveze prema ostalim zemljama bile zanemarivo male.

²⁰Prema podacima sa kraja 2017. godine, ukupna izloženost ove banke prema tri druge banke u sektoru je iznosila čak 52,6% njenog regulatornog kapitala.

²¹Indeks ranjivosti pokazuje koliko je banka osjetljiva u slučaju nesolventnosti drugih banaka, odnosno predstavlja prosječni postotak gubitka uslijed propasti svih drugih banaka u sektoru.

²²Indeks zaraze ukazuje na značaj jedne banke po ostale banke u sektoru, odnosno pokazuje koliko je prosječni postotak gubitka drugih banaka uslijed eventualne propasti ove banke.

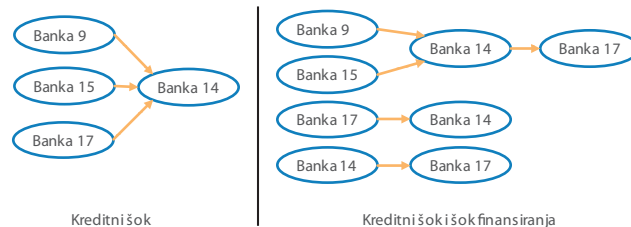
Grafikon TO 6.2: Indeks zaraze i indeks ranjivosti uslijed kreditnog šoka, po bankama, na dan 31.12.2017.

Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

Ukoliko se, pored kreditnog šoka, u mrežnu analizu uključi i šok finansiranja, te se za ovaj šok kao osnovna pretpostavka uzme gubitak po osnovu prestanka finansiranja, koje u dijelu od 50% nije moguće supstituirati, nalazi analize ukazuju da bi nesolventnost banke sa visokim indeksom ranjivosti prikazana na Grafikonu TO 6.2, uslijed kreditnog šoka, već u prvoj iteraciji prouzrokovala pad stope adekvatnosti kapitala ispod regulatornog minimuma kod jedne banke koja joj je izložena. Takođe, u slučaju nesolventnosti dvije banke, u drugoj iteraciji bi došlo do pada adekvatnosti kapitala ispod regulatornog minimuma kod jedne banke iako prema njima nema direktnu izloženost (Grafikon TO 6.3).

Grafikon TO 6.3: Rezultati mrežne analize u ovisnosti od vrste pretpostavljenog šoka

Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

Kako bi se identifikovali strani bankarski sistemi od sistemskog značaja za banke u BiH provedena je i mrežna analiza prekogranične povezanosti. Analiza prekogranične povezanosti je ukazala da veći rizik zaraze proizlazi iz prekograničnih izloženosti nego uslijed izloženosti na domaćem međubankarskom tržištu. U analizu su uključena dva šoka: kreditni šok i šok finansiranja, a pretpostavke su identične onima koje su korištene u analizi međubankarskih povezanosti²³. Rezultati analize pokazuju da bi veliki šokovi u nekoliko zemalja prema kojima banke iz BiH imaju značajne izloženosti mogli imati direktne ili indirektno efekte zaraze po bankarski sektor BiH. Preljevanje rizika iz Austrije i Njemačke ključni je rizik prekogranične finansijske zaraze po banke u BiH, dok značajne izloženosti pojedinih banaka postoje i prema Sloveniji, Italiji, Velikoj Britaniji i Hrvatskoj.

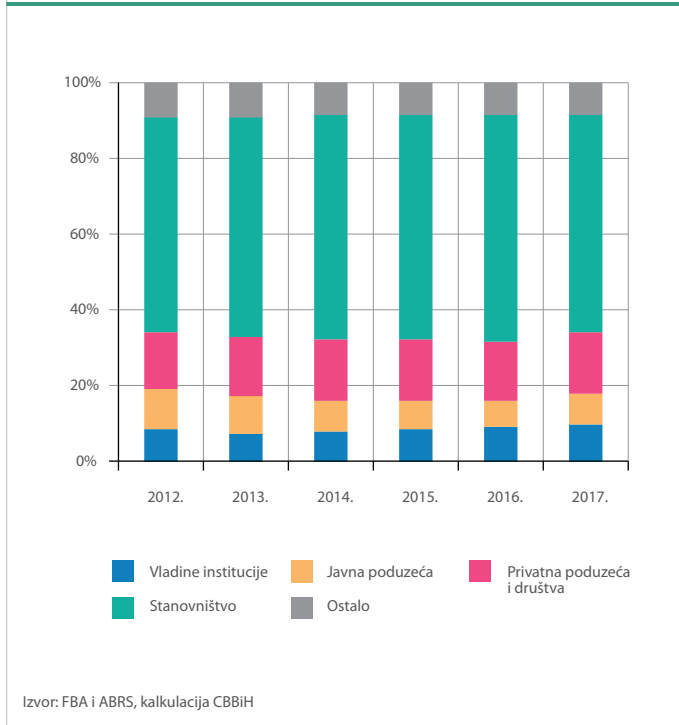
U 2017. godini nastavljen je rast depozita domaćih rezidentnih sektora, koji su na kraju godine iznosili 19,64 milijarde KM i u odnosu na kraj 2016. godine zabilježili su porast od 11%. U strukturi ukupnih depozita najznačajniji su depoziti stanovništva (grafikon 6.5). Za razliku od prethodnih nekoliko godina kada je rast depozita domaćih rezidentnih sektora dominantno bio generisan rastom depozita stanovništva, u 2017. godini rastu ukupnih depozita uz sektor stanovništva u značajnoj mjeri pridonijeli su i depoziti vladinih institucija i privatnih nefinansijskih preduzeća. Depoziti stanovništva zabilježili su najveći nominalni rast (622,7 miliona KM ili 5,7%), ali je u relativnom smislu

bio značajniji rast depozita vladinih institucija (382,2 miliona KM ili 24%), javnih nefinansijskih preduzeća (256,8 miliona KM ili 20,3%) i privatnih nefinansijskih preduzeća (492,8 miliona KM ili 17,3%). Prema podacima CBBiH, na kraju 2017. godine depoziti na transakcijskim računima i depoziti po viđenju učestvuju sa 25,7% i 25,9% u ukupnim depozitima stanovništava. Istovremeno, smanjeno je učešće dugoročnih depozita u ukupnim depozitima stanovništva s nivoa od 45,9%, koliko je iznosilo na kraju prethodne godine, na 43,8% na kraju 2017. godine. Depoziti stanovništva nastavili su višegodišnji trend rasta ponajviše zahvaljujući povećanju depozita na transakcijskim računima (322,1 milion KM ili

²³Gubitak po osnovu neizmirenja obaveza u iznosu od 100% potraživanja i gubitak po osnovu prestanka finansiranja, koje u dijelu od 50% nije moguće supstituirati.

12,5%) i depozita po viđenju (282,5 miliona KM ili 10,8%), dok je nivo oročenih depozita stanovništva u bankarskom sektoru gotovo nepromijenjen u posljednje dvije godine. Ovakvom kretanju depozita značajno doprinosi kontinuirani pad pasivnih kamatnih stopa u prethodnim periodima.

Grafikon 6.5: Sektorska struktura depozita

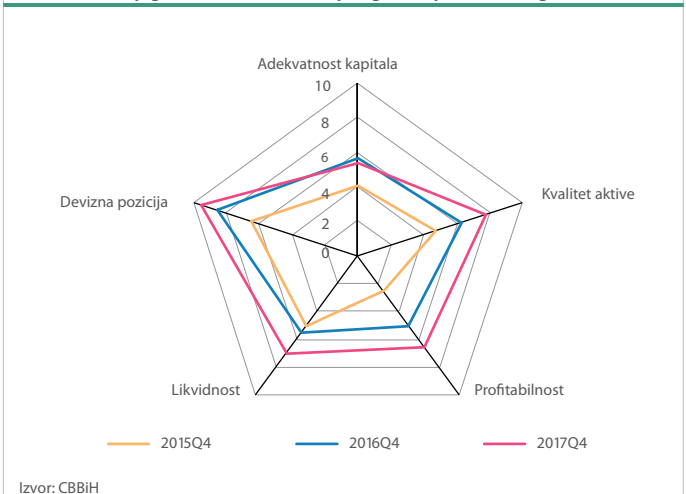
Uz niske kamatne stope i nepostojanje alternativnih oblika za sigurnije vidove investiranja, kontinuirani rast depozita na transakcijskim računima i depozita po viđenju u značajnoj mjeri doprinosi smanjenju preostale ročnosti ukupnih obaveza bankarskog sektora. Na kraju 2017. godine depoziti s rokom dospjeća od jednog do sedam dana čine preko polovine ukupnih depozita (51,3%). S druge strane, zanemarivo je mali udio depozita s rokom dospjeća preko pet godina u strukturi ukupnih depozita (tek 0,9%). Na osnovu podataka s kraja 2017. godine, depoziti s preostalom ročnosti kraćom od godinu dana čine čak 79,1% ukupnih depozita (grafikon 6.6). Kao rezultat kontinuiranog smanjenja preostale ročnosti obaveza i dalje se povećava rizik ročne transformacije kratkoročnih izvora u dugoročne plasmane.

Grafikon 6.6: Struktura ukupnih depozita po preostaloj ročnosti

Na kraju 2017. godine zabilježeno je poboljšanje gotovo svih glavnih indikatora finansijskog zdravlja te se može ocijeniti da je povećana stabilnost bankarskog sektora u odnosu na prethodnu godinu. Ocjena stabilnosti bankarskog sektora sažeta je na dijagramu indikatora finansijskog zdravlja i prikazuje promjene glavnih indikatora na osnovu kojih se ocjenjuje adekvatnost kapitala, kvalitet aktive, profitabilnost, likvidnost i devizni rizik u bankarskom sektoru (grafikon 6.7).

Grafikon 6.7: Dijagram indikatora finansijskog zdravlja bankarskog sektora

Na dijagramu su prikazane ocjene za posljednju godinu i njihove vrijednosti za period s kojim se upoređuju, odnosno za prethodne dvije godine. Ocjena stabilnosti za svaku varijablu zasnovana je na pojednostavljenoj standardizaciji nekoliko indikatora koji predstavljaju osnovu za kvantifikaciju sintetičke ocjene stepena stabilnosti različitih segmenata poslovanja bankarskog sektora. Da bi indikatori bili uporedivi, potrebno ih je prvo transformisati odnosno standardizovati, nakon čega se u zavisnosti od dobivene vrijednosti z-scora svakom indikatoru dodjeljuje ocjena u skladu s relativnim položajem u odnosu na njegovu empirijsku distribuciju. Povećanje udaljenosti od središta dijagrama za svaku varijablu, odnosno viša ocjena, ukazuje na porast stabilnosti u sistemu, dok ocjene koje su bliže središtu upozoravaju na porast rizičnosti ili smanjenje otpornosti bankarskog sektora i u skladu s tim i veću prijetnju stabilnosti.

Za razliku od 2015. godine kada su ocjene indikatora ukazivale su na povećane rizike koji su proizašli iz visokog nivoa nekvalitetnih kredita u sistemu, niske profitabilnosti, a posljedično i kapitaliziranosti, u 2016. i 2017. godini povećane su ocjene u svim segmentima poslovanja bankarskog sektora te se može ocijeniti da je bankarski sektor povećao otpornost na rizike u posljednje dvije godine.

Bankarski sektor BiH na kraju 2017. godine bio je adekvatno kapitalizovan, a stopa adekvatnosti kapitala bankarskog sektora zabilježila je blago smanjenje vrijednosti u odnosu na prethodnu godinu. Iako su osnovni i regulatorni kapital zabilježili povećanje u odnosu na prethodnu godinu (7,2% i 8,1% respektivno), značajniji rast ukupnih ponderisanih rizika (9,1%) uticao je na blagi pad stope adekvatnosti kapitala u odnosu na kraj prethodne godine (tabela 6.3). Najveći pozitivan uticaj na kapital imalo je povećanje rezervi po osnovu tekućeg finansijskog rezultata te dokapitalizacija koju je u 2017. godini provelo pet banaka u ukupnom iznosu od 33,1 milion KM. Izuzimajući četiri banke koje su u toku 2017. godine isplatile dividendu, sve ostale banke koje su poslovale pozitivno u 2016. godini zadržale su dobit iz prethodne godine i povećale svoje kapitalne rezerve u 2017. godini. Istovremeno, ukupni ponderirani rizici su zabilježili porast kao rezultat rasta rizične aktive bilansa i vanbilansa za 1,59 milijardi KM (9,4%), u najvećoj mjeri po osnovu rasta kreditnog portfolija.

Tabela 6.3: Osnovne karakteristike bankarskog sektora

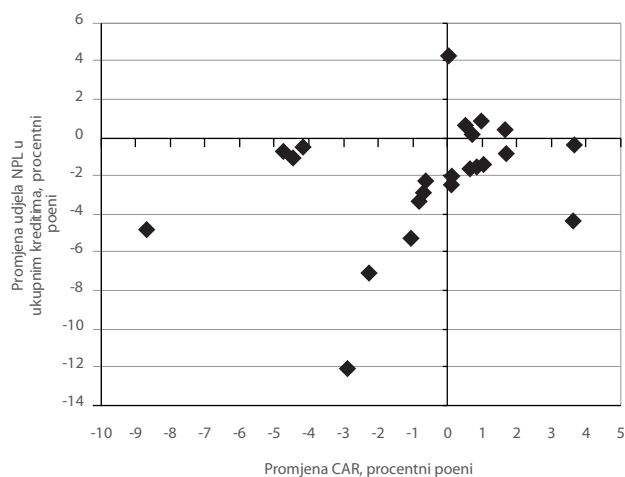
		2016.	2017.
Adekvatna kapitalizovanost	Regulatorni kapital, milioni KM	2.889	3.123
	Ukupni ponderisani rizik, milioni KM	18.255	19.909
	Stopa adekvatnosti kapitala	15,8%	15,7%
Bolji kvalitet kreditnog portfolija	Nekvalitetni krediti, milioni KM	1.982	1.813
	Omjer nekvalitetnih prema ukupnim kreditima	11,8%	10,0%
	Nekvalitetni krediti umanjani za rezerviranja prema osnovnom kapitalu	18,5%	14,4%
Znatno viši poslovni rezultat	Neto dobit/gubitak, milioni KM	219	336
	Povrat na prosječni kapital	7,3%	10,2%
Visoka likvidnost	Likvidna prema ukupnim sredstvima	27,2%	28,4%
	Likvidna sredstva prema kratkoročnim finansijskim obavezama	44,1%	44,3%

Izvor: CB BiH

Većina banaka je adekvatno kapitalizovana, s tim da neke od njih i dalje imaju visok udio nekvalitetnih u ukupnim potraživanjima, što će i u narednim periodima vršiti pritisak na kapitalizovanost ovih banaka. Iako je veći broj banaka zabilježio pad stope adekvatnosti kapitala u odnosu na prethodnu godinu, svega nekoliko banaka je zabilježilo rast nekvalitetnih u ukupnim potraživanjima, a pad indikatora

kod većine banaka u sistemu posljedica je značajnijeg rasta ukupnih ponderiranih rizika, prvenstveno kao rezultat jačanja kreditne aktivnosti (grafikon 6.8).

Grafikon 6.8: Promjena CAR i udjela NPL u ukupnim kreditima u odnosu na prethodnu godinu, po bankama

Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CB BiH

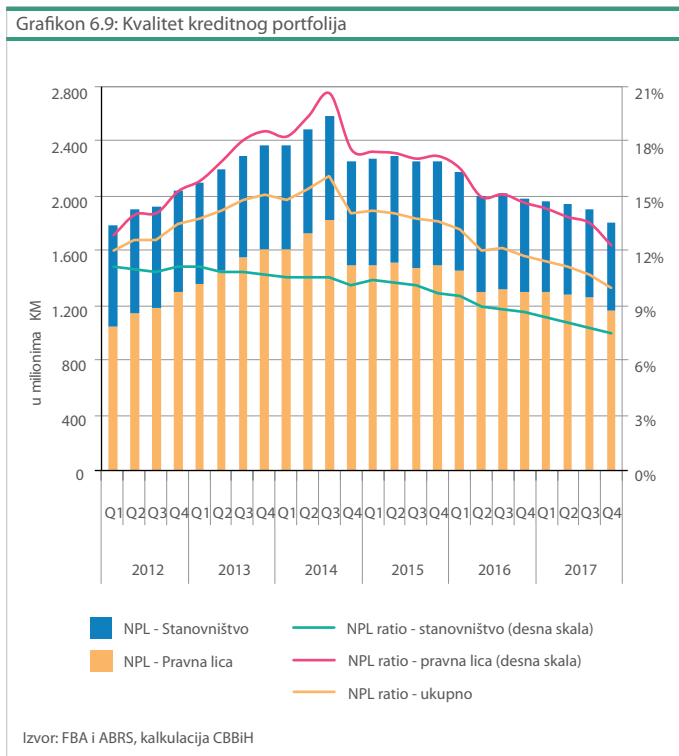
Svi indikatori kvaliteta aktive nastavili su trend poboljšanja na nivou bankarskog sektora u 2017. godini. Udio nekvalitetne u ukupnoj aktivi na kraju 2017. godine iznosio je 7,16%, što predstavlja sniženje od 1,27 procentnih poena u odnosu na kraj prethodne godine. Smanjenje nekvalitetne aktive u najvećoj mjeri je rezultat nastavaka procesa čišćenja bilansi banaka, odnosno trajnog otpisa aktive procijenjene kao gubitak. U 2017. godini banke su zabilježile smanjenje nekvalitetne aktive u iznosu od 157,5 miliona KM, od čega su otpisale 136,8 miliona KM aktive i 6,8 miliona KM kamate procijenjene kao gubitak. Najveći dio nekvalitetne aktive čine nekvalitetna potraživanja koja su u 2017. godini zabilježili smanjenje u iznosu od 168,9 miliona KM (8,5%).

Uz trajni otpis, pozitivan efekat na kvalitet kreditnog portfolija imalo je jačanje kreditne aktivnosti u 2017. godini. Ukupni krediti porasli su za 1,22 milijarde KM (7,2%). Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima na kraju 2017. godine iznosio 10% i zabilježio sniženje od 1,73 procentnih poena u odnosu na prethodnu godinu. Takođe, banke su zabilježile i veću pokrivenost nekvalitetnih kredita rezervisanjima u odnosu na prethodnu godinu²⁴. Indikator nekvalitetni krediti umanjani za rezervisanja prema osnovnom kapitalu na kraju 2017. godine iznosio je 14,3% i zabilježio je smanjenje od 4,13 procentnih poena u odnosu na kraj prethodne godine. Smanjenje vrijednosti indikatora rezultat je rasta osnovnog

²⁴Prosječna pokrivenost nekvalitetnih kredita rezervisanjima na kraju 2017. godine na nivou bankarskog sektora iznosila je 76,7%, dok je na kraju prethodne godine stopa pokrivenosti nekvalitetnih kredita rezervisanjima za NPL iznosila 74,4%.

kapitala, ali i veće pokrivenosti nekvalitetnih kredita rezervisanjima, čime su banke dodatno ublažile pritisak na kapital koji može proizaći iz postojećeg nekvalitetnog portfolija u dijelu koji nije pokriven rezervama.

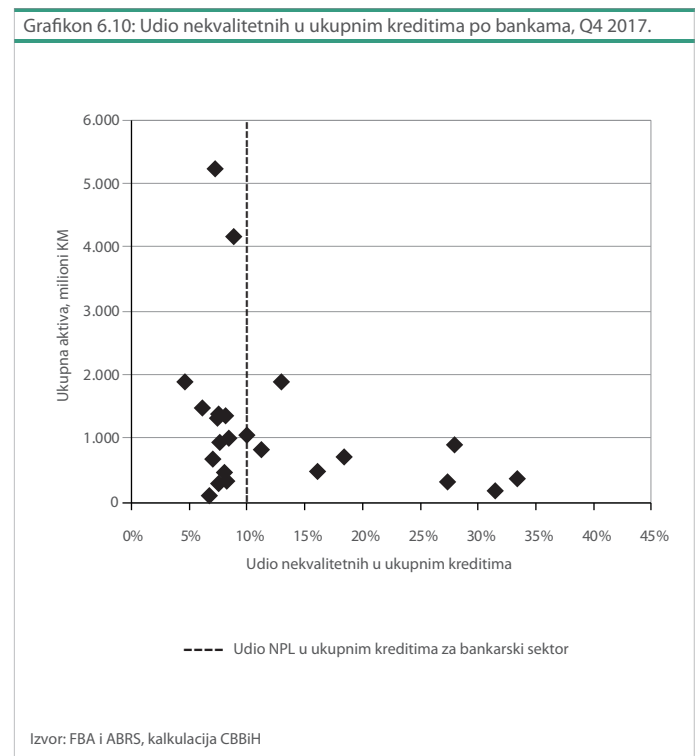
Iako je na nivou bankarskog sektora zabilježen nastavak poboljšanja svih indikatora kvaliteta aktive, kreditni rizik još uvijek predstavlja dominantan rizik u bankarskom sektoru BiH. Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima i dalje je visok, naročito u segmentu kredita plasiranih pravnim licima (grafikon 6.9).

U segmentu pravnih lica nastavljen je trend smanjenja nekvalitetnih kredita u apsolutnom i relativnom iznosu u toku 2017. godine, a smanjenje nekvalitetnih kredita kao i u prethodnoj godini u najvećoj mjeri ostvareno je trajnim otpisom nenaplativih potraživanja. Uz trajni otpis nenaplativih potraživanja, i znatno niža stopa defaulta koja je zabilježena u 2017. godini ukazuje da je kreditni rizik iz ovog sektora u padu. Takođe, smanjenju udjela nekvalitetnih u ukupnim kreditima u sektoru nefinansijskih preduzeća doprinio je rast kreditnih plasmana koji je bio znatno veći nego u prethodnoj godini. Većina banaka je u 2017. godini zabilježila povećanje plasmana nefinansijskim preduzećima, a od ukupnog kreditnog rasta zabilježenog u ovom sektoru 55% su realizirale tri banke. Vrijedi istaći da su dvije od njih banke iz grupe velikih banaka po veličini aktive koje su od početka krize imale strože zahtjeve u pogledu procjene kreditne sposobnosti dužnika te se može zaključiti da je intenziviranje kreditne aktivnosti u

ovim bankama i signal realnog opravka poslovanja privatnih nefinansijskih preduzeća.

S druge strane, pojedine manje banke bilježile su stope kreditnog rasta veće od 20%, što bi moglo uticati na brži rast kreditnog rizika u tim bankama. Zabrinutost proizilazi iz prethodnih praksi, budući da su u ranijim periodima banke koje su ostvarivale značajan kreditni rast u slabim makroekonomskim okolnostima akumulisale visok nivo kreditnog rizika kojim nije bilo moguće adekvatno upravljati. Nekvalitetni krediti u sektoru stanovništva nastavili su trend smanjenja kao rezultat nastavaka trajnog otpisa nekvalitetnih potraživanja. Pored toga, boljoj kvaliteti kreditnog portfolija doprinosi i učestalo provođenja reprogramiranja kredita, a u 2017. godini zabilježen je i nešto slabiji intenzitet reklasifikacije kredita u nekvalitetne kredite u odnosu na prethodne godine. Poboljšanju kvalitete kreditnog portfolija u sektoru stanovništva doprinio je i intenzivniji rast kreditnih plasmana nego u prethodnoj godini. S obzirom na to da je ranije identificiran rizik po osnovu pojačanog rasta dugoročnih nenamjenskih kredita sa slabijim kvalitetom instrumenata osiguranja prepoznat i od strane regulatora, u 2017. godini obje agencije za bankarstvo donijele su odluke kojima je ograničena dužina i ročnost nenamjenskih kredita²⁵. Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima na kraju 2017. godine posebno je visok kod četiri banke u sistemu, u kojima nekvalitetni krediti čine više od jedne četvrtine ukupnog kreditnog portfolija (grafikon 6.10).

²⁵Odluka o uključivanju posebnih uslova za ugovaranje dugoročnih nenamjenskih i zamjenskih kredita fizičkim licima u sistem upravljanja rizicima u banci, Službene novine FBiH 81/17 i Službeni glasnik RS 101/17). Prema ovim odlukama, maksimalna dužina nenamjenskih i zamjenskih kredita ograničena je na rok trajanja do 10 godina, dok je visina odobrenog iznosa limitirana na iznos do 50.000 KM.

Usvajanjem seta podzakonskih akta u skladu s novim zakonskim okvirima dovršena je izrada nove bankarske regulative u 2017. godini, koja između ostalog uređuje i pitanje kupoprodaje plasmana banaka. Usvajanjem novog zakona o stečaju u RS i izmjenama zakona o stečaju u FBiH²⁶, omogućeno je blagovremeno pokretanje stečajnog postupka, finansijsko i operativno restrukturisanje dužnika te skraćivanje trajanja i smanjenje troškova stečajnog postupka. Takođe, novim zakonima je uveden predstečajni postupak, čiji je cilj reorganizacija nelikvidnih privrednih društava. U cilju uspostavljanja sveobuhvatnog okvira za rješavanje nekvalitetnih potraživanja, potrebno je donijeti izmjene poreznog zakona kako bi se uspostavio poseban porezni tretman za otkup nekvalitetnih potraživanja, izmjene zakonskog okvira za naplatu potraživanja i izvršenja kako bi se ubrzali sudski procesi naplate i potraživanja te uspostavljanje okvira za rješavanje duga fizičkih lica u slučajevima kada dužnik više ne može da izmiruje obaveze prema bankama. Po uspostavljanju okvira za rješavanje nekvalitetnih kredita, može se očekivati smanjenje nivoa sistemskog rizika.

Do kraja 2017. godine završen je treći ciklus detaljnog pregleda kvaliteta aktive (AQR-Asset Quality Review) u pojedinim bankama. Rezultati obavljenog AQR-a u 2017. godini su pokazali da su banke koje su učestvovala u ocjeni kvaliteta aktive adekvatno kapitalizovane te da utvrđeni pojedinačni nedostaci nemaju značajni uticaj na bankarski sistem.

Nivo kreditnog rizika u bankarskom sektoru u narednom periodu će biti i pod indirektnim uticajem kamatnog rizika u sektoru stanovništva i nefinansijskih privatnih preduzeća. Analiza strukture kreditnog portfolija u pogledu fiksacije kamatne stope pokazuje da je značajan broj kredita ugovoren s varijabilnom kamatnom stopom. Podaci o novoodobrenim kreditnim plasmanima sektoru stanovništva i nefinansijskih preduzeća pokazuju da je od ukupnih novoodobrenih plasmana ovim sektorima u 2017. godini, 61,5% odobreno uz promjenljivu kamatnu stopu odnosno inicijalni period fiksacije kamatne stope do jedne godine. Udio kredita s promjenljivom kamatnom stopom u ukupnim novoodobrenim kreditima stanovništva na kraju 2017. godine iznosio je 55,6% i zabilježio smanjenje od 6,72 procentna poena u odnosu na prethodnu godinu. I dok se udio ovih kredita u ukupnim novoodobrenim plasmanima sektoru stanovništva smanjuje četvrtu godinu za redom, banke su povećale plasmane nefinansijskim preduzećima s promjenljivom kamatnom stopom odnosno inicijalnim

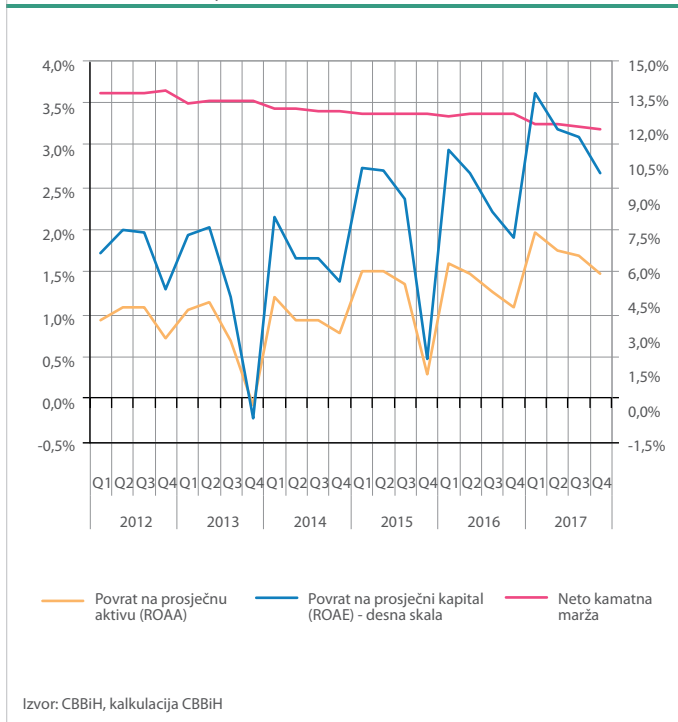
periodom fiksacije kamatne stope do jedne godine za 25% te udio ovih kredita u ukupnim novoodobrenim kreditima iznosi 66% na kraju 2017. godine. Veći oprez klijenata u vezi s preuzimanjem kamatnog rizika, koji se ogleda u sve većoj zastupljenosti kredita s fiksnom kamatnom stopom, u određenoj mjeri ublažuje pritisak na porast kreditnog rizika koji dolazi iz sektora stanovništva. Iako je došlo do smanjenja učešća kredita s promjenljivom kamatnom stopom u ukupnim kreditima sektora stanovništva, i dalje se može ocijeniti da je izloženost oba sektora kamatnom riziku vrlo visoka, što indirektno može uticati na transformaciju kamatnog u kreditni rizik u bankarskom sektoru. Očekivani rast kamatnih stopa na međunarodnim tržištima povećao bi troškove finansiranja za dužnike koje imaju ugovorene kredite s varijabilnom kamatnom stopom, što bi moglo uzrokovati kašnjenje u otplati jednog dijela potraživanja i pogoršanje kvaliteta kreditnog portfolija u bankarskom sektoru.

Bankarski sektor BiH na kraju 2017. godine iskazao je rekordnu dobit u iznosu od 336,2 miliona KM te ostvario znatno veći povrat na prosječnu aktivu i prosječni dionički kapital u odnosu na prethodnu godinu. Snažan rast profitabilnosti bankarskog sektora rezultat je rasta ukupnog prihoda koji je u značajnoj mjeri bio rezultat rasta operativnih prihoda, blagi rast neto kamatnog prihoda te smanjenje nekamatnih rashoda. Najveći dio dobiti bankarskog sektora i dalje je skoncentrisan u nekoliko najvećih banaka. Tako su dvije banke ostvarile 48,2% ukupne dobiti u sektoru, dok su tri najprofitabilnije banke generisale 61,7% ukupne neto dobiti bankarskog sektora. Za razliku od prethodnih godina kada je nekoliko banaka bilo suočeno s većim gubicima u poslovanju, u 2017. godini samo dvije banke su iskazale negativan finansijski rezultat u ukupnom iznosu od 7,3 miliona KM. Uz rast profitabilnosti koji je zabilježila većina banaka u sistemu, rekordnom poslovnom rezultatu u značajnoj mjeri doprinijela je stabilizacija i oporavak poslovanja u dvije banaka iz iste grupacije koje su proteklih godina ostvarivale visoke gubitke i predstavljale značajan izvor rizika za bh. bankarski sistem.

Kretanje indikatora ROAA i ROAE ukazuje da bankarski sektor u posljednje dvije godine bilježi stabilan rastući povrat na aktivu i kapital, za razliku od ranijih perioda kada su uslijed visokih gubitaka ostvarenih u pojedinačnim bankama vrijednosti ovih indikatora bile znatno volatilnije (grafikon G11).

²⁶Zakon o Stečaju RS usvojen je u februaru 2016. godine (Sl. glasnik 16/16), a Zakon o izmjenama Zakona o stečajnom postupku FBiH usvojen je u junu 2018. godine (Službene novine FBiH, 52/18).

Grafikon 6.11: Indikatori profitabilnosti

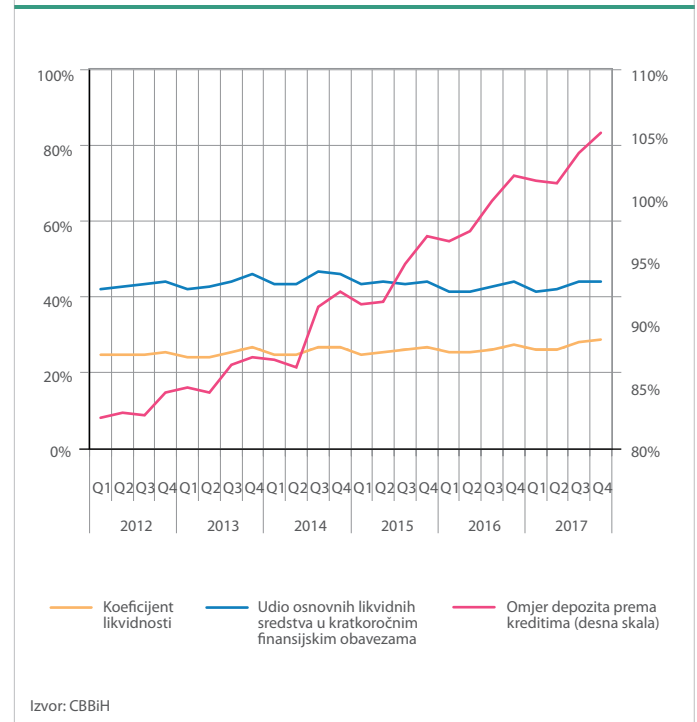
Nakraju 2017. godine bankarski sektor je ostvario veći povrat na prosječnu aktivu i prosječni kapital u odnosu na prethodnu godinu, što je rezultat znatno većeg rasta neto dobiti u odnosu na rast prosječne aktive i prosječnog dioničkog kapitala. Analiza strukture prihoda bankarskog sektora pokazuje da je u 2017. godini došlo do blagog smanjenja kamatnih prihoda za 4,6 miliona KM (0,4%), uprkos zabilježenom jačanju kreditne aktivnosti. Smanjenje kamatnih prihoda prije svega je rezultat nastavka pada kamatnih stopa na novoodobrene kreditne plasmane, a zabilježeno smanjenje kamatnih stopa na kreditne plasmane sektoru stanovništva i nefinansijskih preduzeća je čak i veće nego u prethodnoj godini²⁷.

Da bi amortizovale pad kamatnih prihoda, banke su nastavile smanjivati pasivne kamatne stope, čime uspijevaju održavati stabilnu kamatnu maržu. Iako je na nivou sektora zabilježen blagi rast neto kamatnih prihoda, nastavljen trend smanjenja učešća neto kamatnih prihoda u ukupnom prihodu kao rezultat snažnijeg rasta operativnih prihoda. Tako je na kraju 2017. godine udio neto kamatnih prihoda u ukupnom prihodu iznosio 58,3% i zabilježio smanjenje od 2,1 procentnih poena u odnosu na kraj prethodne godine. Snažan rast operativnih prihoda banke su najvećim dijelom generisale po osnovu naknada za izvršene usluge te jednokratnih vanrednih prihoda koje je ostvarilo nekoliko banaka u 2017. godini. Na nivou sektora zabilježeno je i blago smanjenje nekamatnih rashoda za 30,4 miliona KM (2,8%), što

je takođe doprinijelo bolje ostvarenom finansijskom rezultatu. Iz navedenog proizilazi da su banke u 2017. godini značajan dio dobiti ostvarile uslijed povećanja operativnih prihoda po osnovu naknada, što ukazuje na rizik održivosti postojećeg nivoa profitabilnosti u narednim periodima.

Likvidnost bankarskog sektora u BiH se u toku 2017. godine zadržala na visokom nivou, što je prije svega uzrokovano kontinuiranim trendom povećanja depozita (grafikon 6.12). Na kraju 2017. godine likvidna sredstva su činila 28,4% aktive bankarskog sektora, dok je 44,3% kratkoročne pasive bilo pokriveno likvidnim sredstvima (tabela 6.3). Iako je na nivou sistema zabilježena zadovoljavajuća likvidnost, pojedine banke koje bilježe rast kredita s problemima u otplati mogle bi se suočiti s rastom rizika likvidnosti.

Grafikon 6.12: Indikatori likvidnosti

Testovi na stres

CBBiH na kvartalnoj osnovi provodi top-down testove na stres za bankarski sektor u zemlji, koji su jedan od glavnih alata za ocjenu njegove otpornosti na potencijalne šokove iz makroekonomskog okruženja i bankarskog sektora. Testiranjem na stres se procjenjuje sposobnost kako cjelokupnog bankarskog sektora tako i pojedinačnih banaka da podnesu potencijalne gubitke koji bi nastali u slučaju materijalizacije pretpostavljenih šokova.

²⁷Prosječna ponderisana kamatna stopa na novoodobrene kreditne plasmane sektoru stanovništva u 2017. godini iznosila je 6,64%, dok je prosječna ponderisana kamatna stopa na novoodobrene kreditne plasmane sektoru nefinansijskih preduzeća iznosila 4,46%. Za detaljniju analizu kretanja kamatnih stopa vidi poglavlja Stanovništvo i Preduzeća.

Testiranje se vrši kroz dva scenarija, osnovni i ekstremni scenario. U osnovnom scenariju postavljaju se pretpostavke bazirane na makroekonomskim projekcijama i projekcijama kretanja u bankarskom sektoru, čime se nastoji dobiti vjerovatna pozicija bankarskog sektora za kraj naredne dvije kalendarske godine. Ekstremni scenario pretpostavlja događaje male vjerovatnoće koji će, ukoliko se realizuju, imati značajne negativne efekte po bankarski sektor.

Test na stres se bazira na dva pretpostavljena šoka: usporavanju ekonomske aktivnosti u zemlji i rastu kamatnih stopa. S obzirom na to da kreditni rizik predstavlja najznačajniji rizik u bankarskom sektoru BiH, u fokusu testova na stres je testiranje otpornosti bankarskog sektora na pogoršanje kvaliteta kreditnog portfolija, tako da se oba šoka odražavaju kroz porast nekvalitetnih kredita, što u konačnici ima negativne efekte na profitabilnost i kapitalizovanost bankarskog sektora.

Očekivana ekonomska kretanja zasnovana su na projekcijama MMF-a i procjenama CBBiH i koriste se kao pretpostavke u osnovnom scenariju testa na stres. U osnovnom scenariju za 2018. godinu pretpostavlja se oporavak ekonomske aktivnosti u zemlji, koji bi se trebao nastaviti i u 2019. godini. U ekstremnom scenariju predviđa se značajno slabljenje domaće potražnje, koje se javlja kao posljedica smanjenja raspoloživog dohotka stanovništva, kao i smanjene vanjske potražnje za domaćim proizvodima. Tako se u oba perioda ekstremnog scenarija pretpostavlja značajnije usporavanje ekonomske aktivnosti u odnosu na projekcije iz osnovnog scenarija. Tabela 6.4 daje pregled osnovnih pretpostavki koje su se koristile prilikom testiranja na stres s podacima za kraj 2017. godine.

Tabela 6.4: Osnovne pretpostavke u testovima na stres

	u %			
	Osnovni scenario		Ekstremni scenario	
	2018	2019	2018	2019
Rast realnog BDP-a ¹⁾	3,2	3,5	-3,8	-1,5
Rast aktive	7,0	7,3	-3,5	-3,2
Nominalni rast kredita	6,1	6,6	-4,0	-3,5
Rast vrijednosnih papira	4,0	4,0	-5,0	0,0
Inflacija ¹⁾	1,5	1,6	-1,1	-0,8

Izvor: MMF i pretpostavke CBBiH

¹⁾ Projekcije MMF-a preuzete iz publikacije IMF World Economic Outlook, April 2018

Osnovni nalazi testova na stres se izražavaju u pogledu kapitalizovanosti bankarskog sektora u naredne dvije godine. Rezultati testova na stres urađenih na osnovu podataka s kraja 2017. godine su pokazali da bi se stopa adekvatnosti kapitala bankarskog sektora BiH u slučaju materijalizacije pretpostavljenih šokova zadržala iznad regulatornog minimuma (tabela 6.5). Međutim, i pored zadovoljavajuće

kapitalizovanosti na nivou bankarskog sektora, testovi na stres su pokazali da postoji značajan broj banaka koje bi, u slučaju da se pretpostavljeni šokovi realizuju, imale potrebe za dodatnim kapitalom. Iako se radi o rizicima idiosinkretičkog karaktera, nedovoljna kapitalizovanost većeg broja banaka ili banaka od sistemske važnosti mogla bi postati prijetnja stabilnosti cjelokupnog bankarskog sektora.

Tabela 6.5: Rezultati testova na stres

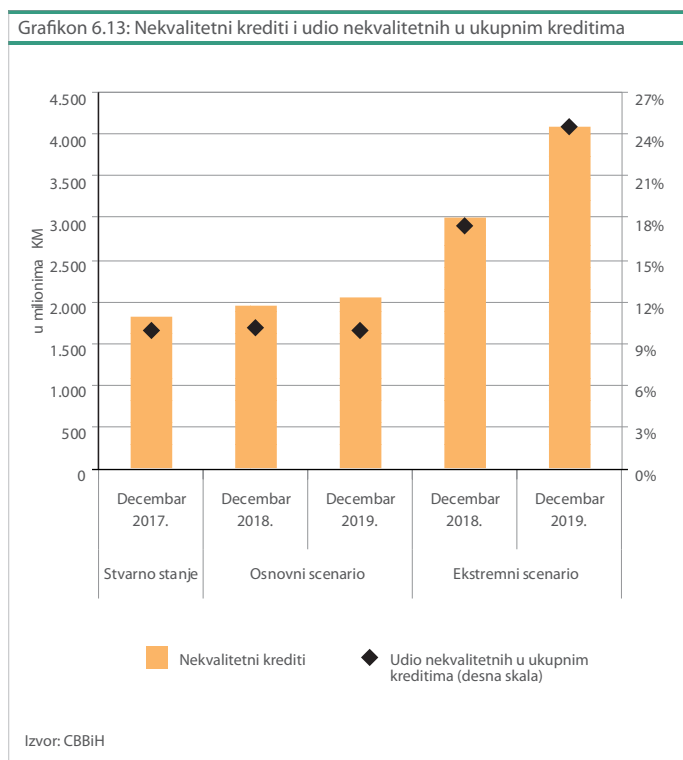
	Osnovni scenario		Ekstremni scenario	
	2018	2019	2018	2019
Stopa adekvatnosti kapitala, %	16,1	16,3	14,6	13,7
Ukupne dokapitalizacijske potrebe, milioni KM	3,4	17,4	108,5	224,1
Broj banaka koje trebaju dokapitalizaciju	2	3	7	11

Izvor: CBBiH

Iako je u osnovnom scenariju bankarski sektor iskazao otpornost na aktuelne rizike i postojeći nizak nivo ekonomske aktivnosti, nekoliko banaka, prvenstveno one banke koje se već duži vremenski period suočavaju s problemima u poslovanju, iskazale su potrebe za dodatnim kapitalom. Tako u osnovnom scenariju na kraju 2018. godine dokapitalizacijske potrebe iskazuju dvije, a na kraju 2019. godine tri banke, od čega dvije banke koje su već u prvom periodu iskazale potrebu za dodatnim kapitalom. Radi se o malim bankama koje su u proteklim godinama ostvarivale gubitke u poslovanju ili su im bilansi opterećeni visokim nivoom nekvalitetnih kredita te bi im u pretpostavljenim uslovima makroekonomskog oporavka i povećanja bilansne sume značajnije rasli troškovi u odnosu na povećanje prihoda. Ovakav scenarij bi rezultirao padom profitabilnosti kod ovih banaka u tolikoj mjeri da bi uticao na smanjenje stope adekvatnosti kapitala ispod regulatornog minimuma.

U slučaju da se ostvare pretpostavljeni šokovi iz ekstremnog scenarija, potrebe za dodatnim kapitalom u 2018. godini imalo bi sedam, a u 2019. godini jedanaest banaka. Među bankama kod kojih se potrebe za dodatnim kapitalom javljaju samo u ekstremnom scenariju, većinom se nalaze banke čiji bilansi su opterećeni značajnim nivoom nekvalitetnih potraživanja ili im je struktura kapitala nepovoljna u smislu da adekvatnost kapitala ne održavaju isključivo najkvalitetnijim vrstama kapitala, tako da su ove banke najosjetljivije na postavljene jake šokove. Pored navedenog, i pojedine banke s dobrim indikatorima finansijskog zdravlja u slučaju pretpostavljenog rasta nekvalitetnih kredita i troškova finansiranja te uz pad kreditne aktivnosti, ostvarile bi gubitke koje ne bi bile sposobne apsorbovati uz postojeći nivo kapitala, tako da bi iskazale potrebe za dodatnim kapitalom u jednom ili u oba perioda ekstremnog scenarija.

Rezultati testova na stres u ekstremnom scenariju su pokazali da je kapitalizovanost banaka prvenstveno osjetljiva na kvalitet kreditnog portfolija, koji uslijed pretpostavljenih šokova bilježi značajno pogoršanje. Značajni porast troškova rezervisanja, uslijed pogoršanja kvaliteta kreditnog portfolija, kao i troškova finansiranja banaka u ekstremnom scenariju rezultirao bi negativnim finansijskim rezultatom kod velikog broja banaka u sistemu, što bi uticalo na pogoršanje njihove kapitalizovanosti. Bitno je napomenuti da se u testovima na stres ne pretpostavlja da su banke koje su iskazale dokapitalizacijske potrebe u prvom periodu nadomjestile nedostajući kapital, već dolazi do akumulisanja dokapitalizacijskih potreba u oba perioda testa na stres. Iz ovog razloga su rezultati u drugom periodu oba scenarija lošiji u odnosu na prvi period. Takođe, testovi na stres ne sadrže pretpostavku otpisa nekvalitetnih kredita, odnosno prodaje ovog dijela aktive drugom pravnom licu, pri čemu dolazi do akumulisanja nekvalitetnih kredita u periodima za koje se vrši testiranje na stres (grafikon 6.13).

6.2 Nebankarski finansijski sektor

Uslijed oporavka ekonomske aktivnosti u 2017. godini zabilježeni su blagi pozitivni trendovi u pojedinim segmentima nebankarskog finansijskog sektora. Rast vrijednosti imovine ostvaren je u mikrokreditnom organizacijama, sektoru osiguranja i investicijskim fondovima. S druge strane, u lizing sektoru zabilježena je kontrakcija bilansne sume lizing društava kao rezultat smanjenja broja društva koja posluju u lizing sektoru

(tabela 6.1). Iako je oporavak poslovanja dijela nebankarskih finansijskih posrednika uticao na rast aktive nebankarskog finansijskog sektora u 2017. godini, taj rast nije bio dovoljno snažan da bi rezultirao rastom učešća ovog sektora u ukupnoj aktivni finansijskih posrednika. U odnosu na 2016. godinu aktiva nebankarskog finansijskog sektora zabilježila rast od 147,5 miliona KM, ali njeno učešće u finansijskom sektoru smanjeno je s 12,2% na 11,7%. Na tržištu kapitala zabilježen je pad prometa drugu godinu zaredom.

Pozitivna kretanja zabilježena u mikrokreditnom sektoru u 2017. godini koja se ogledaju u osnivanju novih kompanija, rastu kreditne aktivnosti i bilansne sume te većoj profitabilnosti, indikatori su oporavka poslovanja ovog dijela finansijskog sektora. Na kraju 2017. godine u BiH je poslovalo 25 MKO, od čega 15 mikrokreditnih fondacija i 10 mikrokreditnih društava. U toku 2017. godine osnovana su tri nova mikrokreditna društva i jedna mikrokreditna fondacija. Ukupna aktiva mikrokreditnog sektora na kraju 2017. godine veća je za 125,9 miliona KM ili 19% u odnosu na 2016. godinu (tabela 6.6). U strukturi aktive najveći udio imaju krediti (624 miliona KM ili 79,1%), s godišnjom stopom rasta od 11,3%. Oporavak kreditne aktivnosti zabilježen je u većini mikrokreditnih organizacija, ali pojedine manje MKO i dalje se suočavaju s nedostatkom izvora finansiranja te bilježe kontrakciju bilansne sume i ostvaruju negativne poslovne rezultate. Od ukupnog iznosa mikrokredita, 97,7% je plasirano fizičkim licima, od čega je najveći dio odobren za finansiranje sektora poljoprivrede (37,5%). Na plasmane za uslužne djelatnosti otpada 17,9% mikrokredita fizičkim licima, nakon čega slijede krediti za stambene potrebe (14,5%).

Tabela 6.6: Pojednostavljeni bilans stanja mikrokreditnih organizacija

	u milionima KM			
	Aktiva		Pasiva	
	2016.	2017.	2016.	2017.
Novčana sredstva i plasmani drugim bankama	35,9	60,0		
Kreditni	560,8	624,0	Obaveze po uzetim kreditima	334,9 397,8
Rezerve za kreditne gubitke	-4,8	-5,0	Kapital	293,1 352,8
Ostala aktiva	70,8	109,6	Ostale obaveze	34,7 38,1
UKUPNO	662,7	788,7	UKUPNO	662,7 788,7

Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

U MKO sektoru u 2017. godini zabilježen je porast rizičnog portfolija, ali je zahvaljujući značajnijem rastu kreditnih plasmana, udio rizičnog portfolija u ukupnom portfoliju nešto niži u odnosu na prethodnu godinu. Od ukupnog kreditnog

portfolija 2,24% ili 14 miliona KM kredita imalo je kašnjenje u otplati, što predstavlja povećanje rizičnog portfolija za 695 hiljada KM ili 5,2% u odnosu na prethodnu godinu. Takođe, zabilježeno je povećanje rezervisanja za kreditne gubitke sa 4,8 miliona KM na kraju 2016. godine na 5 miliona KM na kraju 2017. godine. Stopa rezervi za kreditne gubitke na nivou sektora iznosila je 0,8% i zabilježila je smanjenje od 5 baznih poena u odnosu na prethodnu godinu. Vanbilansna evidencija, koju u najvećem dijelu čine otpisana potraživanja na kraju 2017. godine iznosila je 150,1 milion KM i niža je za 2,5% u odnosu na prethodnu godinu te čini 24% kreditnog portfolija.

U strukturi pasive, obaveze po uzetim kreditima koje predstavljaju osnovni izvor sredstava MKO iznose 397,8 miliona KM te bilježe rast od 18,8% u odnosu na prethodnu godinu. Iako su obaveze po uzetim kratkoročnim i dugoročnim kreditima zabilježile rast prvi put nakon 2008. godine, domaće komercijalne banke i međunarodni kreditori i dalje su u određenoj mjeri uzdržani kod kreditiranja mikrokreditnog sektora, uslijed čega su pojedine MKO uskraćene za povoljnija finansijska sredstva kojim bi finansirale svoju aktivnost. Ukupni kapital sektora na kraju 2017. godine iznosi 352,8 miliona KM i bilježi povećanje za 59,7 miliona KM (20,4%) u odnosu na prethodnu godinu. Na povećanje ukupnog kapitala mikrokreditnog sektora najznačajniji uticaj imalo je povećanje osnovnog kapitala, kao rezultat dokapitalizacije dva mikrokreditna društva u 2017. godini, te uplata osnivačkog kapitala kod tri novoosnovana mikrokreditna društva. U strukturi kapitala mikrokreditnih fondacija najznačajniji je višak prihoda nad rashodima koji iznosi 169,8 miliona KM, dok kod mikrokreditnih društava značajan izvor kapitala predstavlja neraspoređena dobit koja je na kraju 2017. godine iznosila 45 miliona KM.

Mikrokreditni sektor je na kraju 2017. godine ostvario pozitivan finansijski rezultat u visini od 26,9 miliona KM i zabilježio porast profitabilnosti u iznosu od 1,1 milion KM u odnosu na prethodnu godinu. Četiri mikrokreditna društva iskazala su gubitak u poslovanju u iznosu od 1,06 miliona KM, dok su četiri mikrokreditne fondacije iskazale manjak prihoda nad rashodima u iznosu od 199 hiljada KM. Ukupni prihodi na kraju 2017. godine iznosili su 124 miliona KM i zabilježili su povećanje od 9,2% u odnosu na prethodnu godinu. U strukturi ukupnih prihoda najveće učešće imaju prihodi od kamata, koji na kraju 2017. godine čine 92% ukupnih prihoda. Prihodi od kamata iznose 114 miliona KM i bilježe povećanje za 9,3

miliona KM (8,9%). Operativni prihodi iznose 10 miliona KM i bilježe povećanje u iznosu od 1,2 miliona KM (13%) u odnosu na prethodnu godinu.

Prosječna ponderirana efektivna kamatna stopa na ukupne kredite u FBiH u četvrtom kvartalu 2017. godine je iznosila 24,73%, pri čemu su efektivne kamatne stope na kratkoročne i dugoročne mikrokredite u FBiH nešto niže u odnosu na prethodnu godinu, dok je ista stopa na ukupne kredite u RS iznosila 23,9%, s tim da je u RS zabilježeno povećanje kamatnih stopa na kratkoročne i dugoročne mikrokredite u toku 2017. godine.

Ukupni rashodi MKO sektora iznosili su 106,8 miliona KM i zabilježili su povećanje od 8,4% u odnosu na prethodnu godinu. Operativni troškovi sektora, koje u najvećem dijelu čine troškovi plata i doprinosa, veći su za 10,4% u odnosu na 2016. godinu, što je rezultat povećanja broja zaposlenih u mikrokreditnom sektoru²⁸. Troškovi rezervisanja za kreditne i druge gubitke iznosili su 4,7 miliona KM i zabilježili su povećanje od 2,4% u odnosu na prethodnu godinu. Porast profitabilnosti mikrokreditnog sektora u 2017. godini u najvećoj mjeri rezultat je rasta prihoda ostvarenih po osnovu kamata i sličnih prihoda. Iako indikatori poslovanja mikrokreditnog sektora ukazuju na rast i stabilizaciju poslovanja, za daljnje jačanje mikrokreditnog sektora potrebno je stvoriti manji broj jačih i zdravijih MKO, čime bi se u fondacijama koje imaju manji iznos kapitala i visok stepen otpisanih potraživanja očuvala donirana sredstva i vratilo povjerenje investitora koji ovaj sektor i dalje percipiraju rizičnim.

Na kraju 2017. godine dozvolu za rad imalo je šest lizing društava, a broj društava davatelja lizinga smanjen je za dva društva, što je rezultiralo kontrakcijom bilansne sume lizing sektora. Sredinom 2017. godine oduzeta dozvola za rad društvu Hypo Alpe Adria Leasing d.o.o. Banja Luka, a početkom trećeg kvartala proveden proces pripajanja društva UniCredit Leasing d.o.o Sarajevo banci UniCredit d.d. Mostar.

Pored toga, potrebno je napomenuti da u 2017. godini tri lizing društva nisu bila tržišno aktivna u procesu zaključivanja novih ugovora. Ukupna aktiva lizing sektora iznosila je 260,2 miliona KM i zabilježila je smanjenje za 162,5 miliona KM (38,4%) u odnosu na prethodnu godinu. Dva lizing društva bilježe rast bilansne sume u iznosu od 26,1 milion KM, dok četiri društva, od kojih tri nisu bila tržišno aktivna bilježe pad bilansne sume u iznosu od 41,3 miliona KM u odnosu na prethodnu godinu²⁹. U strukturi ukupne aktive najznačajnija stavka

²⁸Ukupan broj zaposlenih u 2017. godini veći je za 12,3% u odnosu na prethodnu godinu, s tim što je u FBiH povećanje broja zaposlenih rezultat činjenice da 114 radnika koji su zaposlenici jedne MKF, angažovani na pola radnog vremena i kao zaposlenici jednog MKD te su isti evidentirani u izvještajima o kvalifikacionoj strukturi zaposlenih i MKF i MKD.

²⁹Najveći iznos smanjenja bilansne sume odnosi se na jedno neaktivno lizing društvo.

bilansa stanja društava za lizing su finansijski plasmani. Na finansijski lizing odnosi se 89,3% vrijednosti ugovora o lizingu, a na poslove operativnog lizinga preostalih 10,7%. Vrijednost novozaključenih ugovora finansijskog i operativnog lizinga u 2017. iznosila je 145,8 miliona KM, što je za 1,5% više u odnosu na isti period prethodne godine. Ukupna neto potraživanja po osnovu finansijskog lizinga iznose 176 miliona KM i čine 67,6% ukupne aktive u 2017. godini. Formirane rezerve za gubitke po finansijskom lizingu na kraju 2017. godine iznosile su 2,1 milion KM i manje su za 2,4 miliona KM ili 53,8% u odnosu na prethodnu godinu. Izuzimajući jedno lizing društva koje je zabilježilo povećanje formiranih rezervi za gubitke, ostala lizing društva bilježila su smanjenje formiranih rezerve za gubitke po finansijskom lizingu.

Sektor lizinga je na kraju 2017. godini ostvario pozitivan finansijski rezultat u iznosu od pet miliona KM, za razliku od prethodne godine kada je uslijed iskaznih gubitaka neaktivnih lizing društava ostvaren negativan finansijski rezultat na nivou sektora. Pozitivan finansijski rezultat ostvarila su četiri lizing društva u iznosu od šest miliona KM, dok su dva društva iskazala negativan finansijski rezultat u iznosu od jednog milion KM. Iako su preostala aktivna društva zabilježila poboljšanje indikatora poslovanja, koje se ogleda u povećanju ukupnog volumena finansiranja i broja novozaključenih ugovora te ostvarenom pozitivnom finansijskom rezultatu, evidentno je da ovaj sektor sve više gubi na značaju.

Tržište osiguranja nastavilo je bilježiti rast premijskih prihoda i bilansne sume u 2017. godini. Na tržištu osiguranja u BiH u 2017. godini poslovalo je 27 društava za osiguranje i jedno društvo za reosiguranje. Ukupna obračunata premija u 2017. godini iznosila je 683,2 miliona KM i u odnosu na isti period prošle godine bilježi povećanje od 7,8%. Iako je zabilježen rast premije i u 2017. godini, udio premije u ukupnom BDP-u i dalje je na izrazito niskom nivou kao i prethodne godine (2,17% BDP-a). Od ukupne obračunate premije, na neživotna osiguranja se odnosi 79,6%, odnosno 544 miliona KM. Najznačajniji udio u ukupnoj premiji osiguranja i dalje ima osiguranje od automobilske odgovornosti (preko 50%), što predstavlja indikator velike nerazvijenosti tržišta osiguranja u BiH. Obračunata premija na životna osiguranja je iznosila 139,2 miliona KM, čime je u 2017. godini udio u ukupnoj premiji ostao na prošlogodišnjem nivou od 20,4%. Iako se i u 2017. bilježi rast premije životnog osiguranja (7,7%) i dalje je slaba zastupljenost dobrovoljnih vrsta osiguranja, što predstavlja jedan od indikatora slabe razvijenosti tržišta

osiguranja u BiH. Ukupne bruto isplaćene štete iznose 265,7 miliona KM i čine 38,9% ukupne obračunate premije.

Prema podacima CBBiH, osiguravajuća društva su na kraju 2017. godine držala na računima komercijalnih banaka, u različitim formama depozita 33,9% ukupne aktive. I dok depoziti kod komercijalnih banaka bilježe blago smanjenje učešća u aktivni osiguravajućih društava, primjetan je trend rasta učešća vladinih vrijednosnih papira u strukturi aktive ovog sektora. Investicije sektora osiguranja u vladine vrijednosne papire na kraju 2017. godine iznosile su 301 miliona KM i zabilježile rast od 37,8% u odnosu na prethodnu godinu, a udio vladinih vrijednosnih papira u ukupnoj aktivni osiguravajućih društva na kraju godine iznosio je 16,6%. Rast premije i bilansne sume osiguravajućih društava ukazuje na nastavak pozitivnih trendova u sektoru osiguranja. Međutim, daljnji razvoj tržišta osiguranja u BiH u velikoj mjeri je limitiran opštim ekonomskim uslovima, poput niskog nivoa plata i kontinuirano visoke stope nezaposlenosti te nepostojanjem dovoljnog nivoa znanja stanovništva o ulozi i značaju osiguranja. Sve navedeno rezultira još uvijek slabom zastupljenosti dobrovoljnih vrsta osiguranja, što u konačnici predstavlja ograničavajući faktor jačanju investicijskog potencijala sektora osiguranja.

U 2017. godini dozvolu za rad imalo je 36 investiciona fonda, od čega 17 u FBiH i 19 u RS. Od ukupno 36 investicijska fonda, 25 su zatvoreni investicioni fondovi, dok su 11 fondova otvoreni investicioni fondovi. U toku 2017. godine dozvolu za rad dobila su tri otvorena investiciona fonda³⁰. Dio imovine zatvorenog mješovitog investicionog fonda (ZMIF) u preoblikovanju "Kristal invest fond" Banja Luka prenesen je u otvoreni dionički investicioni fond "Oportunity fund", dok je dio imovine ZMIF u preoblikovanju "Zepter fund" Banja Luka prenesen je u otvoreni mješoviti investicioni fond "Future fund" i Otvoreni mješoviti investicioni fond "Maximus fund".

Neto vrijednost imovine investicionih fondova na kraju 2017. godine iznosila je 846,9 miliona KM i zabilježila je povećanje za 45,3 miliona KM (5,6%) u odnosu na kraj prethodne godine. Povećanju ukupne vrijednosti neto imovine investicionih fondova u 2017. godini najviše je doprinijelo značajnije povećanje neto imovine jednog fonda. S druge strane, veći broj fondova bilježi smanjenje neto imovine kao rezultat smanjenja tržišne vrijednosti vrijednosnih papira iz portfolija fondova. U strukturi portfolija investicionih fondova još uvijek dominiraju vlasnički instrumenti, odnosno dionice kao najznačajnija vrsta imovine kod gotovo svih investicionih fondova.

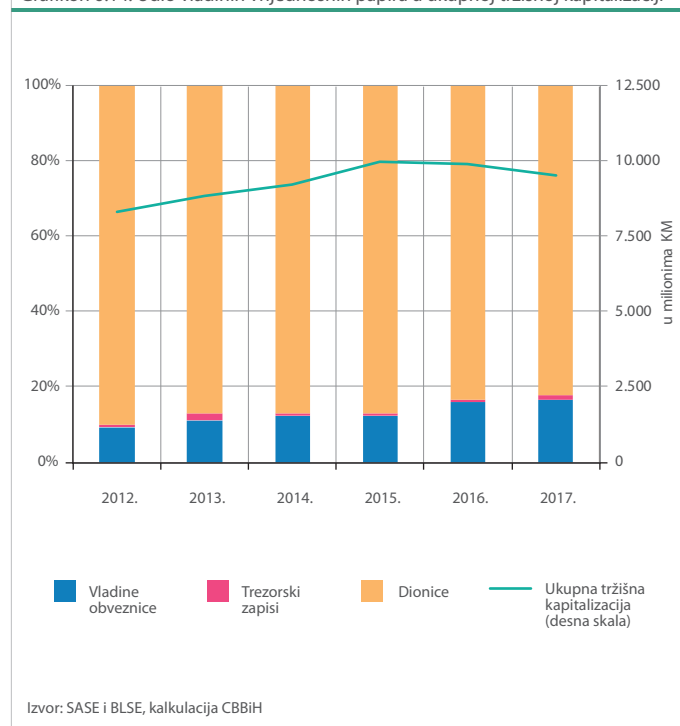
³⁰U skladu sa Zakonom o investicionim fondovima u RS ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 92/06) društvo za upravljanje koje upravlja zatvorenim investicionim fondom i koje je organizirano u zatvoreni investicioni fond, dužno je da najkasnije u roku od tri godine od dana 14.10.2015. godine, zatvoreni investicioni fond preoblikuje u otvoreni investicioni fond.

Ukupan promet na bh. berzama u 2017. godini nastavio je bilježiti smanjenje drugu godinu zaredom, a vrijednost prometa iznosi 1,02 milijarde KM. Od ukupnog prometa na Sarajevskoj berzi (SASE) ostvareno je 532,6 miliona KM, odnosno 52,2%, a na Banjalučkoj berzi (BLSE) 486,9 miliona KM ili 47,8%. Vrijednost ukupno ostvarenog prometa na bh. berzama u 2017. manja je za 26,1%, dok su godišnje stope pada prometa na SASE i BLSE iznosile 29,5% i 22,1% respektivno. Kao i prethodnih nekoliko godina najveći obim prometa ostvaren je na primarnom tržištu u segmentu instrumenata duga, a s obzirom na to da su entitetske vlade smanjile intenzitet zaduživanja na domaćem tržištu kapitala u odnosu na ranije godine, zabilježen je pad prometa na obje bh. berze. Na kotacijama privrednih društava, fondova i obveznica također je zabilježen pad prometa u iznosu od 51,4 miliona KM, dok je na slobodnom tržištu zabilježen blagi porast prometa u iznosu od 10 miliona KM i to u najvećoj mjeri kao rezultat porasta prometa na tržištu emitenata u stečaju. Uz smanjenje javne ponude na primarnom tržištu, na BLSE je zabilježen i pad redovnog prometa dionica, fondova, obveznica i trezorskih zapisa u iznosu od 68,4 miliona KM.

Ukupna tržišna kapitalizacija u BiH na kraju 2017. godine manja je u odnosu na prethodnu godinu, što je rezultat zabilježenog smanjenja tržišne kapitalizacije na SASE u iznosu od 383,8 miliona KM (7%). Istovremeno tržišna kapitalizacija na BLSE viša je za 61,7 miliona KM (1,6%) u odnosu na kraj 2016. godine. Smanjenje tržišne kapitalizacije koje je zabilježeno na SASE u 2017. godini rezultat je značajnog smanjenja vrijednosti dionica kompanija kojima se trguje na ovoj berzi. Na godišnjem nivou jedino je vrijednost indeksa SASX 30 zabilježila blagi rast (0,53%), dok su vrijednosti indeksa BIFX, SASX 10 i SASX-BBI umanjene za 25,1, 18,5 i 8,7% respektivno. Vrijednost berzanskog indeksa BIRS na banjalučkoj berzi zabilježila je pad od 0,6%, vrijednost indeksa preduzeća Elektroprivrede Republike Srpske (ERS) niža je za 14,7%, dok je vrijednost indeksa obveznica Republike Srpske (ORS) zabilježila povećanje od 13,4% u odnosu na kraj prethodne godine.

Iako su entitetske vlade smanjile intenzitet zaduživanja na domaćem tržištu kapitala u 2017. godini udio vladinih vrijednosnih papira u ukupnoj tržišnoj kapitalizaciji nastavio se povećavati, u najvećoj mjeri kao rezultat smanjenja ukupne tržišne kapitalizacije³¹. Tako je na kraju 2017. godine udio vladinih vrijednosnih papira u ukupnoj tržišnoj kapitalizaciji dostigao nivo od 17,6% (grafikon 6.14)³².

Grafikon 6.14: Udio vladinih vrijednosnih papira u ukupnoj tržišnoj kapitalizaciji

Pad prometa na tržištu kapitala, relativno mala uloga mikrokreditnih organizacija i lizing društava u finansijskom posredovanju te nedovoljan rast osiguravajućih društava ukazuju na nespremnost domaćih ulagača ka alternativnim oblicima ulaganja. Domaća tržišta kapitala u pogledu investicione aktivnosti i potencijala još uvijek nisu na nivoima koje bi podržale brži razvoj privredne aktivnosti u BiH. Veći institucionalni ulagači još uvijek nisu prisutni na tržištu kapitala. Uz razvoj institucionalnih ulagača, jedna od nužnih pretpostavki za razvoj tržišta kapitala jeste jačanje privatnog sektora i stvaranje uslova za razvoj snažnih privatnih kompanija koje bi mogle koristiti bh. berze kao dodatni izvor finansiranja i u određenoj mjeri kao alternativu bankarskom sektoru.

³¹U cilju analize, vrijednost ukupne tržišne kapitalizacije na SASE uvećana je za vrijednost prometovanih obveznica u toku izvještajnog perioda. Od ukupnih prometovanih obveznica na SASE u 2017. godini 98,82% se odnosilo na entitetske vladine obveznice.

³²Na grafikonu nisu prikazane korporativne obveznice, budući da njihov udio u ukupnoj tržišnoj kapitalizaciji iznosio svega 0,1% te trezorski zapisi Vlada FBiH, jer se njima ne trguje na sekundarnom tržištu.

7. Finansijska infrastruktura

7.1 Platni sistemi

Zakonsku obavezu održavanja odgovarajućih platnih i obračunskih sistema CBBiH ispunila je i u 2017. godini: platni promet u zemlji se odvijao neometano kroz sisteme žirokliringa i bruto poravnanja u realnom vremenu (RTGS); održavani su Centralni registar kredita (CRK) i Jedinstveni registar transakcijskih računa (JRTR) te je vršen međunarodni kliring plaćanja s inostranstvom.

U toku 2017. godine, u platnim sistemima CBBiH zabilježen je rast broja transakcija kao i njihove vrijednosti kroz sisteme žirokliringa i RTGS-a. U martu 2017. godine CBBiH je u žirokliring sistemu, umjesto dotadašnjih tri, uvela četiri poravnanja, čime je pravnim i fizičkim osobama omogućeno češće procesuiranje njihovih platnih naloga u toku dana. Ukupan broj transakcija u međubankarskom platnom prometu je povećan za 2,8%, dok je ukupna vrijednost transakcija povećana za 8,9% u odnosu na prethodnu godinu.

Povećanje vrijednosti transakcija u 2017. godini rezultiralo je bržom cirkulacijom novca u ekonomiji, pa je tako smanjen broj dana potreban da bi se izvršile transakcije u vrijednosti godišnjeg nominalnog BDP-a (tabela 7.1.).

Tabela 7.1: Transakcije u međubankarskom platnom prometu

Godina	Ukupan broj transakcija, u milionima	Ukupan promet, milioni KM	Prosječni dnevni promet, milioni KM	BDP/ prosječan dnevni promet
2005.	22,9	36.195	140,3	122
2006.	24,9	47.728	185,0	104
2007.	28,4	60.193	234,2	93
2008.	29,6	70.345	272,7	91
2009.	29,0	64.458	251,8	95
2010.	31,8	67.779	263,7	94
2011.	32,5	76.653	298,3	87
2012.	33,8	81.533	318,5	81
2013.	35,8	76.605	298,1	88
2014.	37,9	87.859	341,9	79
2015.	39,1	85.106	326,1	87
2016.	40,0	88.380	338,6	86
2017.	41,1	96.243	370,2	85

I pored kontinuiranog povećanja broja međubankarskih transakcija, veći dio platnog prometa se i dalje odvija unutar samih banaka. U 2017. godini, 62% od ukupnog broja transakcija odnosilo na unutarbankarske transakcije, dok se ostalih 38% odnosilo na međubankarske transakcije. Koncentracija ukupnog broja i vrijednosti međubankarskih transakcija u platnom prometu, ilustrovana je Herfindahl-Hirschmanovim indeksom (HHI)³³. U tabeli 7.2. prikazane su vrijednosti indeksa izračunate na osnovu podataka o ukupnom broju i iznosu međubankarskih transakcija za sve banke učesnice platnog prometa, u oba platna sistema (RTGS i žirokliring). Koncentracija transakcija mjerena HHI indeksom, kada se u izračun uključe sve banke u sistemu, veća je u odnosu na prethodnu godinu, ali vrijednosti ne ukazuju na postojanje sistemskih rizika u platnim sistemima. Vrijednosti HHI indeksa ukazuju na umjerenu koncentraciju međubankarskih platnih transakcija, odnosno na činjenicu da se većina međubankarskog platnog prometa odvija između manjeg broja velikih banaka.

Tabela 7.2. Koncentracija transakcija u međubankarskom platnom prometu (HHI)

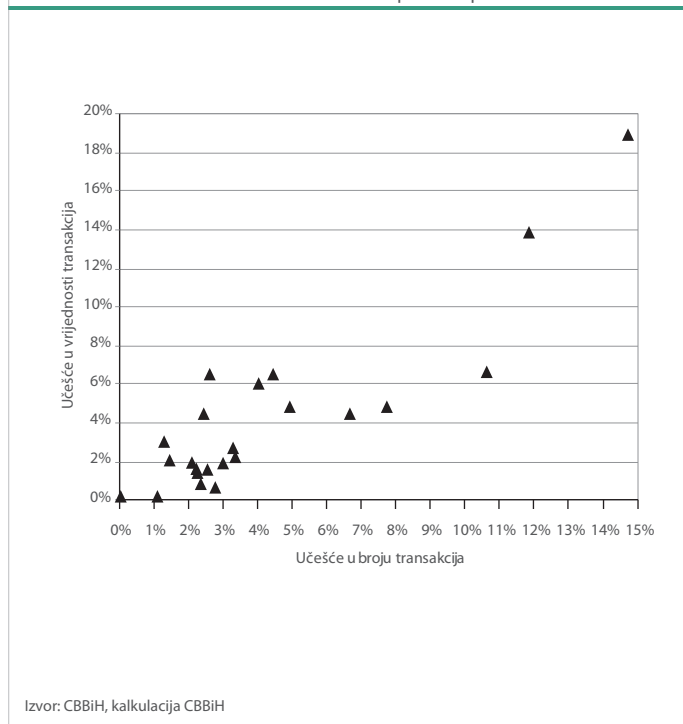
Period	Sve banke		10 banaka sa najvećim učešćem	
	Broj transakcija	Vrijednost transakcija	Broj transakcija	Vrijednost transakcija
Decembar 2008.	693	908	1.271	1.381
Decembar 2009.	651	989	1.233	1.413
Decembar 2010.	651	903	1.256	1.346
Decembar 2011.	626	836	1.230	1.287
Decembar 2012.	638	844	1.278	1.295
Decembar 2013.	654	810	1.337	1.378
Decembar 2014.	660	778	1.350	1.310
Decembar 2015.	689	810	1.314	1.305
Decembar 2016.	690	822	1.307	1.322
Decembar 2017.	723	852	1.320	1.349

Izvor: CBBiH, kalkulacija CBBiH

³³HHI je mjera koncentracije i računa se kao suma kvadrata pojedinačnih učešća u posmatranom segmentu. Indeks ispod 1.000 poena ukazuje na nekoncentrisanost, 1.000 do 1.800 poena umjerenu, a preko 1.800 poena na visoku koncentraciju.

Na grafikonu 7.1. prikazano je učešće banaka u ukupnom broju i vrijednosti međubankarskih transakcija za 2017. godinu. Banka s najvećim učešćem u međubankarskom platnom prometu u 2017. godini čini 18,98% ukupne vrijednosti transakcija, a prvih pet banaka s najvećim učešćem čine 52,53% ukupne vrijednosti transakcija.

Grafikon 7.1: Udio banaka u međubankarskom platnom prometu u 2017.

U 2017. godini CBBiH je nastavila održavati Centralni registar kredita (CRK). Podaci u CRK-u ažuriraju se na dnevnoj osnovi od strane poslovnih banaka, mikrokreditnih organizacija, lizing kompanija i ostalih institucija koje izvještavaju podatke u CRK, čime se finansijskim institucijama korisnicima ove baze podataka obezbjeđuju podaci o kreditnoj istoriji i trenutnoj zaduženosti njihovih postojećih ili potencijalnih klijenata i na taj način omogućava da kvalitetnije procijene rizike prilikom donošenja odluka o odobravanju plasmana. Korištenje CRK-a je u toku 2017. godine bilo nešto intenzivnije u odnosu na prethodnu godinu, što ukazuje da finansijski posrednici podatke iz ovog registra smatraju relevantnim u ocjeni boniteta klijenata.

CBBiH je u 2017. godini nastavila održavati Jedinствeni registar transakcijskih računa kao i jedinstvenu bazu podataka svih blokiranih računa poslovnih subjekata u BiH. Popis blokiranih računa poslovnih subjekata se jednom mjesečno ažurira i objavljuje na web stranici CBBiH. Objavlivanjem liste blokiranih računa, CBBiH omogućava svim poslovnim

subjektima uvid u status računa postojećih ili potencijalnih poslovnih partnera.

CBBiH je u 2017. godini nastavila vršiti međunarodni kliring plaćanja između banaka iz BiH i Republike Srbije te je realizovano 10.602 naloga ukupne vrijednosti 172,1 milion eura. Iako je vrijednost transakcija blago smanjena u odnosu na prethodnu godinu, broj transakcija je povećan, što ukazuje da banke i dalje aktivno koriste ovu platformu za poravnanje platnih transakcija.

7.2 Regulatorni okvir

U 2017. godini provedene su reforme u finansijskom sektoru usvajanjem seta zakona kojima se regulira poslovanje banaka u BiH. Nakon što je Narodna skupština RS u decembru 2016. godine usvojila Zakon o bankama Republike Srpske³⁴, i Parlament FBiH je u martu 2017. godine usvojio Zakon o bankama³⁵. Odredbe novih zakona o bankama u najboljoj mogućoj mjeri usklađene su s direktivama Evropske unije i baselskim principima i odnose se na proširenje ovlasti agencija za bankarstvo u superviziji banaka, jačanje prudencijalnih zahtjeva i zahtjeva u vezi s upravljanjem banaka, sistem upravljanja rizicima, obavezu sačinjavanja planova oporavka te restrukturisanje banaka. Parlament FBiH je u oktobru 2017. godine usvojio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Agenciji za bankarstvo FBiH³⁶, dok je Narodna skupština RS³⁷ 17. godine izmjenama i dopunama navedenih zakona, proširena su ovlaštenja i nadležnosti agencija za bankarstvo u superviziji banaka te im je dodijeljena nadležnost za restrukturisanje banaka, što predstavlja potpuno novu funkciju agencija za bankarstvo.

U cilju daljnje harmonizacije zakonskog okvira za poslovanje banaka, naročito je važno usvajanje novog Zakona o osiguranju depozita u bankama u BiH. Prijedlog Zakona je sačinjen i nalazi se u parlamentarnoj proceduri za usvajanje. Novi Zakon o osiguranju depozita u BiH trebao bi osigurati bolju zaštitu deponenata i vezati članstvo banaka u sistemu osiguranih depozita uz dobijanje dozvole za rad.

Kako bi se osigurala blagovremena i dosljedna primjena novih zakona o bankama, agencije za bankarstvo su u toku 2017. usvojile set podzakonskih akata koji se odnose na izdavanje dozvola, nadzor banaka, upravljanje rizicima, likvidnost, kapital, sačinjavanje planova oporavka, upravljanje bankom i slično.

³⁴Zakon o bankama RS (Službeni glasnik RS, 3/17)

³⁵Zakon o bankama FBiH (Službene novine FBiH, 27/17)

³⁶Zakon o Agenciji za bankarstvo FBiH (Službene novine FBiH, 75/17)

³⁷Zakon o Agenciji za bankarstvo RS (Službeni glasnik RS, 4/17)

Od početka 2018. godine, stupila je na snagu primjena međunarodnog standarda za finansijsko izvještavanje 9 (MSFI 9) koji je zamijenio MRS 39 i po kome će banke i ostali pravni subjekti biti u obavezi sačiniti finansijske izvještaje za poslovnu godinu koja završava 31.12.2018. godine.

Parlament FBiH je u novembru 2016. godine usvojio Nacrt Zakona o stečaju. Međutim, dva člana ovog Zakona smatrana su spornim te je Parlament FBiH usvojio Zakon o izmjenama Zakona o stečajnom postupku³⁸ u junu 2018. godine. Zakon o stečaju³⁹ primjenjuje se u Republici Srpskoj od marta 2016. godine.

Narodna Skupština RS je u aprilu 2018. godine, usvojila Zakon o rokovima izmirenja novčanih obaveza u poslovnim transakcijama⁴⁰. Zakon definiše rokove izmirenja novčanih obaveza u poslovnim transakcijama, kao i pravne posljedice u slučaju kašnjenja u izmirenju tih obaveza, što bi trebalo doprinijeti boljoj likvidnosti privrednih subjekata. Primjena Zakona o finansijskom poslovanju FBiH⁴¹, kojim se propisuju rokovi izvršenja novčanih obaveza, počela je od januara 2017. godine.

U okviru obaveza preuzetih Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, Vlada FBiH je u julu 2017. godine utvrdila Prijedlog Zakona o registru finansijskih izvještaja, kojim se

uređuju uspostava, sadržaj i vođenje Registra finansijskih izvještaja i zaštita i čuvanje dokumentacije i podataka iz registra, čime se nastavlja provođenje reforme u oblasti računovodstva i revizije i daljnje usaglašavanje sa zakonodavstvom EU.

U februaru 2017. godine usvojen je i novi Zakon o osiguranju u FBiH⁴². Zakonom se uređuje osnivanje, poslovanje, nadzor i prestanak društava za osiguranje osnovanih u FBiH, kao i filijala društava koja posluju u FBiH. Donošenjem ovog zakona kao i Zakona o dopuni Zakona o društvima za osiguranje u RS⁴³ u aprilu 2017. godine ispunjen je još jedan od zahtjeva MONEYVAL komiteta i FATF-e u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

Prema Izvještaju GRECO-a, Bosna i Hercegovina je ostvarila napredak u ispunjavanju preporuka ovog najvišeg evropskog tijela koje nadgleda provođenje mjera borbe protiv korupcije. U februaru 2018. godine, u Parizu je održano zasjedanje FATF-a, na kojem je potvrđeno da je Bosna i Hercegovina skinuta s liste zemalja visokog rizika, nesigurnih za finansijska ulaganja. Takav rezultat postignut je usvajanjem seta Zakona za otklanjanje nedostataka u borbi protiv pranja novca i harmonizovanjem sistema sprečavanja pranja novca, kao i sprečavanja finansiranja terorizma sa standardima i preporukama FATF-a i MONEYVAL-a.

³⁸Zakon o izmjenama Zakona o stečajnom postupku FBiH (Službene novine FBiH, 52/18)

³⁹Zakon o stečaju RS (Službeni glasnik RS, 16/16)

⁴⁰Zakon o rokovima izmirenja novčanih obaveza u poslovnim transakcijama (Službeni glasnik RS, 31/18)

⁴¹Zakon o finansijskom poslovanju FBiH (Službene novine FBiH, 48/16)

⁴²Zakon o osiguranju FBiH ("Službene novine Federacije BiH" br. 23/17)

⁴³Zakon o dopuni Zakona o društvima za osiguranje (Službeni glasnik RS, 47/17)

Statistički dodatak

Tabela A1: Promjene suverenog rejtinga

Država	Datum promjene	Standard & Poor's rejting		
		Dugoročni	Izgled	Kratkoročni
Grčka	do 2009	A	Stabilan	A-1
	09.01.2009	A	Negativan, posmatranje	A-1
	14.01.2009	A	Stabilan	A-2
	07.12.2009	A	Negativan, posmatranje	A-2
	16.12.2009	BBB+	Negativan, posmatranje	A-2
	16.03.2010	BBB+	Negativan	A-2
	27.04.2010	BB+	Negativan	B
	02.12.2010	BB+	Negativan, posmatranje	BB+
	29.03.2011	BB-	Negativan, posmatranje	B
	09.05.2011	B	Negativan, posmatranje	C
	13.06.2011	CCC	Negativan	C
	27.07.2011	CC	Negativan	C
	05.02.2012	CCC	Stabilan	C
	27.02.2012	SD	NM	SD
	02.05.2012	CCC	Stabilan	C
	07.08.2012	CCC	Negativan	C
	05.12.2012	SD	-	SD
	18.12.2012	B-	Stabilan	B
	28.01.2015	B-	Negativan, posmatranje	B
15.04.2015	CCC+	Negativan	C	
22.01.2016	B-	Stabilan	B	
19.01.2018	B	Pozitivan	B	
Irska	do 2009	AAA	Stabilan	A-1+
	09.01.2009	AAA	Negativan	A-1+
	30.03.2009	AA+	Negativan	A-1+
	08.06.2009	AA	Negativan	A-1+
	24.08.2010	AA-	Negativan	A-1+
	23.11.2010	A	Negativan, posmatranje	A-1
	02.02.2011	A-	Negativan, posmatranje	A-2
	01.04.2011	BBB+	Stabilan	A-2
	05.12.2011	BBB+	Negativan, posmatranje	A-2
	13.01.2012	BBB+	Negativan	A-2
	11.02.2013	BBB+	Stabilan	A-2
	07.12.2013	BBB+	Pozitivan	A-2
	06.06.2014	A-	Pozitivan	A-2
	05.12.2014	A	Stabilan	A-1
05.06.2015	A+	Stabilan	A-1	
Portugal	do 2009	AA-	Stabilan	A-1+
	13.01.2009	AA-	Negativan, posmatranje	A-1+
	21.01.2009	A+	Stabilan	A-1
	07.10.2009	A+	Negativan	A-1
	27.04.2010	A-	Negativan	A-2
	30.11.2010	A-	Negativan, posmatranje	A-2
	24.03.2011	BBB	Negativan, posmatranje	A-2
	29.03.2011	BBB-	Negativan	A-3
	05.12.2011	BBB-	Negativan, posmatranje	A-3
	13.01.2012	BB	Negativan	B
	06.03.2013	BB	Stabilan	B
	05.07.2013	BB	Negativan	B
	09.05.2014	BB	Stabilan	B
	20.03.2015	BB	Pozitivan	B
	18.09.2015	BB+	Stabilan	B
	15.09.2017	BBB-	Stabilan	A-3

	do 2009	AAA	Stabilan	A-1+
	12.01.2009	AAA	Negativan, posmatranje	A-1+
	19.01.2009	AA+	Stabilan	A-1+
	09.12.2009	AA+	Negativan	A-1+
	28.04.2010	AA	Negativan	A-1+
	05.12.2011	AA-	Negativan, posmatranje	A-1+
Španija	13.01.2012	A	Negativan	A-1
	26.04.2012	BBB+	Negativan	A-2
	10.10.2012	BBB-	Negativan	A-3
	23.05.2014	BBB	Stabilan	A-2
	02.10.2015	BBB+	Stabilan	A-2
	01.04.2017	BBB+	Pozitivan	A-2
	23.03.2018	A-	Pozitivan	A-2
	do 2009	A+	Stabilan	A-1+
	20.05.2011	A+	Negativan	A-1+
	20.09.2011	A	Negativan	A-1
Italija	05.12.2011	A	Negativan, posmatranje	A-1
	13.01.2012	BBB+	Negativan	A-2
	09.07.2013	BBB	Negativan	A-2
	05.12.2014	BBB-	Stabilan	A-3
	27.10.2017	BBB	Stabilan	A-2
	do 2009	A+	Stabilan	A-1
	21.07.2010	A+	Negativan, posmatranje	A-1
16.11.2010	A	Negativan	A-1	
30.03.2011	A-	Negativan	A-2	
29.07.2011	BBB	Negativan, posmatranje	A-2	
12.08.2011	BBB+	Negativan, posmatranje	A-2	
27.10.2011	BBB	Negativan, posmatranje	A-3	
13.01.2012	BB+	Negativan	B	
01.08.2012	BB	Negativan, posmatranje	B	
17.10.2012	B	Negativan, posmatranje	B	
Kipar	20.12.2012	CCC+	Negativan	C
	21.03.2013	CCC	Negativan	C
	10.04.2013	CCC	Stabilan	C
	28.06.2013	SD	-	SD
	03.07.2013	CCC+	Stabilan	C
	29.11.2013	CCC+	Stabilan	B
	25.04.2014	B	Pozitivan	B
	24.10.2014	B+	Stabilan	B
	27.03.2015	B+	Pozitivan	B
	25.09.2015	BB-	Pozitivan	B
	18.03.2017	BB+	Stabilan	B
	15.09.2017	BB+	Pozitivan	B

Izvor: Standard & Poor's

Tabela A2: Indeks cijena nekretnina

		Sarajevo	Mostar	Zenica	Tuzla	UKUPNO
2004.	Q1	47	84	60		52
	Q2	47	81	59		51
	Q3	47	82	60		51
	Q4	48	80	59		52
2005.	Q1	49	79	61		53
	Q2	49	81	60		52
	Q3	50	79	60		53
	Q4	52	82	64		56
2006.	Q1	54	84	67		59
	Q2	59	84	63		62
	Q3	58	82	66		62
	Q4	63	71	71		65
2007.	Q1	69	85	72		71
	Q2	77	90	88		79
	Q3	85	86	92		86
	Q4	94	92	95		94
2008.	Q1	100	100	100	100	100
	Q2	105	99	107	104	105
	Q3	103	102	113	114	105
	Q4	109	104	126	117	110
2009.	Q1	99	120	129	102	102
	Q2	96	125	127	105	101
	Q3	91	124	128	114	99
	Q4	89	127	119	121	97
2010.	Q1	88	119	130	119	96
	Q2	86	128	129	126	98
	Q3	85	120	126	112	94
	Q4	84	126	143	120	94
2011.	Q1	83	125	138	113	93
	Q2	84	121	140	93	92
	Q3	82	118	132	102	92
	Q4	83	124	131	107	92
2012.	Q1	84	132	130	111	94
	Q2	82	117	139	105	93
	Q3	80	124	122	103	89
	Q4	78	120	133	104	88
2013.	Q1	81	128	135	113	91
	Q2	78	127	134	113	90
	Q3	79	124	124	116	90
	Q4	76	130	136	101	88
2014.	Q1	78	121	126	104	88
	Q2	77	119	124	104	86
	Q3	77	111	126	106	86
	Q4	77	113	129	103	85
2015.	Q1	79	118	127	103	87
	Q2	80	117	127	106	89
	Q3	78	118	131	107	88
	Q4	81	114	126	106	89
2016.	Q1	78	112	125	104	87
	Q2	80	115	134	104	88
	Q3	82	131	133	108	93
	Q4	81	128	134	106	93
2017.	Q1	83	128	134	102	93
	Q2	84	113	134	102	91
	Q3	83	124	138	109	92
	Q4	86	110	135	118	94

Tabela A3: Pregled najvećih zaduženosti po klasičnim kreditima prema KD BiH 2010, 31.12.2017.

u hiljadama KM

Područje	Kreditni ostatak duga	Učešće u području	Učešće u ukupnim potraživanjima
A: Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	165.514		2,2%
<i>Uzgoj višegodišnjih usjeva</i>			
Uzgoj ostalih višegodišnjih usjeva	25.608	15,5%	0,3%
<i>Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti povezane s njima, od čega:</i>			
Uzgoj peradi	16.061	9,7%	0,2%
B: Vađenje ruda i kamena	201.111		2,7%
<i>Vađenje ugljena i lignita, od čega:</i>			
Vađenje lignita	37.542	18,7%	0,5%
C: Prerađivačka industrija	1.849.237		24,9%
<i>Proizvodnja pića, od čega:</i>			
Proizvodnja piva	32.585	1,8%	0,4%
<i>Proizvodnja prehrambenih proizvoda od čega:</i>			
Proizvodnja hljeba; svježih peciva i kolača	66.473	3,6%	0,9%
Prerada i konzerviranje mesa	30.451	1,6%	0,4%
Ostala prerada i konzerviranje voća i povrća	24.621	1,3%	0,3%
<i>Prerada drveta i proizvoda od drveta i pluta, osim namještaja; proizvodnja predmeta od slame i pletarskih materijala, od čega:</i>			
Piljenje i blanjanje drveta (proizvodnja rezane građe); impregnacija drveta	52.841	2,9%	0,7%
<i>Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme, od čega:</i>			
Proizvodnja metalnih konstrukcija i njihovih dijelova	35.734	1,9%	0,5%
<i>Proizvodnja električne opreme</i>	28.484	1,5%	0,4%
Proizvodnja uređaja za distribuciju i kontrolu električne energije			
<i>Proizvodnja rafiniranih naftnih proizvoda</i>			
Proizvodnja rafiniranih naftnih proizvoda	84.508	4,6%	1,1%
D: Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	236.111		3,2%
<i>Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija, od čega:</i>			
Proizvodnja električne energije	92.911	39,4%	1,3%
E: Snabdijevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	83.675		1,1%
<i>Skupljanje, pročišćavanje i snabdijevanje vodom, od čega:</i>			
Skupljanje, pročišćavanje i snabdijevanje vodom	49.380	59,0%	0,7%
F: Građevinarstvo	507.418		6,8%
<i>Gradnja građevina visokogradnje, od čega:</i>			
Gradnja stambenih i nestambenih zgrada	126.383	24,9%	1,7%
G: Trgovina na veliko i na malo, popravak motornih vozila i motocikala	2.035.454		27,4%
<i>Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima, od čega:</i>			
Nespecijalizovana trgovina na veliko	255.110	12,5%	3,4%
Trgovina na veliko čvrstim, tečnim i plinovitim gorivima i sličnim proizvodima	67.920	3,3%	0,9%
Trgovina na veliko farmaceutskim proizvodima	61.568	3,0%	0,8%
Trgovina na veliko drvom, građevinskim materijalom i sanitarnom opremom	48.937	2,4%	0,7%
Trgovina na veliko ostalim proizvodima za domaćinstvo	35.199	1,7%	0,5%
Nespecijalizovana trgovina na veliko hranom, pićima i duhanskim proizvodima	38.319	1,9%	0,5%
Trgovina na veliko metalnom robom, instalacijskim materijalom, uređajima i opremom za vodovod i grijanje	37.414	1,8%	0,5%
<i>Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima, od čega:</i>			
Trgovina na malo u nespecijalizovanim prodavnicama pretežno hranom, pićima i duhanskim proizvodima	282.080	13,9%	3,8%
Ostala trgovina na malo u nespecijalizovanim prodavnicama	79.400	3,9%	1,1%
Trgovina na malo motornim gorivima u specijalizovanim prodavnicama	80.670	4,0%	1,1%
H: Prevoz i skladištenje	301.766		4,1%
<i>Kopneni prevoz i cjevovodni transport</i>			
Cestovni prevoz robe	93.126	30,9%	1,3%
Željeznički prevoz putnika i robe	27.126	9,0%	0,4%
I: Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanje hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)	274.086		3,7%
<i>Smještaj, od čega:</i>			
Hoteli i sličan smještaj	104.177	38,0%	1,4%

J: Informacije i komunikacije	196.042		2,6%
<i>Izdavačke djelatnosti, od čega:</i>			
Izdavanje knjiga	46.413	23,7%	0,6%
K: Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	250.400		3,4%
<i>Ostale finansijske uslužne djelatnosti, osim osiguranja i penzionih fondova, od čega:</i>			
Ostalo kreditno posredovanje	42.443	16,9%	0,6%
L: Poslovanje nekretninama	155.999		2,1%
<i>Poslovanje nekretninama, od čega:</i>			
Iznajmljivanje i upravljanje vlastitim nekretninama ili nekretninama uzetim u zakup (lizing)	77.925	50,0%	1,0%
Agencije za poslovanje nekretninama	34.494	22,1%	0,5%
M: Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	175.598		2,4%
<i>Arhitektonske i inženjerske djelatnosti; tehničko ispitivanje i analiza, od čega:</i>			
Arhitektonske i inženjerske djelatnosti i s njima povezano tehničko savjetovanje	39.834	22,7%	0,5%
N: Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	43.979		0,6%
<i>Putničke agencije, organizatori putovanja, turoperatori i ostale rezervacijske usluge, te djelatnosti povezane s njima, od čega:</i>			
Djelatnosti putničkih agencija	10.269	23,3%	0,1%
<i>Zaštitne i istražne djelatnosti</i>			
Djelatnosti privatne zaštite	10.401	23,6%	0,1%
O: Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	804.493		10,8%
<i>Javna uprava te ekonomska i socijalna politika zajednice, od čega:</i>			
Opšte djelatnosti javne uprave	632.001	78,6%	8,5%
<i>Djelatnosti obaveznog socijalnog osiguranja, od čega:</i>			
Djelatnosti obaveznoga socijalnog osiguranja	78.608	9,8%	1,1%
P: Obrazovanje	18.625		0,3%
<i>Visoko obrazovanje</i>			
Visoko obrazovanje	7.038	37,8%	0,1%
Q: Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite	97.086		1,3%
<i>Djelatnosti zdravstvene zaštite</i>			
Djelatnosti bolnica	36.272	37,4%	0,5%
R: Umjetnost, zabava i rekreacija	794		0,0%
<i>Biblioteke, arhivi, muzeji i ostale kulturne djelatnosti</i>			
Rad istorijskih mjesta i građevina te sličnih znamenitosti za posjetioce	400	50,4%	0,0%
S: Ostale uslužne djelatnosti	9.057		0,1%
<i>Ostale osobne uslužne djelatnosti</i>			
Pogrebne i srodne djelatnosti	943	10,4%	0,0%
T: Djelatnosti domaćinstava kao poslodavaca; djelatnosti domaćinstava koja proizvode različita dobra i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe	644		0,0%
<i>Djelatnosti privatnih domaćinstava koja proizvode različita dobra za vlastite potrebe</i>			
Djelatnosti privatnih domaćinstava koja proizvode različita dobra za vlastite potrebe	407	63,3%	0,0%
U: Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	21.610		0,3%
<i>Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela</i>			
Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	13.224	61,2%	0,2%

Izvor: CRK

Tabela A4: Glavne stavke vanjskotrgovinske razmjene roba

Naziv	Vrijednost izvoza, milioni BAM	Vrijednost izvoza, milioni BAM	Indeks izvoznih cijena	Nominalni rast izvoza, u %	Promjena vrijednosti izvoza (u procentnim poenima)	
	2016.	2017	I - XII 2017 I - XII 2016	4 = 2/1	cjenovni efekat	efekat obima izvoza
	1	2	3	4 = 2/1	5	6
Bazni metali i proizvodi od baznih metala	1.512,6	1.916,3		26,7		
Od čega: Željezo i čelik	452,8	519,0	114,6	14,6	14,6	0,0
Proizvodi od željeza i čelika	448,8	584,6	106,4	30,2	7,9	22,4
Aluminij i proizvodi od aluminija	490,7	652,3	111,9	32,9	14,1	18,8
Proizvodi mineralnog porijekla	748,9	1.049,3		40,1		
Od čega: Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; električna energija; bitumenske tvari; mineralni voskovi	643,6	923,4	140,5	43,5	41,3	2,1
Razni proizvodi	1.125,2	1.226,7		9,0		
Od čega: Namještaj; nosači madraca; oprema za krevete i slični proizvodi; svjetiljke i druga rasvjetna tijela koja nisu spomenuta niti uključena na drugom mjestu; svijetleći znakovi, osvijetljene pločice s natpisom; montažne zgrade	1.065,2	1.149,6	96,9	7,9	-3,3	11,2
Mašine, aparati, mehanički i električni uređaji	1.046,3	1.290,1		23,3		
Mašine, aparati i mehanički uređaji, kotlovi; njihovi dijelovi	618,5	707,8	100,7	14,4	0,8	13,6
Električne mašine i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka, televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i dijelovi i pribor za te proizvode	427,7	582,3	123,9	36,1	26,3	9,9
Proizvodi hemijske industrije ili srodnih industrija	772,3	958,3		24,1		
Anorganski hemijski proizvodi; organski i anorganski jedinjenja plemenitih metala, metala koji se rijetko nalaze, radioaktivnih elemenata i izotopa	493,6	604,0	109,8	22,4	10,9	11,5
Drvo i proizvodi od drveta	729,1	783,8		7,5		
Drvo i proizvodi od drveta; drveni ugalj	724,4	779,5	104,3	7,6	4,4	3,2
	Vrijednost uvoza, milioni BAM	Vrijednost uvoza, milioni BAM	Indeks uvoznih cijena	Nominalni rast uvoza, u %	Promjena vrijednosti uvoza (u procentnim poenima)	
	2016	2017	I - XII 2017 I - XII 2016		cjenovni efekat	efekat obima uvoza
Proizvodi mineralnog porijekla	2.036,4	2.697,8		32,5		
Od čega: Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; električna energija; bitumenske tvari; mineralni voskovi	1.934,6	2.590,5	130,2	33,9	31,1	2,8
Mašine, aparati, mehanički i električni uređaji	2.243,9	2.526,0		12,6		
Mašine, aparati i mehanički uređaji, kotlovi; njihovi dijelovi	1.284,1	1.409,3	101,5	9,8	1,6	8,2
Električne mašine i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka, televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i dijelovi i pribor za te proizvode	959,8	1.116,7	96,2	16,3	-4,6	20,9
Proizvodi hemijske industrije ili srodnih industrija	1.594,0	1.680,9		5,4		
Anorganski hemijski proizvodi; organski i anorganski jedinjenja plemenitih metala, metala koji se rijetko nalaze, radioaktivnih elemenata i izotopa	162,7	210,6	120,4	29,5	21,9	7,5
Od čega: Farmaceutski proizvodi	541,7	544,7	99,3	0,6	-0,7	1,3
Eterična ulja i smole; parfimerijski, kozmetički ili toaletni proizvodi	216,2	220,7	102,0	2,1	2,0	0,1
Razni proizvodi hemijske industrije	159,8	162,9	110,7	2,0	9,8	-7,9
Bazni metali i proizvodi od baznih metala	1.416,1	1.785,3		26,1		
Od čega: Proizvodi od željeza i čelika	441,9	559,7	118,3	26,7	19,6	7,0
Željezo i čelik	459,8	515,9	105,3	12,2	5,6	6,6
Aluminij i proizvodi od aluminija	196,3	295,0	93,3	50,3	-10,8	61,2
Prehrambene prerađevine	1.489,8	1.536,7		3,1		
Proizvodi od žitarica, brašna, skroba ili mljeka; poslastičarski proizvodi	181,3	196,9	103,2	8,6	3,4	5,2
Razni prehrambeni proizvodi	231,4	249,1	102,5	7,6	2,6	5,0
Pića, alkoholi i sirće	322,5	327,6	97,4	1,6	-2,7	4,3
Ostaci i otpaci od prehrambene industrije; pripremljena životinjska hrana	183,0	179,7	100,8	-1,8	0,8	-2,6

Izvor: BHAS, kalkulacija CBBiH

Tabela A5: Pregled potraživanja od preduzeća po tipu i djelatnosti

u hiljadama KM

2017	Kredit				Potencijalni dug					
		<i>od čega Okvirni krediti</i>	Komisijoni krediti	Revolving krediti	Akreditivi	Faktoring	Garancije	Garancije	Revolving krediti	Okvirni krediti
A	165.514	55.396	7.698	40.391	214	0	294	3.469	14.335	9.925
B	201.111	142.992	3.809	51.954	0	0	167	17.960	18.472	40.300
C	1.849.237	1.271.477	36.782	618.077	16.735	0	13.132	232.107	233.831	425.003
D	236.111	30.136	14.781	19.124	5.091	0	-2	12.538	24.523	26.197
E	83.675	65.261	101	18.912	0	0	0	5.320	5.550	32.723
F	507.418	516.422	23.956	190.721	275	1.896	88.230	284.719	64.399	279.962
G	2.035.454	2.078.189	9.728	1.085.045	40.513	2.355	33.561	566.345	432.602	665.200
H	301.766	279.658	1.119	86.592	113	0	3.431	216.409	38.751	77.293
I	274.086	116.876	6.291	11.697	0	0	408	2.474	4.826	22.397
J	196.042	63.275	956	27.136	0	0	2.350	34.311	21.131	37.163
K	250.400	37.488	3.077	31.678	0	4.153	4.863	94.190	21.015	23.665
L	155.999	27.747	1.337	10.364	0	0	0	1.611	2.357	10.392
M	175.598	189.157	1.415	129.569	0	0	991	114.034	20.516	72.210
N	43.979	24.741	86	8.071	0	0	94	8.138	3.749	15.140
O	804.493	434	1.454	4.392	0	380	449	10.854	31.528	60
P	18.625	1.773	35	2.642	0	0	0	881	1.761	2.248
Q	97.086	34.982	310	11.099	0	90	26	11.511	6.996	5.210
R	794	249	14	88	0	0	0	1.442	104	0
S	9.057	4.487	35	993	0	0	62	627	981	1.540
T	644	0	0	38	0	0	0	287	189	0
U	21.610	5.895	718	600	0	0	0	0	1.834	0
UKUPNO	7.428.701	4.946.634	113.699	2.349.186	62.941	8.875	148.055	1.619.227	949.450	1.746.627
Stvarni dug:	10.111.457									
Potencijalni dug:	4.315.304									

Izvor: CRK

Napomena: Iznos potraživanja po osnovu Kredita i Komisijoni kredita uključuje ostatak duga i dospjelu nenaplaćenu glavnice.

Tabela A.6 : Krediti preduzećima, valutna struktura duga po djelatnostima na kraju 2017.

u hiljadama KM

Djelatnost	Ostatak duga i dospjela nenaplaćena glavnica				
	BAM	EUR	CHF	USD	KWD
A	37.082	125.948	200	0	125
B	67.270	132.875	0	0	0
C	691.790	1.150.942	288	0	2.490
D	47.868	184.829	0	0	0
E	44.779	39.214	475	0	0
F	226.500	282.193	0	0	416
G	713.319	1.313.525	605	0	522
H	90.751	208.409	264	0	119
I	61.203	209.017	51	0	243
J	39.447	153.739	0	0	0
K	40.381	142.133	0	88.076	0
L	27.445	125.992	0	0	0
M	82.233	94.243	0	0	0
N	13.783	29.917	0	0	0
O	395.085	414.774	0	0	0
P	8.264	10.420	0	0	0
Q	37.505	59.483	0	0	0
R	88	690	0	0	0
S	3.443	5.601	0	0	0
T	57	572	0	0	0
U	6.473	13.503	0	2.045	0
UKUPNO	2.634.765	4.698.018	1.882	90.121	3.915

Izvor: CRK

Tabela A7: Statusne promjene u bankama u periodu od 2001.-2017. godine

Broj	Banka	Vrsta promjene	Datum promjene
1	Sparkasse Bank d.d. Bosna i Hercegovina Sarajevo	Sparkasse Bank d.d. Sarajevo promijenila ime u Sparkasse Bank d.d. BiH Sarajevo	Q3 2014
	Sparkasse Bank d.d. Sarajevo	ABS banka d.d. Sarajevo promijenila ime u Sparkasse Bank d.d. Sarajevo	Q3 2009
	ABS banka d.d. Sarajevo	Postala članica Steiermaerkische Bank und Sparkassen AG, Erste Group	Q4 2006
	Šeh-in banka d.d. Zenica	Pripojena ABS banci d.d. Sarajevo	Q2 2002
2	Bosna Bank International (BBI) d.d. Sarajevo		
3	Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo	BOR banka d.d. Sarajevo promijenila ime u Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo	Q1 2017
	BOR banka d.d. Sarajevo	BOR banci d.d. Sarajevo pripojena Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo	Q4 2016
	Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo	Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo pripojena BOR banci d.d. Sarajevo	Q4 2016
4	UniCredit Bank d.d. Mostar		
	UniCredit Zagrebačka banka BiH d.d. Mostar	UniCredit Zagrebačka banka BiH promijenila ime u UniCredit Bank d.d. Mostar	Q1 2008
	Zagrebačka banka BH d.d. Mostar	Spajanje sa Univerzal bankom d.d. Sarajevo u UniCredit Zagrebačku banku BiH	Q3 2004
	Univerzal banka d.d. Sarajevo	Spajanje sa Zagrebačkom bankom BH d.d. Mostar u UniCredit Zagrebačku banku BiH	Q3 2004
	HVB Central Profit banka d.d. Sarajevo	HVB Central profit banka Sarajevo pripojena UniCredit Zagrebačkoj banci BiH	Q1 2008
	HVB banka d.d. Sarajevo	Spajanje sa Central Profit bankom u HVB Central Profit banku d.d. Sarajevo	Q4 2004
	Central Profit banka d.d. Sarajevo	Spajanje sa HVB bankom d.d. Sarajevo u HVB Central Profit banku d.d. Sarajevo	Q4 2004
	Travnička banka d.d. Travnik	Pripojena Central Profit banci d.d. Sarajevo	Q4 2002
5	UniCredit Bank a.d. Banja Luka	Nova Banjalučka banka a.d. Banja Luka promijenila ime	Q2 2008
	Nova Banjalučka banka a.d. Banja Luka	Pripojena HVB grupaciji, nastavila poslovanje kao zasebno pravno lice	Q4 2005
	Banjalučka banka a.d. Banja Luka	Privatizovana i promijenila ime u Nova Banjalučka banka a.d. Banja Luka	Q1 2002
6	Addiko Bank d.d. Sarajevo		
	Hypo Alpe Adria Bank d.d. Mostar	Hypo Alpe Adria Bank d.d. Mostar promijenila ime i sjedište	Q4 2016
7	Addiko Bank a.d. Banja Luka		
	Hypo Alpe Adria Bank a.d. Banja Luka	Hypo Alpe Adria Bank a.d. Banja Luka promijenila ime	Q4 2016
	Kristal banka a.d. Banja Luka	Kristal banka a.d. Banja Luka promijenila ime	Q3 2003
8	ASA banka d.d. Sarajevo		
	Investiciono komercijalna banka (IKB) d.d. Zenica	IKB d.d. Zenica promijenila sjedište i naziv u ASA banka d.d. Sarajevo	Q4 2016
	MOJA banka d.d. Sarajevo	MOJA banka d.d. Sarajevo pripojena Investiciono komercijalnoj banci d.d. Zenica	Q3 2016
	FIMA banka d.d. Sarajevo	Promijenila ime u MOJA banka d.d. Sarajevo	Q4 2010
	VABA banka d.d. Sarajevo	Promijenila ime u FIMA banka d.d. Sarajevo	Q3 2007
	Validus banka d.d. Sarajevo	Promijenila ime u VABA banka d.d. Sarajevo	Q1 2007
	Ljubljanska banka d.d. Sarajevo	Osnovana Validus banka preuzela dio aktive i pasive Ljubljanske banke d.d. Sarajevo	Q3 2006
9	Komercionalno investiciona banka (KIB) d.d. Velika Kladuša		
10	NLB Banka d.d. Sarajevo		
	NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla	NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla promijenila sjedište i ime u NLB Banka d.d. Sarajevo	Q1 2012
	Tuzlanska banka d.d. Tuzla	Tuzlanska banka d.d. Tuzla promijenila ime u NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla	Q3 2006
	Comercebank bančna skupina NLB d.d. Sarajevo	Pripojena Tuzlanskoj banci d.d. Tuzla	Q3 2006
11	NLB Banka a.d. Banja Luka		
	NLB Razvojna banka a.d. Banja Luka	NLB Razvojna banka a.d. Banja Luka promijenila ime u NLB a.d. Banja Luka	Q4 2015
	LHB banka a.d. Banja Luka	Spajanje sa Razvojnog bankom jugoistočne Evrope u NLB Razvojna banka a.d. BL	Q2 2006
	Razvojna banka jugoistočne Evrope a.d. Banja Luka	Spajanje sa LHB bankom a.d. Banja Luka u NLB Razvojnu banku a.d. Banja Luka	Q2 2006

12	Raiffeisen Bank d.d. BiH, Sarajevo Raiffeisen Bank HPB d.d. Mostar	Pripojena Raiffeisen banci d.d. Sarajevo	Q1 2003
13	ProCredit Bank d.d. Sarajevo	Microenterprise bank d.d. Sarajevo promijenila ime u ProCredit Bank	Q4 2003
14	ZiraatBank BH d.d. Sarajevo	Turkish Ziraat Bank Bosnia d.d. Sarajevo promijenila ime u Ziraat Bank BH	Q1 2013
15	Union banka d.d. Sarajevo		
16	Sberbank d.d. Sarajevo Volksbank d.d. Sarajevo	Volksbank d.d. Sarajevo promijenila ime u Sberbank d.d. Sarajevo Sberbank grupacija preuzela Volksbank d.d. Sarajevo	Q1 2013 Q1 2012
17	Sberbank a.d. Banja Luka Volksbank a.d. Banja Luka Zepter Komerc banka a.d. Banja Luka	Volksbank a.d. Banja Luka promijenila ime Sberbank grupacija preuzela Volksbank a.d. Banja Luka Postala članica Volksbank International AG, promijenila ime u Volksbank a.d. BL	Q1 2013 Q1 2012 Q3 2007
18	Intesa Sanpaolo banka d.d. BiH UPI banka d.d. Sarajevo LT Gospodarska banka d.d. Sarajevo Gospodarska banka d.d. Sarajevo LT Komercijalna banka d.d. Livno	Promijenila ime u Intesa Sanpaolo banka d.d. BiH Pripojena UPI banci d.d. Sarajevo Spajanje sa LT Komercijalnom bankom Livno u LT Gospodarsku banku d.d. Sarajevo Spajanje sa Gospodarskom bankom Sarajevo u LT Gospodarsku banku d.d. Sarajevo	Q3 2008 Q3 2007 Q1 2003 Q1 2003
19	Vakufska banka d.d. Sarajevo Depozitna banka d.d. Sarajevo	Pripojena Vakufskoj banci d.d. Sarajevo	Q2 2002
20	Nova banka a.d. Banja Luka Agroprom banka a.d. Banja Luka	Nova banka a.d. Bijeljina promijenila sjedište Pripojena Novoj banci a.d. Bijeljina	Q3 2007 Q1 2003
21	Pavlović International Banka a.d. Slobomir Bijeljina Privredna banka a.d. Dobož Privredna banka a.d. Brčko Semberska banka a.d. Bijeljina	Pripojena Pavlović International banci Pripojena Pavlović International banci Pripojena Pavlović International banci	Q2 2003 Q4 2002 Q4 2001
22	Komercijalna banka a.d. Banja Luka		
23	MF banka a.d. Banja Luka IEFK banka a.d. Banja Luka	Promijenila ime u MF banka a.d. Banja Luka	Q3 2010
Banke kojima su oduzete dozvole za rad od 2002. godine:			Datum promjene
1	Camelia banka d.d. Bihać		Q1 2002
2	Privredna banka a.d. Gradiška		Q1 2002
3	Ekvator banka a.d. Banja Luka		Q1 2002
4	International Commercial Bank Bosnia d.d. Sarajevo		Q3 2002
5	Banka za jugoistočnu Evropu Banja Luka		Q4 2002
6	Privredna banka a.d. Srpsko Sarajevo		Q4 2004
7	Gospodarska banka d.d. Mostar		Q4 2004
8	Ljubljanska banka d.d. Sarajevo		Q3 2006
9	Hercegovačka banka d.d. Mostar		Q3 2012
10	Postbank BH Poštanska banka BiH d.d. Sarajevo		Q2 2013
11	Bobar banka a.d. Bijeljina		Q4 2014
12	Banka Srpske a.d. Banja Luka		Q2 2016

Izvor: CBBiH

Tabela A8: Stanje nevladinog vanjskog duga po NACE Rev 2 klasifikaciji djelatnosti dužnika

u hiljadama KM

ŠIFRA NACE	NACE DJELATNOST	31.12.2012.	31.12.2013.	31.12.2014.	31.12.2015.	31.12.2016.	31.12.2017.
01	Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti u vezi s njima	10.465	14.569	14.692	18.348	21.960	22.077
05	Vađenje ugljena i lignita	540.526	623.551	666.938	-
07	Vađenje metalnih ruda	1.333	1.640	2.232	4.874	6.824	11.373
08	Vađenje ostalih ruda i kamena	41.890	39.506	30.916	36.687	25.570	22.627
10	Proizvodnja prehrambenih proizvoda	54.187	40.610	22.804	111.580	90.609	81.607
11	Proizvodnja pića	21.965	15.692	16.546	16.557	16.278	7.419
12	Proizvodnja duhanskih proizvoda	32.076	27.925	10.500	7.066
13	Proizvodnja tekstila	9.395	14.386	12.852	13.681	11.420	12.241
14	Proizvodnja odjeće	1.280	1.187	520	-	-	-
15	Proizvodnja kože i srodnih proizvoda	6.673	6.292	5.686	5.686	4.430	9.662
16	Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja predmeta od slame i pletarskih materijala	39.858	46.760	48.034	52.028	54.874	52.259
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	56.274	60.722	46.042	36.999	29.524	20.722
18	Štampanje i umnožavanje snimljenih zapisa	-	-	-	9.438	2.837	-
19	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	1.191.300	1.123.315	1.454.498	1.402.330	1.536.503	1.554.246
20	Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda	74.000	110.178	99.910	111.058	74.561	67.551
22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastičnih masa	7.855	9.484	14.753	18.459	24.574	19.547
23	Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	89.663	87.732	129.311	87.213	75.305	52.881
24	Proizvodnja baznih metala	161.457	185.656	200.888	194.455	173.121	233.456
25	Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim mašina i opreme	9.197	11.822	18.143	21.009	22.075	12.020
26	Proizvodnja računara te elektroničkih i optičkih proizvoda	7.237	8.664	10.620	10.656	10.799	10.565
27	Proizvodnja električne opreme	9.826	8.886	8.635	13.221	13.322	12.564
28	Proizvodnja mašina i uređaja, d. n.	12.658	12.112	12.942	8.068	14.767	14.085
29	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	43.224	39.173	28.316	28.189	28.189	50.979
31	Proizvodnja namještaja	2.638	2.609	2.609	1.076	1.512	1.708
35	Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	51.327	65.622	111.612	138.953	155.634	810.226
38	Sakupljanje otpada, djelatnosti obrade i zbrinjavanja otpada; reciklaža materijala	664	664	664	664	664	664
41	Gradnja građevina visokogradnje	3.197	2.796	2.894	2.894	2.918	2.918
42	Gradnja građevina niskogradnje	39.136	42.644	43.176	45.709	46.170	41.398
43	Specijalizovane građevinske djelatnosti	-	-	-	-	5.357	7.709
45	Trgovina na veliko i na malo motornim vozilima i motociklima; popravak motornih vozila i motocikala	8.582	7.615	11.494	8.740	11.013	13.415
46	Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima	265.164	253.776	244.239	256.932	239.262	166.918
47	Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima	324.596	426.891	366.168	334.617	345.692	357.668
49	Kopneni prevoz i cjevovodni transport	978	978	782	-	2.350	2.350
52	Skladištenje i pomoćne djelatnosti u prevozu	2.721	2.291	2.174	2.067	1.851	1.447
55	Smještaj	70.624	80.126	90.651	37.931	32.160	28.323
56	Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića	-	-	-	2.167	3.316	4.782
59	Proizvodnja filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja muzičkih zapisa	...	2.473	3.744	3.744	2.209	2.209
61	Telekomunikacije	66.827	96.284	90.910	169.014	200.749	198.280
62	Računarsko programiranje, savjetovanje i djelatnosti u vezi s njima	1.772	1.007	1.007	2.043	1	1
63	Informacijske uslužne djelatnosti	1.280	1.276	3.166	1.381
64	Finansijske uslužne djelatnosti, osim osiguranja i penzijskih fondova	4.977.555	4.629.082	4.206.982	3.341.072	3.144.333	3.102.785

66	<i>Pomoćne djelatnosti kod finansijskih usluga i djelatnosti osiguranja</i>	10.708	11.472	10.855	10.855	10.732	10.734
68	<i>Poslovanje nekretninama</i>	452.112	542.753	691.732	309.406	193.539	182.019
70	<i>Upravljačke djelatnosti; savjetovanje u vezi s upravljanjem</i>	89.034	73.099	68.662	76.929	77.961	83.021
71	<i>Arhitektonske i inženjerske djelatnosti; tehničko ispitivanje i analiza</i>	220.363	148.835	163.642	177.945	183.987	170.503
73	<i>Promocija (reklama i propaganda) i istraživanje tržišta</i>	6.001	5.481	26.991	26.995	26.017	25.431
79	<i>Putničke agencije, organizatori putovanja, turoperatori i ostale rezervacijske usluge te djelatnosti u vezi s njima</i>		137	175	261
82	<i>Kancelarijske administrativne i pomoćne djelatnosti te ostale poslovne pomoćne djelatnosti</i>	-	-	-	1.514	1.514	1.514
86	<i>Djelatnosti zdravstvene zaštite</i>	12.436	10.532	5.574	6.113	5.450	4.433
92	<i>Djelatnosti kockanja i klađenja</i>	1.708	3.073	622	622	622	622
93	<i>Sportske, zabavne i rekreacijske djelatnosti</i>	8.741	8.827	8.696	9.161	10.663	14.379
	<i>Neraspoređeno</i>	321.856	384.767	150.682	256.266	248.080	257.953
	UKUPNO	8.788.477	8.642.083	9.058.784	8.076.854	7.872.077	7.769.999

Izvor: CBBiH

NAPOMENA: Podaci su rezultat anketnog istraživanja o stranim ulaganjima koje CBBiH provodi redovno na kvartalnoj i godišnjoj osnovi. Ovi podaci obuhvataju samo one poslovne subjekte za koje CBBiH raspolaže informacijom da imaju iznos direktnog stranog ulaganja veći od 100.000 KM i mikroreditne organizacije u BiH.

ISSN 1840-4103

9 771840 410007